

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Moa Lindell Prytz

Principen jura novit curia och klander

En analys om tillämpningen av principen jura novit curia i skiljeförfarande – med särskilt fokus på principen som klandergrund

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Lotta Maunsbach

Termin: Vårterminen 2024

Innehåll

Summary	5
Sammanfattning	6
Förord.....	7
Förkortningar	8
1 Inledning	9
1.1 Bakgrund	9
1.2 Syfte och frågeställningar.....	10
1.3 Metod och material.....	10
1.4 Avgränsningar	13
1.5 Forskningsläge.....	14
1.6 Disposition.....	15
2 Centrala skiljedomsrättsliga utgångspunkter.....	17
2.1 Skiljeförfarandets karaktär och bakomliggande principer ..	17
2.1.1 Allmänt.....	17
2.1.2 Partsautonomin.....	17
2.1.3 Förhållandet mellan skiljenämnden och parterna	19
2.2 Dispositionsprincipen.....	20
2.3 Klandergrunder.....	21
2.3.1 Allmänt.....	21
2.3.2 Uppdragsöverskridande.....	23
2.3.3 Handläggningsfel	24
2.3.4 Förtroendeskadligt förhållande	26
3 Principen jura novit curia i skiljeförfarande	28
3.1 Innebörden av principen jura novit curia.....	28
3.1.1 Inledning	28
3.1.2 Rättstillämpningsfrihet.....	28
3.1.3 Självtändig utredningsplikt.....	29
3.2 Gäller principen jura novit curia i skiljeförfarande?	30
3.2.1 Inledning	30
3.2.2 Rättstillämpningsfrihet.....	32
3.2.3 Självtändig utredningsplikt.....	34
3.2.4 Distinktionen mellan svenska och internationella skiljeförfaranden	35
3.2.5 Slutsats	38
3.3 Överraskande rättstillämpning och materiell processledning beträffande rättsfrågor i skiljeförfarande	39

4	Parternas bestämmanderätt över rättstillämpningen i skiljeförfarande	43
4.1	Inledning	43
4.2	Får parterna med bindande verkan förfoga över principen jura novit curia?	45
4.3	Konkludent begränsning av rättstillämpningen.....	45
4.3.1	Inledning	45
4.3.2	När anses parterna konkludent ha disponerat över rättsanvändningen i ett skiljeförfarande?	46
4.3.3	Slutsats	50
5	När utgör tillämpningen av principen jura novit curia ett klanderbart fel?	51
5.1	Inledning.....	51
5.2	Uppdragsöverskridande.....	51
5.2.1	Fastställande av skiljedomarnas uppdrag.....	51
5.2.2	Åsidosättande av parternas anvisningar avseende tillämpliga rättsregler	52
5.3	Handläggningsfel.....	55
5.3.1	Avstående från att tillämpa andra relevanta och tillämpliga rättsregler än de parterna åberopat eller hänfört sig till	55
5.3.2	Bristande materiell processledning och överraskande rättstillämpning	56
5.4	Förtroendeskadligt förhållande.....	59
5.5	Slutsats och reflektion	60
6	Bör principen jura novit curia tillämpas i skiljeförfarande?.....	63
6.1	Inledning.....	63
6.2	Skäl för och emot att principen jura novit curia bör tillämpas i skiljeförfarande	63
6.2.1	Materiellt korrekt dom och motverkande av stötande domslut	63
6.2.2	Är det praktiskt möjligt att inte tillämpa principen jura novit curia alls?	64
6.2.3	Partsinflytande.....	64
6.2.4	Förutsebarhet och rättssäkerhet.....	65
6.2.5	Opartiskhet	65
6.2.6	Avsaknad av krav på juridisk kunskap hos skiljedomaren	65
6.2.7	Gör sig motiven bakom principen jura novit curia gällande i skiljeförfarande?	66
6.2.8	Ekonomiska och tidsmässiga effekter.....	66

6.2.9	Skiljeförfarandet utgör ett alternativ till domstolsprocessen.....	67
6.3	Slutsats och reflektion	67
7	Avslutande tankar	71
	Käll- och litteraturförteckning.....	72

Summary

The principle of *jura novit curia* is a central and well-established tenet in Swedish procedural law, applied within court proceedings. However, its relevance and application in arbitration is not as clear, given the purposes and underlying principles of arbitration. The question of whether an arbitral tribunal can, should, or must apply the principle of *jura novit curia* in the same manner as in court proceedings frequently arises in arbitration.

The purpose of this thesis is to investigate the application of the principle of *jura novit curia* in arbitration, with a particular focus on the principle as a ground for challenging an arbitral award. Thus, the thesis aims to determine as precisely as possible when the application of the principle of *jura novit curia* can lead to the successful challenge of an arbitral award or when there is a significant risk of this. Parties in arbitration have a much more extensive right of disposition over the application of the law compared to parties in court. The thesis examines the parties' authority over the application of the law and how it relates to the principle of *jura novit curia*. In light of the above, the thesis aims to answer the following questions: (1) Does the principle of *jura novit curia* apply in arbitration? (2) In what ways can the parties implicitly control the application of the law in arbitration? (3) Under what conditions can the application of the principle of *jura novit curia* constitute an excess of mandate, procedural error, or breach of trust? (4) Should the principle of *jura novit curia* be applied in arbitration?

The thesis concludes that the principle of *jura novit curia*, as a general rule, also applies in arbitration. However, it also notes that the application of this principle can give rise to various situations where the arbitral tribunal might commit a challengeable error. Examples of such situations include the tribunal's surprising application of the law due to deficiencies in its substantive case management or if the tribunal conducts the substantive case management in a way perceived as biased. The thesis also concludes that there is a potential risk that an arbitral award can be successfully challenged if the arbitral tribunal applies legal rules other than those invoked by the parties, assuming the parties have litigated based on the invoked legal rules in a clear and consistent manner. The presentation shows that arbitrators have several different aspects to consider to avoid the risk of the arbitral award being successfully challenged. The lack of clear and unambiguous answers in this area further complicates the arbitral tribunal's work in this regard. The thesis is skeptical about whether the principle of *jura novit curia* should indeed be applied in arbitration and suggests that the principle should not apply as a starting point, contrary to what is currently considered the prevailing law.

Sammanfattning

Principen *jura novit curia* är en central och vedertagen princip i svensk processrätt och tillämpas i domstolsprocessen. Principens relevans och tillämpning i skiljeförfarande är dock inte lika självklar mot bakgrund av skiljeförfarandets syften och bakomliggande principer. Frågan om en skiljenämnd kan, bör eller ska tillämpa principen *jura novit curia* på motsvarande sätt som i domstolsprocessen aktualiseras inte sällan i skiljeförfarande.

Syftet med uppsatsen är att utreda tillämpningen av principen *jura novit curia* i skiljeförfarande, med särskilt fokus på principen som klandergrund. Utredningen strävar således efter att så långt som möjligt fastställa när tillämpningen av principen *jura novit curia* kan leda till att en skiljedom framgångsrikt kan klandras eller när det finns en betydande risk för detta. Parterna i ett skiljeförfarande har en mycket mer långtgående dispositionsrätt över rättstillämpningen, jämfört med parterna i domstol. I uppsatsen utreds parternas bestämmanderätt över rättstillämpningen och hur den förhåller sig till principen *jura novit curia*. Mot bakgrund av det anförda ämnar uppsatsen att besvara följande frågeställningar: (1) Gäller principen *jura novit curia* i skiljeförfarande? (2) På vilket sätt kan parterna konkludent disponera över rättsanvändningen i ett skiljeförfarande? (3) Under vilka förutsättningar kan tillämpningen av principen *jura novit curia* utgöra ett uppdragsöverskridande, handläggningsfel respektive förtroendeskadligt förhållande? (4) Bör principen *jura novit curia* tillämpas i skiljeförfarande?

I uppsatsen dras slutsatsen att principen *jura novit curia*, som utgångspunkt, även gäller i skiljeförfarande. Det konstateras även att det vid tillämpningen av principen kan uppkomma en rad olika situationer som kan innebära att skiljenämnden gör sig skyldig till ett klanderbart fel. Exempel på sådana situationer är om skiljenämnden till följd av brister i sin materiella processledning gör sig skyldig till överraskande rättstillämpning. Ytterligare ett exempel är om skiljenämnden bedriver den materiella processledningen så långt att den uppfattas som partisk. I uppsatsen dras även slutsatsen att det finns en potentiell risk att skiljedomens framgång kan klandras om skiljenämnden tillämpar andra rättsregler än de parterna åberopat. Detta är under förutsättning att parterna processat utifrån de åberopade rättsreglerna på ett tydligt och konsekvent sätt. Framställningen visar att skiljedomare har en rad olika aspekter att förhålla sig till för att inte riskera att skiljedomens framgångsrikt kan klandras. Bristen på tydliga och entydiga svar inom detta område försvårar skiljenämndens arbete avseende detta ytterligare. I uppsatsen riktas även kritik mot att principen bör tillämpas i skiljeförfarande. Därför föreslås, i motsats till vad som anses vara nu gällande rätt, att principen inte bör gälla som utgångspunkt.

Förord

Det känns helt överkligt att jag nu skriver de sista raderna på detta arbete, som också är mitt sista arbete som juriststudent i Lund. Tänk att 4,5 år kan gå så fort. Dessa år i Lund har varit bland de bästa i mitt liv på många sätt. När denna tid nu är slut är det några som förtjänar ett extra tack.

Lotta, tack för ovärderliga kommentarer och input under arbetets gång. Utan din feedback och dina råd hade detta arbete inte ens blivit hälften så bra. Jag vill även tacka dig för att du under dina föreläsningar under termin fem på juristprogrammet väckte mitt intresse för process- och skiljedomsrätt. Det var ditt engagemang som gjorde att jag under termin sju valde att läsa kursen *tvistemål och skiljeförfarande*, vilket slutligen ledde fram till valet av ämne för denna uppsats. Tack för alla handledningsmöten som många gånger även mynnat ut i andra intressanta samtal om livet och allt där emellan!

Jag vill även rikta ett stort tack till de advokater som tagit sig tid att ge värdefull input kring skiljeförfarandets praktiska aspekter. Särskilt tack till Advokat Robin Oldenstam.¹

Tack till alla som ställt upp och korrläst uppsatsen!

Till min alldeles egna lilla Lundafamilj, vad hade denna tid varit utan er? Ni är utan tvekan det absolut bästa med Lund! Att man kunde hitta så fina vänner som ni hade jag bara kunnat drömma om. Jag ser fram emot att påbörja nästa kapitel i livet med er!

Nuvarande och tidigare kollegor på Nätis, tack för alla trevliga pratstunder och kaffepauser när man velat prokrastinera skrivandet av denna uppsats. Tack för alla middagar och sena kvällar på kontoret nu i slutspurten av uppsatsskrivandet.

Sist, men definitivt inte minst, vill jag rikta ett stort tack till min familj och mina underbara vänner för att ni alltid stöttar, peppar och hejar på. Jag vill rikta ett extra stort tack till dig mamma, för att du alltid är den första att påminna mig om vad som faktiskt är viktigt i livet. Utan dig hade ingenting av det jag har åstadkommit varit möjligt, tack för allt du någonsin gjort för mig!

Nu är det dags att sätta punkt, jag ser fram emot vad framtiden har att erbjuda!

Moa Lindell Prytz

Lund, 20 maj 2024

---

¹ Advokat och delägare vid Mannheimer Swartling Advokatbyrå.

Förkortningar

UNCITRAL:s modellag	UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (1985)
Europakonventionen	Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
HD	Högsta domstolen
ICC:s Skiljedomsregler	The International Court of Arbitration's arbitration rules
JP	Juridisk Publikation
JT	Juridisk Tidskrift
LSF	Lag (1999:116) om skiljeförfarande
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
NJA II	Nytt Juridiskt Arkiv, avdelning 2
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
SCC:s Skiljedomsregler	Stockholms Handelskammars skiljedomsinstituts skiljedomsregler
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Principen *jura novit curia* är en central och viktig princip inom svensk processrätt samt en självklar del inom domstolsprocessen. Principen är dock inte lika självklar i ett skiljeförfarande. Skiljeförfarandet skiljer sig från domstolsprocessen på flera sätt, bland annat genom den omfattande partsautonomin som parterna har över bland annat rättstillämpningen samt deras möjligheter att själva utforma hur förfarandet ska gå till. Frågan om en skiljenämnd kan, bör eller ska tillämpa principen *jura novit curia* på motsvarande sätt som i domstolsprocessen aktualiseras inte så sällan i skiljeförfarande.² Åsikterna kring principens relevans och tillämpning i skiljeförfarande har på senare tid varit relativt splittrade.³ Det finns inget entydigt svar på hur principen *jura novit curia* ska tillämpas i skiljeförfarande och vilka exakta rättigheter och skyldigheter skiljenämnden respektive parterna har för rättstillämpningen. Dessa oklarheter är problematiska ur flera aspekter men framför allt ur ett rättssäkerhetsperspektiv. För att undvika rättsförluster är det viktigt att parter och skiljedomare är ense om spelreglerna i skiljeförfarandet och att de har en samsyn på den rollfördelning som ska råda i förfarandet. En viktig förutsättning för ett rättssäkert skiljeförfarande är att aktörerna är överens om spelreglerna.⁴

Även om det förekommer andra mekanismer för tvistlösning är det skiljeförfarandet som framstår som det huvudsakliga alternativet till tvistlösning genom domstolsdom när det gäller tvister om stora värden. Skiljeförfarandet har sin absoluta tyngdpunkt i kommersiella tvister och på detta område spelar skiljeförfarandet som tvistlösningsform en mycket betydande roll.⁵ Samhällsutvecklingens riktning med effektiviserad kommunikation mellan människor ökar kraven på att tvister ska lösas så snabbt som möjligt. Detta medför i sin tur att skiljeförfarandets betydelse ökar.⁶ Statistik från Stockholms Handelskammarens skiljedomsinstitut (SCC) visar att det mellan 2010–2023 registrerades 2 739 mål vid SCC.⁷ Ny statistik visar att 78 procent av de svenska företagen föredrar att lösa sina kommersiella tvister genom skiljeförfarande i stället för domstol.⁸ I takt med att skiljeförfarandets betydelse ökar inom framför allt näringslivet är det viktigt att veta vad som gäller avseende rättstillämpningen i skiljeförfarandet.

---

² Jfr Madsen (2010) s. 486.

³ Westberg (2020) s. 373. Jfr även de olika åsikterna som presenteras i uppsatsen.

⁴ Madsen (2010) s. 486 och 496.

⁵ Prop. 1998/99:35 s. 39.

⁶ Jfr Kwart och Olsson (2023) s. 36.

⁷ SCC Arbitration Institute, statistik 2023.

⁸ Roschier Dispute Index 2024 s. 10

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att utröna tillämpningen av principen *jura novit curia* i skiljeförfarande med särskilt fokus på principen som klandergrund. Uppsatsen strävar således efter att så långt som möjligt fastställa när tillämpningen av principen *jura novit curia* kan leda till att en skiljedom framgångsrikt kan klandras eller när det finns en betydande risk för detta. Det ligger både i parternas och skiljedomarnas intresse att förtydliga vad som gäller vid tillämpningen av principen samt vilka rättigheter och skyldigheter parterna och skiljedomarna har för rättstillämpningen.

Uppsatsens syfte uppnås genom besvarandet av följande frågeställningar:

- i. Gäller principen *jura novit curia* i skiljeförfarande?
- ii. På vilket sätt kan parterna konkludent disponera över rättsanvändningen i ett skiljeförfarande?
- iii. Under vilka förutsättningar kan tillämpningen av principen *jura novit curia* utgöra ett uppdragsöverskridande, handläggningsfel respektive förtroendeskadligt förhållande?
- iv. Bör principen *jura novit curia* tillämpas i skiljeförfarande?

1.3 Metod och material

Vid besvarandet av uppsatsens frågeställningar har den rättsdogmatiska metoden använts. Den exakta innebörden av den rättsdogmatiska metoden är omstridd men traditionellt brukar metoden definieras som att dess uppgift är att fastställa gällande rätt genom användandet av de allmänt accepterade rättskällorna.⁹ De allmänt accepterade rättskällorna är lagstiftning, rättspraxis, lagförarbeten och doktrin.¹⁰ Samtliga av dessa rättskällor har använts för att besvara frågeställningarna. Ofta beskrivs rättsdogmatikens syfte vara att rekonstruera en rättsregel eller lösning på ett rättsligt problem genom att applicera en rättsregel på detsamma.¹¹ Rättsdogmatiken kan inbegripa argument *de lege ferenda* i den mån som argumentet är en utveckling av analysen av gällande rätt. En rättsdogmatisk metod kan dock inte uttala sig om effekterna av gällande rätt med någon större precision.¹² Rättsdogmatiken kan användas för att framställa kritik av rättsläget och föreslå förändringar. Till följd av att det inte finns en entydig definition av den rättsdogmatiska metoden är

---

⁹ Sandgren (2021) s. 51.

¹⁰ Kleineman (2018) s. 21.

¹¹ Ibid.

¹² Sandgren (2021) s. 52.

det är ofta enklare att beskriva vad man faktiskt gör när man utövar metoden.¹³

Lagstiftning har använts för att fastställa de grundläggande krav som gäller för ett skiljeförfarande och när klanderreglerna aktualiseras. Det är ytterst få klanderdomar som prövas av Högsta domstolen (HD) och de klanderdomar som finns berör inte uttryckligen principen *jura novit curia* i skiljeförfarande. Detta innebär att en övervägande majoritet av den praxis som finns att tillgå är avgöranden från hovrätterna, framför allt Svea hovrätt, vilket idag får anses vara den främsta praxisbildaren på skiljedomsrättens område.¹⁴ Till följd av att lagstiftningen inte innehåller några närmare bestämmelser om principen *jura novit curias* tillämplighet i skiljeförfarande har lagförarbeten använts för att tydliggöra lagstiftarens intentioner i detta hänseende. Doktrin har använts som hjälpmedel för att fastställa både vad som gäller de *lege lata* men framför allt vid diskussionen kring de *lege ferenda*.

Skiljedomsrätt är generellt ett relativt dolt rättsområde för utomstående, framför allt jämfört med andra rättsområden. Ur källmaterialsypunkt är det problematiskt att skiljedomar som regel omfattas av sekretess. De gånger en skiljedom kan bli offentlig är om skiljedomen klandras. Det är dock långt ifrån alla skiljedomar som klandras. Det anförda innebär att angreppssättet för besvarandet av frågeställningarna blir något annorlunda. Det material som finns att tillgå är framför allt förarbeten till lag (1999:116) om skiljeförfarande (LSF), doktrin och till viss del även praxis. Förarbetena till de lagändringar som gjordes 2018 berör inte principen *jura novit curia* i någon större utsträckning.¹⁵ Majoriteten av de mest relevanta uttalandena kring principen *jura novit curia* återfinns i förarbetena från 1994 och 1998.¹⁶ De uttalanden som görs där är cirka 25 år gamla vilket ger anledning att vara lite försiktig med att dra för säkra slutsatser baserat på uttalandena. Detta till följd av att skiljeförfarandet förändras och anpassas mycket till samhällsförändringar och de behov parterna har idag. Detta för att kunna fortsätta vara en attraktiv och flexibel tvistlösningsform.

En stor del av det material som finns att tillgå på detta område utgörs av doktrin och det finns förhållandevis mycket skrivet. Doktrinen är dock i stor utsträckning spretig vilket försvårar arbetet med att komma fram till entydiga svar. En stor del av doktrinen utgörs av författarnas personliga åsikter om hur de anser att det bör vara, vilket måste beaktas vid användandet av doktrinen. Man kan argumentera för att doktrinen har ett relativt högt rättskällevärde på detta område givet det faktum att domarna i klandermål ofta hänvisar till

---

¹³ Kleineman (2018) s. 21 och 24.

¹⁴ Elofsson (2010) s. 732–734.

¹⁵ SOU 2015:37 och prop. 2017/18:257.

¹⁶ SOU 1994:81 och prop. 1998/99:35.

doktrin¹⁷ samt att rättskällor med högre dignitet sällan ger något direkt svar på frågan om hur principen *jura novit curia* ska tillämpas i ett skiljeförfarande.¹⁸ I praktiken kan rättskällor på alla nivåer bidra till analysen om gällande rätt. Sakargument som talar för en viss rättsuppfattning måste dock normalt vara förenliga med de auktoritativa rättskällorna, främst författningar, för att kunna beaktas.¹⁹ De uttalanden som görs i doktrinen är alla förenliga med lagtexten. Vissa åsikter i doktrinen är dock inte helt förenliga med de uttalanden som gjorts i förarbeten och rättspraxis.

Avseende uppsatsens andra frågeställning, som behandlar på vilket sätt och i vilka situationer parterna genom sina processhandlingar kan anses ha disponerat över skiljenämndens rättsanvändning konkludent, finns det väldigt lite källmaterial att tillgå. Det material som finns är framför allt en artikel av Finn Madsen som uppmärksammar en del av de relevanta aspekterna, men som inte ger något entydigt tydligt svar på frågeställningen.²⁰ Det anförda innebär att resonemanget kring frågeställningen är något mer självständigt och fritt. Det innebär vidare att utredningen tar fasta på mer principiella utgångspunkter snarare än specifika uttalanden kring den specifika frågan.

I uppsatsen används information som jag inhämtat från advokater med lång och omfattande praktisk erfarenhet av att arbeta med skiljeförfaranden, både i egenskap av ombud samt skiljedomare. En del av de advokater som jag varit i kontakt med vill varken bli namngivna eller citerade men de bekräftar och delar den bild som namngiven advokat har angett. Jag är fullt medveten om att denna information inte utgör ett fullständigt källmaterial eftersom informationen inte har inhämtats genom empirisk studie utan endast genom mejlkontakt. Informationen tillför likväl viktiga perspektiv till uppsatsen då de praktiska aspekterna är svåra, om inte nästan omöjliga, att få kännedom om på annat sätt. Informationen kommer framför allt att ligga till grund för min argumentation men även för att ge mer inblick i hur principen *jura novit curia* tillämpas i praktiken. Informationen har även varit användbar för att få en bild av vilka förväntningar praktikerna har avseende principen *jura novit curia* i skiljeförfarandet och för att bemöta vissa uttalanden som görs i förarbetena avseende detta. Det praktiska perspektivet är viktigt inom skiljedomsrätten eftersom förfarandet inte präglas av många och detaljerade föreskrifter utan styrs till stor del av parterna genom deras överenskommelser. Det gör att det praktiska perspektivet, utöver traditionella rättskällor, får betydelse för uppsatsens frågeställningar. Det är viktigt att insikter från personer med

---

¹⁷ T.ex. NJA 2019 s. 171, NJA 2019 s. 382, Svea hovrätt, dom 2017-03-09 i mål nr T 1968-16 och Svea hovrätt, dom 2015-06-25 i mål nr T 2289-14.

¹⁸ Jfr Kleineman (2018) s. 22 där författaren anger att rättspraxis och juridisk litteratur har större betydelse på skadeståndsrätten än till exempel skatterättens område.

¹⁹ Sandgren (2021) s. 48.

²⁰ Den artikel som avses är Finn Madsens artikel ”Om principen *jura novit curia* vid skiljeförfarande”.

erfarenhet och inblick i hur skiljeförfarandet genomförs i praktiken tas upp för att utveckla ämnet framåt.

1.4 Avgränsningar

Uppsatsen behandlar inte legala skiljeförfaranden utan endast konventionella förfaranden.²¹ I legala skiljeförfaranden finns det möjlighet att överklaga domen på materiell grund genom att väcka talan hos tingsrätten inom 60 dagar från att parten fick del av skiljedomen.²² Klanderreglerna i LSF gäller således inte för legala skiljeförfaranden,²³ vilket resulterar i att de legala skiljeförfarandena ligger utanför uppsatsens syfte och frågeställningar.

Uppsatsen syftar till att utreda tillämpningen av principen *jura novit curia* i skiljeförfarande. Principen har dock sitt ursprung i och har utvecklats inom ramen för domstolsprocessen. Det är således nödvändigt att i vissa fall beröra och dra paralleller till principen *jura novit curias* innebörd och tillämpning i domstolsprocessen.

Samtliga klandergrunder enligt 34 § LSF behandlas inte utan endast de klandergrunder som aktualiseras i relation till tillämpningen av principen *jura novit curia*. De klandergrunder som aktualiseras är uppdragsöverskridande, handläggningsfel respektive förtroendeskadligt förhållande.

Uppsatsen behandlar inte internationell privat- och processrättsliga lagvalsregler och parternas möjlighet att bestämma vilken rättsordning som ska tillämpas på tvisten. I uppsatsen förekommer dock resonemang kring 27 a § LSF, som bland annat reglerar parternas möjlighet att välja tillämplig rättsordning. Resonemanget tar inte sikte på parternas möjlighet till lagval utan diskussionen handlar mer principiellt om hur lagrummet kan tolkas samt vad lagrummet kan anses stadga i relation till parternas bestämmanderätt över rättstillämpningen.

I uppsatsen analyseras svenska skiljeförfaranden med säte i Sverige och uppsatsens frågeställningar behandlas inte från ett rent internationellt perspektiv. Uppsatsen utreder således inte principen *jura novit curias* tillämpning i så kallade internationella skiljeförfaranden rent generellt. Dock förekommer det internationella inslag i skiljeförfaranden som har säte i Sverige. Till exempel kan endera eller bägge parter vara utländska men företrädas av svenska ombud eller att samtliga parter och ombud är svenska men en skiljedomare i skiljenämnden är av annan nationalitet. Det finns inte någon vedertagen definition av vad som utgör ett svenskt, respektive internationellt skiljeförfarande

---

²¹ Med konventionella förfaranden menas skiljeförfaranden som grundar sig på avtal mellan parterna.

²² 22 kap. 24 § aktiebolagslag (2005:551).

²³ Heuman (1999) s. 22.

vilket gör det svårt att göra en tydlig avgränsning. Svenska skiljeförfaranden med internationella inslag har således inte avgränsats bort.²⁴

Som uppsatsen redogör för är det möjligt för parterna i ett skiljeförfarande att ingå ett för skiljenämnden bindande rättstillämpningsavtal. Ett rättstillämpningsavtal är ett avtal som binder skiljenämnden till en viss typ av rättstillämpning. I ett rättstillämpningsavtal kan parterna ge skiljenämnden anvisningar om att en viss rättsregel ska eller inte ska tillämpas på tvisten. Det kan även handla om anvisningar om hur en rättsregel eller ett begrepp ska tolkas.²⁵ Parterna kan förfoga över rättstillämpningen i skiljeförfarandet genom att parterna ingår ett rättstillämpningsavtal sinsemellan eller att parterna ger gemensamma anvisningar till skiljenämnden. Uppsatsen redogör endast grundläggande för de situationer då parterna har ingått ett tydligt rättstillämpningsavtal eller när parterna har lämnat gemensamma och tydliga anvisningar till skiljenämnden om nämndens rättsanvändning. De situationer som framför allt utreds är när det inte finns ett uttryckligt och tydligt rättstillämpningsavtal mellan parterna eller där parterna har lämnat tydliga anvisningar, men där deras processföring kan tyda på att parterna konkludent har begränsat skiljenämndens rättstillämpning.

Uppsatsen kommer framför allt fokusera på och ta utgångspunkt i LSF. Inom skiljedomsrätt finns det, förutom LSF, även en rad olika icke-statliga regelverk som parterna i ett skiljeförfarande kan välja att ansluta sig till. Exempel på sådana regelverk är UNCITRAL:s modellag, ICC:s skiljedomsregler och SCC:s skiljedomsregler. Dessa alternativa regelverk behandlas inte. SCC:s regelverk överensstämmer dock med LSF i de delar som är relevanta för uppsatsens syfte och frågeställningar. SCC:s skiljedomsregler innehåller inga klanderregler vilket innebär att klanderreglerna i LSF även blir tillämpliga på institutionella förfaranden. Klanderreglerna är dessutom som utgångspunkt tvingande och går inte att avtala bort på förhand, vilket innebär att klanderreglerna gör sig gällande även om parterna valt att tillämpa ett annat regelverk. Detta resulterar i att de slutsatser som dras i uppsatsen inte enbart blir relevanta för ad hoc-förfaranden utan även institutionella förfaranden.

1.5 Forskningsläge

Det finns en del skrivet inom den juridiska litteraturen om principen *jura novit curias* tillämpning i skiljeförfarande. Det är framför allt fyra artiklar som huvudsakligen och uttryckligen berör principens relevans och hur den ska tillämpas i skiljeförfarande. Dessa är Finn Madsens artikel ”Om principen *jura novit curia* vid skiljeförfarande”, Gotthard Calissendorffs artikel ”*Jura novit curia* i internationella skiljeförfaranden i Sverige”, Jan Kleinemans artikel ”Principen *jura novit curia* – särskilt i skiljeförfaranden” samt Nils Ivars artikel ”*Jura novit curia* och klander av skiljedom – särskilt om principens

---

²⁴ Se vidare i avsnitt 3.2.4.

²⁵ Maunsbach (2015) s. 387 och Westberg (2020) s. 353.

tillämplighet i internationella skiljeförfaranden med säte i Sverige”. Det finns även annan litteratur som berör frågeställningarna både direkt och indirekt.

Det finns även relativt mycket skrivet i doktrin om vad som kan utgöra ett klanderbart fel. Majoriteten av litteraturen är dock framför allt generellt skriven och inte skriven i direkt relation till tillämpningen av principen *jura novit curia*. Även om det finns ett antal artiklar skrivna om principen *jura novit curia* och klander av skiljedom så ämnar denna uppsats att bidra med en mer djupgående analys av när tillämpningen av principen kan innebära att skiljedomens framgång kan klandras och på så sätt bidra till forskningen.

Det finns i princip ingen forskning kring vilka situationer som parterna i ett skiljeförfarande kan anses ha begränsat skiljenämndens rättsanvändning konkludent. Förarbetena anger att möjligheten finns men vad det skulle kunna innebära i praktiken har endast berörts relativt ytligt i ovannämnd artikel av Finn Madsen. Utöver det är forskningen begränsad och min förhoppning är att denna uppsats kan bidra till forskningen av vad som gäller avseende detta.

1.6 Disposition

Uppsatsen består av sju kapitel. *Kapitel två* innehåller en redogörelse för de centrala skiljedomsrättsliga utgångspunkter som är viktiga för läsaren att ha med sig i den fortsatta läsningen och för att förstå vad resonemanget tar sin utgångspunkt i. Kapitel två kan sägas behandla den grundläggande och förhållandevis oomstridda gällande rätten på skiljedomsrättens område.

Kapitel tre redogör för principen *jura novit curias* innebörd och hur principen definieras i uppsatsen. Kapitlet utreder även om principen *jura novit curia* gäller i skiljeförfarande vilket innebär att uppsatsens första frågeställning besvaras i detta kapitel. Kapitlet behandlar och diskuterar också skillnaden mellan nationella och internationella skiljeförfaranden i relation till principens tillämpning.

Kapitel fyra behandlar parternas bestämmanderätt över rättstillämpningen i ett skiljeförfarande och hur denna bestämmanderätt förhåller sig till principen *jura novit curia*. Kapitlet redogör även för när parterna kan anses ha begränsat rättstillämpningen genom konkludent agerande. I detta kapitel besvaras uppsatsens andra frågeställning.

Kapitel fem utreder i vilka situationer som tillämpningen av principen *jura novit curia* utgör eller skulle kunna utgöra ett klanderbart fel utifrån klandergrunderna uppdragsöverskridande, handläggningsfel och förtroendeskadligt förhållande. Uppsatsens tredje frågeställning besvaras således i det femte kapitlet.

Kapitel sex innehåller resonemang *de lege ferenda* och redogör för vad som bör gälla avseende principen *jura novit curia* i skiljeförfarande. I kapitlet förs

en diskussion kring om principen *jura novit curia* bör tillämpas överhuvudtaget i skiljeförfarande. I samband med detta besvaras uppsatsens fjärde och sista frågeställning.

Kapitel sju, som är det sista och avslutande kapitlet, innehåller några avslutande reflektioner i relation till uppsatsen och dess slutsatser.

2 Centrala skiljedomsrättsliga utgångspunkter

2.1 Skiljeförfarandets karaktär och bakomliggande principer

2.1.1 Allmänt

Det på avtal grundade skiljeförfarandet är en form av privat rättskipning på förmögenhetsrättens område. Skiljeförfarandet kan sägas syfta till ett snabbt och slutligt avgörande av tvister utan insyn utifrån.²⁶ Skiljeförfarandet är ett eninstansförfarande och en skiljedom kan inte överklagas materiellt utan kan endast klandras på formell grund. LSF bygger på tanken att staten inte ska tillhandahålla någon materiell överprövning av skiljedomar, vare sig det gäller värdering av bevisning eller den rättsliga bedömningen. Staten tar således inte något direkt ansvar för skiljedomars riktighet.²⁷ Ansvaret för skiljenämndens sakkunskap och opartiskhet vilar i första hand på parterna eftersom parterna har gjort ett medvetet och aktivt val att utse de aktuella skiljedomarna. Parterna har således ansvaret för att skiljenämnden har den kompetens som krävs för att fullgöra uppdraget. Skiljenämnden är inte bunden av principerna om koncentration, omedelbarhet och muntlighet vilket bidrar till en smidig process som kan anpassas efter sakens beskaffenhet och parternas önskemål.²⁸

2.1.2 Partsautonomin

Vid utarbetandet av LSF var utgångspunkten att grundsatsen om parternas rätt till självbestämmande borde stå i fokus.²⁹ LSF bygger således på principen om partsautonomi och denna princip är helt central och grundläggande inom ett skiljeförfarande.³⁰ Partsautonomin i ett skiljeförfarande är mycket mer omfattande och långtgående, jämfört med i domstolsförfarandet.³¹ Av LSF framgår att huvudregeln är att skiljenämnden ska följa parternas gemensamma instruktioner.³² LSF är till stor del dispositiv och det saknas detaljerade regler om själva förfarandet. Tanken är att parterna ska bestämma formerna för hur förfarandet ska genomföras tillsammans, i samråd med skiljenämnden eller genom att parterna ger skiljenämnden mandat att besluta om olika förfarandefrågor.³³ Partsautonomin innebär vidare att skiljenämnden

---

²⁶ Prop. 1998/99:35 s. 39.

²⁷ Prop. 2017/18:257 s. 18, SOU 1994:81 s. 58 och prop. 1998/99:35 s. 35.

²⁸ Prop. 2017/18:257 s. 18.

²⁹ Ibid.

³⁰ Prop. 2017/18:257 s. 18 och jfr 21 § andra meningen LSF som anger att skiljedomarna ska följa vad parterna har bestämt om det inte finns något hinder mot det.

³¹ Jfr Heuman (1999) s. 266.

³² 21 § andra meningen LSF.

³³ Maunsbach (2024) s. 443.

inte bör fatta några viktiga processuella beslut utan att fråga parterna om hur de vill att tvisten ska handläggas. Även om parterna skulle ingå komplicerade och illa genomtänkta överenskommelser som senare visar sig försvåra tvistlösningen, får skiljenämnden som regel inte fatta beslut om att handläggningen ska gå till på ett annat sätt om inte båda parterna accepterar en ändring.³⁴ Utgångspunkten är därmed att parterna, inte skiljenämnden ska bestämma. Det är först om parterna inte kan komma överens som det blir aktuellt för skiljenämnden att försöka jämka parterna mot en minsta gemensam nämnare och om det inte är möjligt, fatta ett välavvägt självständigt beslut.³⁵ Principen om partsautonomi innebär dock inte att skiljenämnden alltid ska söka efter lösningar som ligger exakt mitt emellan parternas förslag eftersom sådana beslut kan framstå som oförnuftiga med tanke på de andra alternativen som finns att tillgå.³⁶ Det är viktigt att skiljenämnden fattar beslut som är genomtänkta och förankrade i parterna för att så långt som möjligt undvika en klandertalan.

Partsautonomin kommer tydligast till uttryck genom skiljeavtalet, där parterna kan avtala om vilka tvistefrågor som ska avgöras genom skiljeförfarandet och i betydande utsträckning hur detta ska ske.³⁷ Partsautonomin innebär att parterna kan dra upp gränserna för sin talan på ett sätt som ger både större och mindre rörelsefrihet för skiljenämnden än om rättegångsbalken (RB) hade följts.³⁸ Den principiella gränsen för vad parterna kan bestämma över är kravet på rättssäkerhet.³⁹ Skiljenämnden anses också vara förhindrad att följa parternas instruktioner om instruktionerna är olagliga eller omöjliga att genomföra i praktiken.⁴⁰ Madsen anser att det även borde föreligga hinder mot att följa parternas direktiv om de innebär en betydande risk för att skiljedomen kan klandras eller förklaras ogiltig.⁴¹

Parterna har även möjlighet att komma överens om att andra skiljedomsregler än LSF ska tillämpas på förfarandet, till exempel SCC:s skiljedomsregler. Sådana överenskommelser är skiljenämnden skyldig att följa med begränsningen att parterna inte kan avtala bort de tvingande reglerna i LSF.⁴² Det framgår inte exakt vilka bestämmelser i LSF som är tvingande men som utgångspunkt gäller att de bestämmelser som reglerar grundläggande krav på rättssäkerhet anses vara tvingande.⁴³ Partsautonomin påverkar

---

³⁴ Heuman (1999) s. 265 och 267- 268.

³⁵ Benedictsson (2021) s. 47.

³⁶ Heuman (1999) s. 267.

³⁷ Benedictsson (2021) s. 32.

³⁸ Prop. 1998/99:35 s. 145.

³⁹ Lindskog (2020) 21 § avsnitt 5.1.1.

⁴⁰ SOU 1994:81 s. 142 och prop. 1998/99:35 s. 110, Madsen (2010) s. 491 och Heuman (1999) s. 269.

⁴¹ Madsen (2010) s. 491.

⁴² Maunsbach (2015) s. 285.

⁴³ Ibid. s. 149 och Madsen (2009) s. 58-59.

rättsanvändningen i ett skiljeförfarande även i andra hänseenden, vilket kommer att utredas närmare i uppsatsens fjärde kapitel.

Sammanfattningsvis innebär partsautonomin att parterna har stort inflytande över förfarandet. Inflytandet kommer till uttryck genom att parterna har rätt att bestämma vilka beslutsfattare som ska utses, hur förfarandet ska genomföras samt hur rättstillämpningen ska gå till. Partsautonomin genomsyrar hela förfarandet och man utgår konsekvent från parternas önskan. I domstolsprocessen kan parterna ange gemensamma önskemål om hur domstolen ska handlägga målet men dessa önskemål är inte bindande för domstolen så som de är för en skiljenämnd.⁴⁴

2.1.3 Förhållandet mellan skiljenämnden och parterna

Förhållandet mellan skiljenämnden och parterna baseras på ett civilrättsligt uppdragsavtal,⁴⁵ vilket är en viktig skillnad jämfört med det förhållande som råder inom domstolsprocessen. Skiljeuppdraget klassificeras således som ett sysslomannauppdrag.⁴⁶ Skiljedomarna är inte part i själva skiljeavtalet och är därav, som utgångspunkt, inte bundna av föreskrifterna i det, utan deras uppdrag vilar istället på sysslomansavtalet (fortsättningsvis uppdragsavtalet).⁴⁷ En person som ombeds vara skiljedomare är inte skyldig att åta sig uppdraget, utan är endast skyldig att fullgöra uppdraget om personen frivilligt har åtagit sig att vara skiljedomare.⁴⁸ Det finns inget krav på att skiljedomare ska vara jurister eller juridiskt bevandrade.⁴⁹ De enda lagstadgade kraven är att skiljedomaren ska vara över 18 år och inte vara ställd under förvaltarekap eller vara i konkurs.⁵⁰ Parterna kan dock träffa avtal om vilka kvalifikationer skiljedomarna ska ha, exempelvis viss sakkunskap.⁵¹ Parterna får även ingå avtal om hur många skiljedomarna ska vara och hur de ska utses.⁵²

Innehållet i uppdragsavtalet bestäms med utgångspunkt i allmänna avtalsrättsliga principer.⁵³ Skiljedomarnas rättigheter och skyldigheter bestäms både genom bestämmelser i lag och genom avtal som kan komplettera eller förändra lagens föreskrifter. På detta sätt skiljer sig inte rättsgrunden för skiljedomsuppdraget från andra sysslomannauppdrag. Det blir således relevant att fastställa lagregleringens räckvidd samt möjligheterna att genom olika typer av avtal begränsa eller utvidga rättigheterna och skyldigheterna.⁵⁴ Det framgår direkt av LSF att skiljedomare ska vara opartiska och oberoende samt

---

⁴⁴ Jfr Westberg (2021) s. 297.

⁴⁵ Jfr Lindskog (2020) kap. II., avsnitt 1.2.2 och 2.2.1 och Maunsbach (2024) s. 419.

⁴⁶ Lindskog (2020) kap. II., avsnitt 1.2.2.

⁴⁷ Ibid. kap. II, avsnitt 2.3.1.

⁴⁸ Heuman (1999) s. 223.

⁴⁹ Maunsbach (2024) s. 449.

⁵⁰ 7 § LSF.

⁵¹ SOU 1994:81 s. 116 och prop. 1998/99:35 s. 81.

⁵² 12 § 1 st. LSF.

⁵³ Lindskog (2020) kap. II., avsnitt 2.3.1.

⁵⁴ Heuman (1999) s. 220.

att skiljedomarna ska handlägga tvisten opartiskt, ändamålsenligt och snabbt och därvid följa vad parterna bestämt så långt detta är möjligt.⁵⁵ I övrigt saknar LSF detaljerade regler om skiljedomarens uppdrag. Uppdragsavtalet, som reglerar skiljedomarnas åtaganden i förhållande till parterna i den specifika tvisten, blir därav centralt. Uppdragsavtalet reglerar vanligtvis inte alla specifika frågor och därför kompletteras uppdragsavtalet i många fall av olika partsföreskrifter om hur skiljedomarna ska genomföra det aktuella skiljeförfarandet.⁵⁶ Skiljedomarnas främsta uppgift är således att för parternas räkning avgöra en tvist och att handlägga den tvisten opartiskt, snabbt och ändamålsenligt.⁵⁷ Parternas skyldighet är att arvoda skiljedomarna för detta arbete.⁵⁸ Utmärkande för uppdragsavtalet är att skiljedomarna har en stark lojalitetsplikt mot parterna. Detta kommer bland annat till uttryck i kravet på skiljedomarnas objektivitet och opartiskhet, samt deras uppgift att eftersträva att tvisten ska avgöras så snabbt som möjligt, med iakttagande av rättssäkerhetskrav.⁵⁹

Båda parter betraktas som uppdragsgivare till var och en av skiljedomarna, oberoende av vilken part som utsett dem eller hur de har utsetts. Skiljeparterna utgör därvid en slags processassociation vilket innebär att båda parterna måste stå bakom uppdragsavtalets innehåll för att det ska vara giltigt. En förändring i innehållet i skiljeuppdraget förutsätter således att båda parterna gemensamt står bakom förändringen.⁶⁰ Det finns dock inget krav på att parternas avtal med varje skiljedomare måste vara likformiga. Parterna kan gemensamt träffa separata och individuella avtal med varje skiljedomare.⁶¹ Till följd av den långtgående partsautonomin kan parterna gemensamt träffa giltiga avtal som binder skiljedomarna, utan att det krävs något godtagande av skiljedomarna.⁶²

2.2 Dispositionsprincipen

Dispositionsprincipen är en ytterst central och viktig princip inom den svenska processrätten. Dispositionsprincipen gäller även i skiljeförfarande och efterlevnaden av principen bevakas noga av både parter och skiljedomare.⁶³ Principen kommer till uttryck i bland annat 17 kap. 3 § RB som stadgar att domstolen inte får döma över annat eller mer än vad parterna har yrkat och inte grunda domen på andra omständigheter än de som har åberopats av rätt part.⁶⁴ Om en regel är dispositiv kan parterna genom sina

---

⁵⁵ 8 § och 21 § LSF.

⁵⁶ Maunsbach (2024) s. 420.

⁵⁷ 21 § LSF.

⁵⁸ Heuman (1999) s. 216.

⁵⁹ Lindskog (2020) kap. II., avsnitt 2.6.2.

⁶⁰ SOU 1994:81 s. 299 och Lindskog (2020) kap. II., avsnitt 2.4.1.

⁶¹ Lindskog (2020) kap. II., avsnitt 2.4.4, SOU 1998:81 s. 299 och Heuman (1999) s. 221.

⁶² Heuman (1999) s. 220.

⁶³ Ibid. s. 280, Kleinman, (2009) s. 93 och Maunsbach (2024) s. 422 och 424.

⁶⁴ Fitger m.fl. (2023) kommentar till 17 kap. 3 § RB.

processhandlingar binda domstolen vid dessa och därigenom dirigera rättens verksamhet. Ett av syftena med kravet på åberopande är att tydliggöra vilka omständigheter som domstolen ska döma över och därigenom sätta en ram för processen.⁶⁵ Svea hovrätt har angett att innebörden av dispositionsprincipen i skiljeförfarande i princip är densamma som 17 kap. 3 § RB.⁶⁶ Det faktum att dispositionsprincipen gäller i skiljeförfarande innebär att det utgör ett uppdragsöverskridande om skiljenämnden grundar sitt avgörande på en omständighet som inte åberopats av en part.⁶⁷

Dispositionsprincipen, tillsammans med principen *jura novit curia*, bestämmer rollfördelningen mellan parterna och domstolen i en domstolsprocess.⁶⁸ Den traditionella uppfattningen är att parterna enligt dispositionsprincipen ansvarar för processföremålet genom att ange yrkanden och åberopa grunder (rättsfakta) till stöd för sin talan. Domstolen ansvarar i sin tur för rättstillämpningen genom att applicera adekvata normer på det av parterna bestämda processföremålet.⁶⁹ Gränsdragningen mellan vad som utgör rättsfakta respektive rättstillämpning är ibland inte helt tydlig,⁷⁰ vilket ytterligare visar på det nära samspel som finns mellan dispositionsprincipen och principen *jura novit curia*.

2.3 Klandergrunder

2.3.1 Allmänt

Klanderreglernas primära syfte är inte att skydda tredje part eller allmänhetens intressen, till skillnad från ogiltighetsreglerna i LSF.⁷¹ Klanderinstitutets funktion är att upprätthålla rättssäkerheten och möjliggöra att skiljedomar som tillkommit efter grova förfarandefel kan undanröjas.⁷² Det är därför naturligt att klanderreglerna inte är fakultativa utan obligatoriska. Detta innebär att domstolen *ska* häva skiljedomen om det föreligger förutsättningar för det.⁷³ Klanderinstitutet gör det således möjligt för staten att kontrollera att skiljedomen uppfyller vissa grundläggande krav.⁷⁴ Det ska dock poängteras att en klandertalan endast kan initieras av parterna och inte *ex officio* av staten. Statens kontroll av skiljedomar kan således bara ske om någon av parterna väcker en klandertalan i hovrätten. Domstolen som prövar klandertalan har i uppgift att avgöra om det har förekommit ett sådant allvarligt formellt

---

⁶⁵ Lindell (2021) s. 131 och 136.

⁶⁶ Se bland annat Svea hovrätt, dom 2011-08-31 i mål nr. T 4050–10 s. 10.

⁶⁷ Prop. 1998/99:35 s. 145 och SOU 1994:81 s. 176. Se även bland annat Svea hovrätt, dom 2014-12-04 i mål nr T 2610–13.

⁶⁸ Madsen (2010) s. 485 och Westberg (2011) s. 172.

⁶⁹ Jfr Lindell (2021) s. 127 och Madsen (2010) s. 485.

⁷⁰ Se till exempel parternas argumentation och hovrättens resonemang i Svea hovrätt, dom 2011-08-31 i mål nr. T 4050–10

⁷¹ Jfr Madsen (2020) s. 369.

⁷² Elofsson (2010) s. 735.

⁷³ Prop. 1998/99:35 s. 232 och Madsen (2020) s. 371.

⁷⁴ Maunsbach (2015) s. 288.

fel som gör att skiljedomen ska upphävas. Domstolen har inte mandat att göra ändringar i skiljedomen utan har endast mandat att upphäva skiljedomen helt eller delvis.⁷⁵ Klandergrunderna återfinns i 34 § LSF och är sju till antalet men endast tre av dessa grunder (uppdragsöverskridande, handläggningsfel och förtroendeskadligt förhållande) kommer att redogöras för nedan, eftersom det är dessa tre som knyter an till uppsatsens tredje frågeställning.

En klandertalan måste väckas inom 2 månader från den dagen då parten fick del av skiljedomen.⁷⁶ Det finns även en preklusionsregel i 34 § 2 st. LSF som måste beaktas vid en klandertalan. Preklusionsregeln är att betrakta som en subjektiv passivitetsregel av särskilt slag och innebär att en part kan förlora sin klanderrätt genom sitt handlingsätt.⁷⁷ Om parten har deltagit i förfarandet utan invändning eller på annat sätt anses ha avstått från att göra en viss omständighet gällande, har parten inte rätt att klandra skiljedomen på den grunden.⁷⁸ Den relevanta frågan blir huruvida parten, till följd av sin insikt, kan anses ha avstått från att göra klandergrunden gällande.⁷⁹

Som tidigare nämnts i uppsatsen är utgångspunkten att de bestämmelser som kan betraktas som grundläggande krav på rättssäkerhet anses vara tvingande.⁸⁰ Reglerna i 34 § LSF om klander av skiljedom är viktiga ur rättssäkerhetshänseende och får anses vara tvingande. De är dock endast förhandstvingande vilket innebär att parterna inte på förhand kan avtala bort dess tillämpning.⁸¹ Det är dock möjligt att efterge en klandergrund i efterhand. Detta är möjligt för parterna att göra redan under förfarandets gång förutsatt att klandersituationen redan uppkommit.⁸² I vissa skiljeförfaranden med utländska parter är det dock möjligt att på förhand utesluta eller begränsa tillämpligheten av klandergrunderna. Parterna kan då ingå så kallade undantagsavtal till LSF.⁸³

Syftet med skiljeförfarandet är att på ett snabbt och kostnadseffektivt sätt lösa parternas tvist genom ett slutligt och bindande avgörande i ett förfarande utan insyn från allmänheten. Upphävande av skiljedomar är således endast avsett att ske i undantagsfall,⁸⁴ vilket också stöds av det faktum att endast en mycket liten andel av klandrade skiljedomar upphävs helt eller delvis.⁸⁵

---

⁷⁵ Jfr Madsen (2020) s. 371.

⁷⁶ 34 § 3 st. LSF.

⁷⁷ Lindskog (2020) 34 §, avsnitt 3.3.

⁷⁸ 34 § 2 st. första meningen LSF.

⁷⁹ Lindskog (2020) 34 §, avsnitt 6.1.2.

⁸⁰ Maunsbach (2015) s. 149 och Madsen (2010) s. 58-59.

⁸¹ NJA II 1929 s. 8.

⁸² Maunsbach (2015) s. 234 och Lindskog (2020) 34 §, avsnitt 3.6.

⁸³ 51 § LSF. För att parterna ska kunna ingå ett undantagsavtal krävs det att ingen av parterna har hemvist eller driftställe i Sverige, att parterna befinner sig i ett kommersiellt förhållande och att överenskommelsen är uttrycklig och skriftlig.

⁸⁴ Jfr Heuman (1999) s. 584 och Elofsson (2010) s. 735.

⁸⁵ Jfr Elofsson (2010) s. 735-736.

Klandertvisterna har dock under senare år stadigt ökat men den ökningen korrelerar inte med antalet domar som upphävts.⁸⁶

Det är även viktigt att skilja på vad som utgör ett processuellt fel respektive ett bedömningsfel avseende en materiell fråga, då endast de processuella felen är klanderbara.⁸⁷

2.3.2 Uppdragsöverskridande

Klandergrunden uppdragsöverskridande regleras i 34 § 1 st. 3 p. LSF och är en av de mest åberopade klandergrunderna. Skiljenämndens uppdrag brukar delas in i en inre respektive yttre ram. Den yttre ramen för skiljenämndens uppdrag regleras i 34 § 1 st. 1 p. LSF och tar sikte på själva skiljeavtalet. Den yttre ramen kommer inte behandlas vidare i uppsatsen. Uppdragsöverskridande innebär att skiljenämnden överskridit den inre ramen av uppdraget. Med den inre ramen avses processramen och skiljenämndens behörighet begränsas av parternas processhandlingar och det som innefattas av dispositionsprincipen. Det handlar om fall där skiljenämnden har åsidosatt de ramar för uppdraget som har bestämts av parterna. Uppdragsöverskridande tar således sikte på ramarna för skiljenämndens materiella prövning av den överlämnade frågan.⁸⁸ Det finns många olika sätt en skiljenämnd kan överskrida sitt uppdrag på och det är inte möjligt att entydigt fastställa omfattningen av kravet på uppdragsöverskridande.⁸⁹ Det är därför upp till rättstillämparen att bedöma vilka ageranden och omständigheter som utgör ett uppdragsöverskridande i ett konkret fall.⁹⁰ Även om frågan om ett uppdragsöverskridande föreligger är beroende av omständigheterna i det specifika fallet finns det vissa typfall när ett uppdragsöverskridande anses föreligga. Till exempel utgör det ett uppdragsöverskridande om skiljenämnden gått utöver parternas yrkanden eller grundat sitt avgörande på ett rättsfaktum som inte åberopats av parterna.⁹¹ Detta innebär att om skiljenämnden agerar i strid med dispositionsprincipen utgör det ett uppdragsöverskridande. Om en skiljenämnd agerar i strid med en anvisning från parterna om tillämpliga rättsregler kan det även utgöra ett uppdragsöverskridande.⁹² Åsidosättande av en begränsning som följer av en lagbestämmelse bör i regel inte betraktas som ett uppdragsöverskridande eftersom uppdragsöverskridandet tar sikte på ramarna som bestäms av parterna. Om en skiljenämnd åsidosätter en tvingande bestämmelse blir

---

⁸⁶ Maunsbach (2024) s. 409-410.

⁸⁷ Lindskog (2020) 34 §, avsnitt 5.1.2.

⁸⁸ Maunsbach (2024) s. 420-421.

⁸⁹ Madsen (2020) s. 376.

⁹⁰ Maunsbach (2024) s. 420.

⁹¹ NJA 2009 s. 128 och Hovrätten för Västra Sverige, dom 2015-02-27 i mål nr T 4028-13.

⁹² SOU 1994:81 s. 177, prop. 1998/99:35 s. 146, Kvart och Olsson (2023) s. 141 och Maunsbach (2024) s. 431-432.

reglerna om ogiltighet i 33 § 1 st. 1 p. LSF aktuella. Om bestämmelsen är dispositiv utgör det i stället ett handläggningsfel.⁹³

För att skiljedomen ska upphävas krävs det att skiljedomarnas uppdragsöverskridande sannolikt har inverkat på utgången i målet (inverkansrekvisitet). Det är således inte tillräckligt att skiljenämnden har överskridit sitt uppdrag utan det måste även finnas ett samband mellan överskridandet och utgången i tvisten. Enligt HD får fel som endast haft en mindre inverkan på utgången godtas. Exakt hur stor inverkan som krävs är inte klarlagt men HD har angett att inverkan ska vara av rimlig betydelse för den part som klandrar avgörandet. Vad begreppet rimlig betydelse närmare innebär har HD inte definierat.⁹⁴ Utgångspunkten är att skiljedomen endast ska upphävas i den del som förorsakats av uppdragsöverskridandet.⁹⁵

2.3.3 Handläggningsfel

Klandergrunden handläggningsfel regleras i 34 § 1 st. p. 7 LSF och bestämmelsen tar sikte på processuella fel som skiljenämnden gör sig skyldig till i sin handläggning av tvisten och som haft betydelse för skiljenämndens bedömning.⁹⁶ Sjunde punkten är tänkt att fungera som en uppsamlingsbestämelse för processuella fel som bör vara klandergrundande men som inte faller in under någon av de andra punkterna i 34 § LSF.⁹⁷ I likhet med klandergrunden uppdragsöverskridande har det inte ansetts möjligt att uttömmande ange de fel som bör medföra att skiljedomen kan upphävas till följd av ett handläggningsfel. Det är således upp till domstolen att pröva felets betydelse i varje enskilt fall.⁹⁸ Grundläggande för prövningen av huruvida ett handläggningsfel har förekommit måste dock vara kravet på rättssäkerhet.⁹⁹ Ett typexempel på ett fel som faller under punkt sju är om skiljenämnden inte låtit en part få tillfälle att utföra sin talan i den utsträckning som lagen garanterar.¹⁰⁰ Ett brott mot principen om kontradiktion utgör alltid ett sådant fel som avses i sjunde punkten.¹⁰¹ Om skiljenämnden inte följer instruktioner som tar sikte på hur förfarandet ska genomföras inom de ramar som följer av skiljeavtalet, yrkanden, återopade omständigheter och införd bevisning utgör det normalt också ett handläggningsfel.¹⁰² Detta innebär att om skiljenämnden agerar i

---

⁹³ Lindskog (2020) 34 §, avsnitt 4.3.1.

⁹⁴ NJA 2019 s. 171.

⁹⁵ Prop. 1998/99:35 s. 232 och Svea hovrätts dom 2005-11-03 i mål nr T 8016-04.

⁹⁶ Kwart och Olsson (2023) s. 145 och Maunsbach (2024) s. 435.

⁹⁷ NJA 2019 s. 382 p. 13 och Lindskog (2020) 34 § avsnitt 5.1.1. Se även uttrycket ”om det annars” i 34 § 1 st. 7 p. LSF.

⁹⁸ SOU 1994:81 s. 175.

⁹⁹ Lindskog (2020) 34 §, avsnitt 5.1.4. Att en rättssäkerhetsbedömning ska göras följer även indirekt av att felet sannolikt ska ha inverkat på utgången.

¹⁰⁰ Kwart och Olsson (2023) s. 145.

¹⁰¹ Jfr NJA 2019 s. 171. Se även Kwart och Olsson (2023) s. 145.

¹⁰² NJA 2009 s. 128.

strid med en uttrycklig partsföreskrift angående förfarandets genomförande utgör det ett handläggningsfel.¹⁰³

För att skiljedomen ska upphävas till följd av ett handläggningsfel krävs att den part som klandrar domen inte har vållat den felaktiga handläggningen.¹⁰⁴ Tanken bakom detta rekvisit är att den part som förorsakat ett fel inte ska kunna dra nytta av det i en klanderprocess.¹⁰⁵ Klanderkäranden ska visa att man förhållit sig på ett sådant sätt inför skiljenämnden att nämnden inte har fått fog för sin uppfattning. Det ska göras en helhetsbedömning av vad som förekommit inför skiljenämnden.¹⁰⁶ Bedömningen av huruvida ett medvållande har skett eller inte ska även göras objektivt.¹⁰⁷ Ett exempel på medvållande är att ett yrkande som skiljenämnden har missat att beakta har framställts under sådana former att det typiskt sett har funnits en risk för att skiljenämnden inte skulle uppmärksamma yrkandet eller missförstå det.¹⁰⁸ Om klanderkäranden kan anses ha varit vållande till att skiljenämnden missuppfattat eller missat en processhandling ska skiljedomen inte upphävas.¹⁰⁹

Bestämmelsen om handläggningsfel innehåller också ett inverkansrekvisit vilket innebär att det krävs ett samband mellan felet och utgången i tvisten. Enligt förarbetena är det inte tillräckligt att det finns en beaktansvärd möjlighet att utgången hade blivit en annan för att skiljedomen ska upphävas utan sambandet ska framstå som mer påtagligt.¹¹⁰ Vad som krävs avseende sambandet för att en skiljedom ska bli upphävd blir en bedömningsfråga.¹¹¹ Bestämmelsen är avsedd att tillämpas restriktivt och på mera kvalificerade fel. Detta innebär att alla processuella fel som kan tänkas ha förekommit före eller under skiljeförfarandet inte utgör grund för en klandertalan. Samtidigt betonas att regeln måste ge parterna utrymme att reagera mot vad som framstår som ett oacceptabelt missgrepp i förfarandet.¹¹² För att kunna fastställa om ett handläggningsfel har begåtts måste skiljenämndens faktiska agerande jämföras med det agerande som den domstol som prövar klandertalan bedömer hade varit det rätta i det enskilda fallet. Det rätta agerandet i en enskild situation är inte helt lätt att fastställa, vilket komplicerar bedömningen av om det föreligger ett klanderbart handläggningsfel. Vidare är det viktigt att notera att skiljedomen även här endast ska upphävas i de delar som felet har inverkat på.¹¹³

---

¹⁰³ Maunsbach (2024) s. 435.

¹⁰⁴ Se lydelsen i 34 § 1 st. 7 p. LSF.

¹⁰⁵ Prop. 1998/99:35 s. 147 och Kvart och Olsson (2023) s. 145.

¹⁰⁶ NJA 2019 s. 171 p. 30.

¹⁰⁷ Lindskog (2020) 34 §, avsnitt 5.1.6, not 279.

¹⁰⁸ SOU 1994:81 s. 180, prop. 1998/99:35 s. 148 och Lindskog (2020) 34 §, avsnitt 5.1.6.

¹⁰⁹ Jfr NJA 2019 s. 171 p. 29.

¹¹⁰ Prop. 1998/99:35 s. 147.

¹¹¹ NJA 2019 s. 171.

¹¹² Prop. 1998/99:35 s. 146.

¹¹³ Ibid. s. 147.

I vissa fall kan det vara vanskligt att avgöra vad som utgör ett uppdragsöverskridande och vad som utgör ett handläggningsfel.¹¹⁴ Dock har distinktionen mellan dessa klandergrunder inte någon större betydelse i praktiken längre till följd av att lagstiftaren under 2019 införde samma inverkansrekvisit för uppdragsöverskridande som tidigare endast gällde för handläggningsfel.¹¹⁵

2.3.4 Förtroendeskadligt förhållande

Klandergrunden som berör en skiljedomares opartiskhet och oberoende regleras i 34 § 1 st. 6 p. LSF. Lagen slår uttryckligen fast att en skiljedomare ska vara opartisk och oberoende.¹¹⁶ Regeln träffar såväl faktiska som skenbara jäv.¹¹⁷ Den svenska skiljedomslagstiftningen vilar således på grundsatsen att samtliga skiljedomare, även partsutsedda, ska vara opartiska och oberoende.¹¹⁸ Parternas tilltro till skiljeförfarandet grundas på deras förtroende för skiljedomarna.¹¹⁹ Jävsfrågor aktualiseras ofta i skiljeförfaranden och frekvensen av sådana frågor torde även ha ökat över tid.¹²⁰ Opertiskhet är en mental inställning som inte i sig är iakttagbar. För att avgöra om en skiljedomare är partisk måste man därför i praktiken ta fasta på yttre iakttagbara omständigheter som typiskt sett innebär en fara för opertiskhet.¹²¹ LSF ställer därför upp ett krav på avsaknad av förtroendeskadliga förhållanden.¹²² Med detta avses att förhållandet skadar eller riskerar att skada förtroendet för skiljedomarens förmåga eller vilja att vara opertisk. I det enskilda fallet behöver således inte ett förtroendeskadligt förhållande innebära att skiljedomaren faktiskt är partisk.¹²³ Det avgörande är om det föreligger en omständighet som på ett objektivt plan ger anledning att ifrågasätta om skiljedomaren har förutsättningar att agera opertiskt.¹²⁴

Kravet på att en skiljedomare ska stå fri i förhållande till parterna och saken (vara opertisk och oberoende) bör förmodligen ställas ganska högt. Redan vid rimligt tvivel bör ett förtroendeskadligt förhållande anses föreligga.¹²⁵ Mot bakgrund av att skiljeförfarandet är ett eninstansförfarande som endast kan överprövas på formella grunder samt det faktum att skiljedomarna har fått sitt uppdrag från parterna och inte staten, har det framhållits att kravet på

---

¹¹⁴ Jfr NJA 2009 s. 128.

¹¹⁵ Prop. 2017/18:257 s. 48 och 124 och Madsen (2020) s. 376. Se även lydelsen i 34 § 1 st. 3 och 7 p. LSF. Dock krävs det även att klanderkräandena inte har vållat felet vid klandergrunden handläggningsfel. Detta torde dock inte ha någon avgörande praktisk betydelse, åtminstone inte i relation till den praktiska betydelse som inverkansrekvisitet har.

¹¹⁶ 8 § 1 st. LSF.

¹¹⁷ Lundblad (2009) s. 61.

¹¹⁸ Kvart och Olsson (2023) s. 81.

¹¹⁹ SOU 1994:81 s. 154.

¹²⁰ Lundblad (2009) s. 58.

¹²¹ Lindskog (2020) 8 §, avsnitt 3.2.

¹²² 8 § 2 st. 1:a meningen LSF.

¹²³ Lindskog (2020) 8 §, avsnitt 3.2, not 225.

¹²⁴ Maunsbach (2015) s. 230.

¹²⁵ Lindskog (2020) 8 §, avsnitt 4.1.4.

opartiska beslutsfattare är extra viktigt vid ett skiljeförfarande.¹²⁶ HD har även uttalat att kravet på objektivitet och opartiskhet avseende skiljedomare måste ställas högt.¹²⁷

Vid prövningen av om ett förtroendskadligt förhållande kan anses föreliggande ska en helhetsbedömning göras.¹²⁸ LSF räknar upp ett antal situationer när ett förtroendskadligt förhållande alltid ska anses föreligga.¹²⁹ Dessa kan således inte motbevisas utan om situationen föreligger utgör det alltid ett förtroendskadligt förhållande.¹³⁰ Uppräkningen är dock inte uttömmande utan varje omständighet som kan rubba förtroendet för skiljedomarens opartiskhet omfattas av regeln. En förutsättning för opartiskhet är att samtliga parter behandlas lika utan att någon av dem ges en processuell förmån på bekostnad av den andra.¹³¹ Förtroendskadliga förhållanden hos skiljedomare är även typiskt sett ägnade att minska förtroendet för skiljeförfarandet som tvistlösningsordning.¹³² Det är således viktigt att skiljedomarna inte agerar så att parterna kan få uppfattningen om att skiljedomaren inte är opartisk eller oberoende.

8 § LSF är förhandstvingande och parterna kan inte på förhand avtala bort obehörighetsgrunderna.¹³³ Däremot kan en part avstå från att åberopa ett känt förtroendskadligt förhållande, både under förfarandet och efter att skiljedom har meddelats. Om en part har avstått från att åberopa en känd obehörighetsgrund kan parten inte med framgång klandra skiljedomen på den grunden.¹³⁴ Till exempel, om en part är medveten om att en skiljedomare har en viss koppling till motparten eller saken, men trots det väljer att inte göra en invändning om att ett förtroendskadligt förhållande föreligger inom 15 dagar, förlorar parten möjligheten att göra gällande dessa invändningar.¹³⁵

---

¹²⁶ Maunsbach (2015) s. 230.

¹²⁷ Jfr NJA 2007 s. 841 och NJA 1981 s. 1205.

¹²⁸ Lindskog (2020) 8 §, avsnitt 4.1.6.

¹²⁹ 8 § 2 st. LSF.

¹³⁰ Lindskog (2020) 8 §, avsnitt 3.4.

¹³¹ Maunsbach (2015) s. 230.

¹³² Lindskog (2020) 8 §, avsnitt 3.3.

¹³³ SOU 1994:81 s. 119, prop. 1998/99:35 s. 86 f. och Maunsbach (2015) s. 232.

¹³⁴ Lindskog (2020) 8 §, avsnitt 3.6 och Maunsbach (2015) s. 232.

¹³⁵ 10 § LSF.

3 Principen jura novit curia i skiljeförfarande

3.1 Innebörden av principen jura novit curia

3.1.1 Inledning

Detta avsnitt kommer att redogöra för innebörden av principen jura novit curia i domstolsprocessen eftersom principen har sin utgångspunkt där. Det blir således nödvändigt att redogöra för principens innebörd där, för att sedan applicera det på skiljeförfarandet. Den innebörd som redogörs för i detta avsnitt (avsnitt 3.1) är den definition som kommer att ligga till grund för uppsatsen. Principen jura novit curia anses komma till uttryck i 35 kap. 2 § 2 st. RB¹³⁶ och ordagrant översatt betyder principen *domaren känner lagen*.¹³⁷ Tanken är att principen jura novit curia ger domstolen monopol på rättstillämpningen.¹³⁸ Det finns ingen universell, allmängiltig definition av jura novit curia men det finns två moment som regelmässigt tolkas in i principen. Det första momentet är att rätten inte är bunden av de rättsregler som parterna åberopat. Det andra momentet är att parterna inte behöver bevisa innehållet i gällande rätt eftersom domstolen förutsätts känna lagen.¹³⁹ Dessa två moment kan kategoriseras som att principen jura novit curia innefattar en rättstillämpningsfrihet och en självständig utredningsplikt för innehållet i gällande rätt. Innebörden av momenten kommer att beröras separat nedan men läsaren bör vara medveten om att rättstillämpningsfriheten och den självständiga utredningsplikten i praktiken ofta är beroende av varandra. Det går således inte alltid att dra en tydlig skiljelinje mellan dem vid domstolens rättstillämpningsverksamhet.

3.1.2 Rättstillämpningsfrihet

HD har angivit att ”Inom processrätten gäller som princip att en domstol har att tillämpa den adekvata rättsregeln på de av parten som grund för talan åberopade omständigheterna, även om parten inte hänfört sig till rättsregeln ifråga”.¹⁴⁰ Rättsregler behöver således inte åberopas eller ens nämnas av parterna för att domstolen ska få beakta och tillämpa dem. Detta illustreras bland annat av NJA 1989 s. 614 där käranden till stöd för sin talan åberopade 36 § avtalslagen och förutsättningsläran. När HD kom fram till att talan inte kunde vinna bifall på dessa grunder, prövade HD om talan i stället kunde bifallas med stöd av allmänna kontraktsrättsliga principer, trots att käranden inte åberopat eller nämnt dessa principer under processens gång. Justitierådet Lind,

---

¹³⁶ Där anges att bevis inte fordras om vad lag stadgar. Eftersom domaren är skyldig att känna till svensk lag är bevisning om gällande rätt inte nödvändigt.

¹³⁷ Ekelöf m.fl.(2015) s. 140.

¹³⁸ Westberg (2021) s. 359 och 370.

¹³⁹ Ivars (2019) s. 327.

¹⁴⁰ NJA 1993 s. 13.

som var referent i målet, angav att domstolen även i dispositiva tvistemål är skyldig att tillämpa den adekvata rättsregeln oavsett om en part har åberopat den eller inte. Av det anförda följer att parterna varken enskilt eller tillsammans kan ge domstolen bindande anvisningar om vilken civilrättslig regel som ska tillämpas på tvisten, ge bindande direktiv om hur en viss regel ska tolkas eller att en viss rättskälla ska beaktas vid domstolens rättsliga bedömning.¹⁴¹

Principen innebär även att domaren ex officio får göra de rättsliga kvalifikationer som behövs på grundval av konkreta, individualiserade och åberopade rättsfakta i händelseförloppet. Detta innebär att parterna inte behöver sätta någon rättslig etikett på de omständigheter som de åberopar. Det innebär vidare att om en part har betecknat ett avtal som ett hyresavtal finns det inget hinder mot att domstolen betecknar det som ett köpeavtal, om rätten anser att avtalet utgör ett avtal om köp och inte hyra. Domstolen är således inte bunden av parternas rättsliga kvalifikationer.¹⁴² Principen *jura novit curia* innefattar också att domstolen ska fastställa den rättsliga innebörden av den tillämpliga rättsregeln. Fakta som används som hjälpmedel för att fastställa den rättsliga innebörden, s.k. tolkningsfakta, behöver inte åberopas av parterna.¹⁴³ Domaren får dessutom beakta andra rättskällor än de parterna hänvisar till i målet.¹⁴⁴

Det är inte alla normer som omfattas av principen *jura novit curia*. Principen täcker allmängiltiga rättsregler som har tillkommit inom ramen för den offentliga normbildningen. Principen omfattar således endast de normer som ytterst skapas av staten i enlighet med de konstitutionella reglerna om normgivningsmakten.¹⁴⁵ Offentligrättslig normbildning innefattar även rättsprinciper och oskrivna regler som anses vara gällande rätt. Privat normbildning faller utanför principens tillämpningsområde och måste åberopas av parterna för att rätten ska få beakta dessa normer. De privata normerna, till exempel ett avtalsvillkor, betraktas i RB:s mening som ett rättsfaktum och faller under dispositionsprincipen.¹⁴⁶

Rättstillämpningsfriheten innebär således att rätten inte är bundna av de rättsregler eller de rättsliga kvalifikationer som parterna har åberopat eller hänfört sig till under processen.

3.1.3 Självständig utredningsplikt

Domaren har enligt principen *jura novit curia* ett ansvar att utreda gällande rätt och ska klarlägga detta självständigt i förhållande till vad parterna anser

---

¹⁴¹ Westberg (2021) s. 364.

¹⁴² Lindell (2021), s. 127- 128 och 131 och Westberg (2021) s. 364.

¹⁴³ Lindell (2021), s. 133.

¹⁴⁴ Westberg (2021) s. 364.

¹⁴⁵ 8 kap. 2 § regeringsformen.

¹⁴⁶ Westberg (2021) s. 361.

är gällande rätt. Domarens utredningsuppgift ska präglas av självständighet och oberoende. Utredningsansvaret innebär att domaren ska ta reda på sådan information som gör att domaren kan bestämma vilken rättsregel som ska tillämpas på tvisten, vilken innebörd regeln har samt vilken tillämplighet som regeln kan ha i det konkreta fallet. Om parterna har presenterat en utredning om gällande rätt finns dock inget hinder mot att domaren tar sin utgångspunkt i denna. Domarens självständiga utredningsplikt innebär dock att domaren inte får nöja sig med parternas utredning. Den innebär vidare att domaren inte kan ålägga en part att göra en rättsutredning. Domaren får heller inte ålägga en part att ange vilken rättsregel som parten anser är tillämplig eller att ålägga parten att precisera sin syn på innehållet i en viss rättskälla.¹⁴⁷

Beträffande utländsk rätt förhåller det sig något annorlunda. Till skillnad från svensk rätt är en domare inte skyldig att känna till innehållet i utländsk rätt.¹⁴⁸ Domstolen är dock skyldig att veta om och när utländsk rätt ska tillämpas. Om rätten saknar kännedom om sådan utländsk rätt som ska tillämpas kan domstolen anmana en part att komma in med bevisning om utländsk rätt.¹⁴⁹ I lagtexten används begreppet *anmana* och inte *förelägga*. En anmaning har snarare karaktären av ett varsel till parterna att utländsk rätt ska tillämpas än ett bevisbeslut. Detta innebär att en anmaning till en part inte behöver innebära att rätten tagit ställning till frågan om partens underlåtenhet att lägga fram bevis medför att talan ska ogillas.¹⁵⁰ Det ska även påpekas att innehållet i utländsk rätt inte är en bevisfråga i vanlig mening eftersom det inte handlar om något som måste bevisas utan om rättsregler som ska tillämpas. Domstolen är inte heller bunden av en parts påstående om innehållet i utländsk rätt. När en svensk domstol ska tillämpa utländsk rätt är utgångspunkten att domstolen ska tolka och tillämpa reglerna på samma sätt som en domstol i det land vars rätt tillämpas skulle ha gjort. Detta innebär att den svenska domstolen bör använda sig av det landets rättskällor och tolkningsmetoder.¹⁵¹ Det finns således ett krav på lojal tillämpning av utländsk rätt. HD har dock poängterat att det ligger i sakens natur att det inte alltid går att upprätthålla samma standard på tillämpningen av utländsk rätt som svensk rätt.¹⁵²

3.2 Gäller principen *jura novit curia* i skiljeförfarande?

3.2.1 Inledning

RB reglerar ett stort antal frågor som inte har reglerats i LSF. Beträffande de oreglerade frågorna bör inte skiljenämnden tillämpa RB:s regler automatiskt

---

¹⁴⁷ Westberg (2021) s. 365-366.

¹⁴⁸ NJA 2016 s. 288 p. 18.

¹⁴⁹ 35 kap. 2 § 2 st. 2 meningen RB.

¹⁵⁰ Fitger m.fl. (2023) kommentar till 35 kap. 2 § 2 st. RB.

¹⁵¹ NJA 2016 s. 288 p. 17 och 18.

¹⁵² Ibid. p. 19.

och slaviskt. Till följd av att skiljeförfarandet i många avseenden avviker från domstolsprocessen, bör det prövas om och på vilket sätt skiljeförfarandets särdrag bör föranleda andra lösningar än de som följer av RB.¹⁵³ I förarbetena till LSF anges att det i åtskilliga frågor finns skäl att frigöra sig från RB:s lösningar och att LSF bör kunna tillämpas fristående.¹⁵⁴ När en processuell fråga som inte är reglerad uppstår bör skiljedomare, utan förbehåll, identifiera lösningar som överensstämmer med skiljeförfarandets grundläggande principer, till exempel att förfarandet ska vara opartiskt, ändamålsenligt och snabbt. Lösningarna måste också vara förenliga med kravet på rättssäkerhet. Idag kan väl genomtänkta lösningar på olika processuella frågor som uppstår i ett skiljeförfarande härledas från andra källor, främst internationella sådana.¹⁵⁵

I förarbetena till LSF uttalas bland annat att det förutsätts att skiljenämnden, åtminstone i inhemska tvister, följer samma princip (principen *jura novit curia*) som i domstolarna. Men det påpekas även att parterna har möjlighet att begränsa och disponera över rättsanvändningen.¹⁵⁶ Svea hovrätt har i ett klander mål diskuterat på vilket sätt principen *jura novit curia* får tillämpas i skiljeförfarande. Svea hovrätt förde ingen diskussion kring huruvida principen var tillämplig överhuvudtaget utan verkade enbart utgå från att den var tillämplig i skiljeförfarande.¹⁵⁷ Huruvida principen *jura novit curia* ska tillämpas i skiljeförfarande har behandlats i doktrinen. Lindskog anger att principen *jura novit curia* är tillämplig i skiljeförfarandet,¹⁵⁸ vilket även Maunsbach gör, förutsatt att parterna inte har gett skiljenämnden specifika anvisningar om rättstillämpningen.¹⁵⁹ Även Westberg menar att principen *jura novit curia* kan vara tillämplig i skiljeförfarande och att man nog får vara försiktig med att dra slutsatsen att principen inte alls skulle vara tillämplig i skiljeförfaranden. Enligt Westberg kan det diskuteras om enbart det förhållandet att en skiljedom har samma rättsverkningar som en domstolsdom bör tillmätas avgörande betydelse för att en skiljenämnd ska respektera och följa principen *jura novit curia*.¹⁶⁰ Jag anser dock att det faktum att en skiljedom har samma rättsverkningar som en dom inte ska tillmätas någon större betydelse i detta sammanhang. Det finns till exempel andra viktiga principer inom domstolsprocessen som inte gäller i skiljeförfarande trots att skiljedomen har samma rättsverkningar, till exempel koncentrationsprincipen, omedelbarhetsprincipen och muntlighetsprincipen. Skiljeförfarandet vilar även på andra bakomliggande principer och syften, vilket spelar in i bedömningen.

---

¹⁵³ Heuman (1999) s. 306 och Madsen (2020) s. 229–230.

¹⁵⁴ SOU 1994:81 s. 74 och prop. 1998/99:35 s. 46.

¹⁵⁵ Madsen (2020) s. 230–231.

¹⁵⁶ Prop. 1998/99:35 s. 144.

¹⁵⁷ Svea hovrätt, dom 2008-11-28 i mål nr T 745-06.

¹⁵⁸ Lindskog (2020) kap. IV., avsnitt 2.1.2.

¹⁵⁹ Maunsbach (2024) s. 428-429.

¹⁶⁰ Westberg (2020) s. 373-374.

3.2.2 Rättstillämpningsfrihet

Av förarbetena till LSF framgår tydligt att skiljedomarna fritt kan efterforska och söka ledning i förarbeten, praxis och doktrin när de ska tolka ett lagrum.¹⁶¹ Kwart och Olsson anser att det i rent inhemska tvister bör kunna förutsättas att skiljedomarna ”känner lagen” och tillämpa den på tvisten, om inget annat har sagts.¹⁶²

Frågan om tillämpligheten och innebörden av principen *jura novit curia* i skiljeförfarande har varit föremål för diskussion i ett antal klander mål i hovrätterna, främst Svea hovrätt. Svea hovrätt har bland annat angivit att en skiljedomare som regel inte är bunden av parternas dispositioner avseende rättsregler och rättslig argumentation utan att de enligt principen *jura novit curia* snarare har både en rätt och en skyldighet att tillämpa de rättsregler som skiljenämnden identifierat som tillämplig på tvisten, även utan åberopande av part.¹⁶³ Det har också uttalats att en skiljenämnd normalt har en rätt, men även en skyldighet, att tillämpa en icke åberopad regel.¹⁶⁴ Uttalandet om att skiljenämnden *normalt* har en rätt och en skyldighet att tillämpa en icke-åberopad regel tolkar jag som att domstolen menar att utgångspunkten är att principen *jura novit curia* ska gälla, men att det finns situationer när skiljenämnden inte har en rätt eller skyldighet att göra det. Ett exempel på en sådan situation kan vara att parterna har begränsat tillämpningen av principen *jura novit curia* genom att ge skiljenämnden anvisningar om tillämpliga rättsregler.¹⁶⁵ I ytterligare ett klander mål från Svea hovrätt uttalade domstolen att skiljenämnden som *utgångspunkt* (min kurs.) inte är bundna av parternas rättsliga argumentation, utan har rätt att självständigt finna vilka rättsregler som är tillämpliga på de av parterna åberopade rättsfakta i enlighet med principen *jura novit curia*. I det specifika fallet ansåg domstolen inte att skiljedomaren hade överskridit uppdraget när skiljedomaren tillämpade reglerna i kommissionslagen analogt.¹⁶⁶ Hovrätten angav att det saknade betydelse huruvida någon av parterna hade hänfört sig till rättsreglerna i fråga.¹⁶⁷ Svea hovrätt har även angett att skiljenämnden, inom ramen för principen *jura novit curia*, får göra andra rättsliga kvalifikationer av de sakomständigheter (rättsfakta) som parten har angett.¹⁶⁸

Rättstillämpningsfriheten i skiljeförfarande har även diskuterats i doktrinen. Lindskog menar att skiljenämnden inte bara *får* tillämpa andra rättsregler än de parterna har hänfört sig till utan även har en *skyldighet* att göra det.¹⁶⁹ Även

---

¹⁶¹ SOU 1994:81 s. 177.

¹⁶² Kwart och Olsson (2023) s. 141.

¹⁶³ Svea hovrätt, dom 2014-12-04 i mål nr T 2610-13.

¹⁶⁴ Hovrätten för Västra Sverige, dom 2015-02-27 i mål nr T 4028-13 och Svea hovrätt, dom 2013-04-29 i mål nr T 6198-12.

¹⁶⁵ Se vidare i uppsatsens fjärde kapitel.

¹⁶⁶ Skiljeförfarandet bestod endast av en skiljedomare.

¹⁶⁷ Svea hovrätt, dom 2017-03-09 i mål nr T 1968-16 s. 5-6.

¹⁶⁸ Svea hovrätt, dom 2008-11-28 i mål nr T-745-06.

¹⁶⁹ Lindskog (2020) kap. IV, avsnitt 2.1.2.

Heuman ansluter sig till detta synsätt.¹⁷⁰ Enligt Kleineman har skiljedomarna samma lojalitetsplikt som domaren i allmän domstol. Han anser därför att skiljenämnden varken kan eller ska tillämpa en felaktig rättsregel eller döma materiellt fel enbart för att parterna inte analyserat rättsläget korrekt, så länge den korrekta lösningen ryms inom ramen för åberopade rättsfakta. Han menar att skiljenämnden har en skyldighet att göra sitt allra bästa för att skilja ifrån sig målet med en så korrekt lösning som möjligt. Han påpekar dock att detta är under förutsättningen att parterna inte givit skiljenämnden gemensamma instruktioner som begränsar deras uppdrag avseende rättsanvändningen. Sådana instruktioner kan innebära att principen *jura novit curia* inte kan eller ska tillämpas.¹⁷¹

Madsen uttrycker till viss del en annan inställning till principen *jura novit curias* tillämplighet i skiljeförfarande. Madsens inställning verkar vara, i motsats till vad som anförts av andra författare i doktrinen, att normalfallet är att parterna utgår från att principen *jura novit curia* som utgångspunkt inte gäller i skiljeförfarande. Han anger att det endast i undantagsfall får antas att parterna utgår från att skiljenämnden kommer att grunda sitt avgörande i saken på andra rättsregler än de som parterna fört fram i sin argumentation. Han anför vidare att en part normalt får antas motsätta sig att skiljenämnden dömer till motpartens förmån med stöd av en rättsregel som inte åberopats. Madsen ställer därför frågan om detta innebär att parterna i normalfallet får anses vara överens om att avgörandet i saken ska grundas på de rättsregler som förts fram av parterna?¹⁷² Enligt Madsen bör skiljenämnden utgå från att uppdraget innefattar att avgöra tvisten på i huvudsak de rättsliga grunder som parterna angett eller som annars diskuterats i förfarandet om parterna i sammanhanget har utfört sin talan på ett tydligt och konsekvent sätt. Skiljenämnden saknar i sådana fall även anledning att utreda om andra rättsliga grunder kan ha betydelse för utgången. Skiljenämndens självständiga tillämpning av andra rättsliga grunder eller initiativ till sådan tillämpning skulle då komma att inskränkas till enbart vissa avvikande situationer. Till exempel om det finns särskild anledning att tro att parterna utgår från att skiljenämnden ska tillämpa principen *jura novit curia* som den tillämpas i domstol. Skiljenämnden bör även eventuellt ingripa om de inser att någon av parterna lider en betydande oförrätt genom att en rättsregel som skiljedomarna känner till men som inte aktualiserats, inte kommer att tillämpas utan deras inblandning.¹⁷³

Advokat Robin Oldenstam har, i egenskap av praktiker, angett att en skiljenämnd även i helsvenska förfaranden bör iaktta viss försiktighet om de anser att en regel som ingendera av parterna har fört fram under förfarandet är tillämplig. I egenskap av skiljedomare har han även angett att han skulle vara väldigt försiktig med att tillämpa andra rättsregler än de som parterna hänfört

---

¹⁷⁰ Heuman (1999) s. 340-342.

¹⁷¹ Kleineman (2009) s. 111.

¹⁷² Madsen (2010) s. 497.

¹⁷³ Ibid. s. 502 och Madsen (2020) s. 325.

sig till. Helst skulle han inte göra det alls då han ser det rättsliga underlaget som ska ligga till grund för skiljenämndens bedömning som en del av att parterna disponerar över tvisten, vilket han menar är en viktig del i förutsebarheten i förfarandet.¹⁷⁴

3.2.3 Självständig utredningsplikt

Med självständig utredningsplikt avses att skiljenämnden har en skyldighet att på eget initiativ göra egna rättsutredningar avseende vilka rättsregler som ska tillämpas på den aktuella tvisten. Svea hovrätt har uttalat att skiljenämnden har rätt att självständigt finna vilka rättsregler som är tillämpliga på de av parterna åberopade rättsfakta i enlighet med principen *jura novit curia*.¹⁷⁵ Skiljedomarnas självständiga utredningsplikt har även behandlats i doktrin. Madsen menar att det normalt får anses ligga utanför skiljenämndens uppdrag att göra egna kostnadskrävande rättsutredningar i syfte att utreda om andra rättsregler än de parterna åberopat kan tillämpas på tvisten. Han anför vidare att normalfallet är att parterna har det primära ansvaret för rättsutredningen genom sin rättsliga argumentation. Om parterna har underlåtit att hänvisa till en avgörande rättsregel torde det enligt Madsen ha skett av misstag och inte för att parterna utgår från att skiljenämnden erbjuder ett rättsligt säkerhetsnät.¹⁷⁶ Madsen anger även att parterna normalt, både i nationella och internationella förfaranden, utgår från att utgången i målet bestäms mot bakgrund av de juridiska argument som lagts fram av parterna eller som har diskuterats under förfarandet, åtminstone om parterna företräds av juridiska ombud. Han anger att så alltid borde vara fallet om parterna har formulerat och framfört sina juridiska argument på ett tydligt och konsekvent sätt.¹⁷⁷ Madsen framhåller även att parterna regelmässigt anger de rättsliga grunderna för sin talan. Om någon part undantagsvis skulle underlåta att göra detta kan, eller till och med bör, skiljenämnden med stöd av sitt uppdrag att utforma skiljeförfarandet ändamålsenligt och snabbt, begära att parten anger rättsliga grunder.¹⁷⁸

Enligt Kleineman innebär principen *jura novit curia* en plikt för skiljenämnden att utreda gällande rätt och att åstadkomma en dom som speglar gällande rätt utifrån dessa processuella betingelser. Presumtionen är således att skiljenämnden ska tillhandahålla en rättslig lösning som speglar gällande rätt mot bakgrund av parternas framställda yrkanden och åberopade grunder samt vad som är bevisat i målet. Han påpekar dock att den potentiella avsaknaden av lagerfarna ledamöter i skiljenämnden samt den lagstadgade skyldigheten att följa vad parterna har bestämt kan modifiera detta.¹⁷⁹ Kleineman anser vidare att principen *jura novit curia* som huvudregel innefattar en emanerande lojalitetsplikt för skiljedomaren att utifrån åberopade rättsfakta och framlagd

---

¹⁷⁴ Mejlkorrespondens med Advokat Robin Oldenstam.

¹⁷⁵ Svea hovrätt, dom 2017-03-09 i mål nr T 1968-16 s. 5-6.

¹⁷⁶ Madsen (2010) s. 497.

¹⁷⁷ Madsen (2020) s. 325.

¹⁷⁸ Madsen (2010) s. 492.

¹⁷⁹ Kleineman (2009) s. 123.

bevisning söka sig fram till den bästa rättsliga lösningen, vilket kan innefatta egna rättsutredningar. Han menar dock att denna plikt inte finns på samma sätt i renodlade internationella skiljeförfaranden, utan att nämnden i dessa fall i huvudsak får falla tillbaka på vad parterna har anfört i detta hänseende.¹⁸⁰

3.2.4 Distinktionen mellan svenska och internationella skiljeförfaranden

I både doktrin och förarbeten till LSF gör lagstiftare och författare en distinktion mellan rent inhemska förfaranden och internationella förfaranden, rörande tillämpningen av principen *jura novit curia*. Det är inte självklart att principen *jura novit curia* gäller i internationella skiljeförfaranden eftersom man inte kan förutsätta att internationella parter och skiljedomare är bekanta med den svenska processuella begreppsapparaten och därmed inte heller nödvändigtvis bundna av den.¹⁸¹ Det tycks råda samstämmighet, både inom doktrinen, och mellan doktrinen och förarbetena, om att man måste skilja på svenska och internationella förfaranden avseende tillämpningen av principen *jura novit curia*.¹⁸² Viktigt att notera i sammanhanget är att LSF ska tillämpas på såväl svenska som internationella tvister, det avgörande är om skiljeförfarandet har säte i Sverige.¹⁸³ Dock finns det specialregler i LSF som bara är tillämpliga på vissa internationella tvister.¹⁸⁴ Regeringen anförde i propositionen till LSF att företagen i Sverige och i länder som Sverige har täta ekonomiska förbindelser med, i högre grad internationaliseras. Regeringen angav därför att det skulle strida mot den utvecklingen att införa skilda regler eller regelkomplex för interna svenska och internationella skiljetvister. Regeringen föreslog därför en gemensam lag och inte två separata. Ett gemensamt regelverk för både nationella och internationella skiljeförfaranden var nytt i och med införandet av LSF.¹⁸⁵

Om parterna i ett skiljeförfarande är utländska måste det vid fixeringen av skiljenämndens uppdrag beaktas att dessa kan vara knutna till ett rättssystem där principen *jura novit curia* inte har en lika framträdande roll som i Sverige.¹⁸⁶ Det förhållande att tvisten är internationell kan göra att parterna har avgränsat skiljedomarnas uppdrag på ett annat sätt än som följer av en analogi från RB. Till exempel kan skiljenämnden vara bundna till de rättsregler som parterna har angett.¹⁸⁷ Enligt Svea hovrätt avgörs genomslaget för svensk processrätt i ett internationellt skiljeförfarande av hur stark anknytning parterna, skiljenämnden och tvisten har till Sverige.¹⁸⁸ Uttalandet gjordes inte i direkt

---

¹⁸⁰ Kleineman (2009) s. 115–116.

¹⁸¹ Jfr SOU 1994:81 s. 176.

¹⁸² Madsen (2010) s. 492 samt där angivna hänvisningar.

¹⁸³ 46 § LSF, se även SOU 1994:81 s. 72 och prop. 1998/99:35 s. 45.

¹⁸⁴ Till exempel 51 § LSF.

¹⁸⁵ Prop. 1998/99:35 s. 44-45.

¹⁸⁶ SOU 1994:81 s. 177.

¹⁸⁷ Ibid. s. 150.

¹⁸⁸ Svea hovrätt, dom 2015-06-25 i mål nr T 2289-14 s. 35-36.

relation till tillämpningen av principen *jura novit curia* men är ändå av principiell betydelse.

Det faktum att principen *jura novit curia* ska tillämpas olika beroende på om skiljeförfarandet är nationellt eller internationellt kan kritiseras, vilket också gjordes i översynen av LSF från 2015. Där anges att detta inte är en lyckad lösning och att den bäddar för rättsosäkerhet. Utredningen påpekar också gränsdragningssvårigheterna som kan uppkomma när man ska avgöra vad som utgör ett nationellt respektive internationellt förfarande. Situationer som nämns är till exempel om ena parten är svensk och den andra är utländsk eller när båda parter är svenska men skiljenämnden är av annan nationalitet än svensk. Utredningen anger även att parterna kan tänkas anlita svenska advokater även om parten är utländsk.¹⁸⁹ Redan vid LSF:s tillkomst påpekade lagstiftaren att det är förenat med uppenbara nackdelar att hantera två sidoordnade regelsystem inom samma rättsordning och uppmärksammade också redan då att det i åtskilliga situationer kan uppkomma besvärliga gränsdragningsproblem.¹⁹⁰ Det blir således relevant att ställa sig frågan hur man ska definiera ett internationellt skiljeförfarande respektive ett nationellt förfarande. Det finns ingen definition av vad som utgör ett internationellt skiljeförfarande vare sig i lag, lagförarbeten eller praxis. Var gränsen går för ett internationellt förfarande är således inte tydligt. Är det ett internationellt förfarande om samtliga skiljedomare är svenska, båda parterna företräds av svenska ombud men en av parterna har en annan nationalitet än svensk? Avgörande för hur principen *jura novit curia* ska tillämpas är, enligt min uppfattning, om någon i skiljenämnden eller något ombud har en annan nationalitet än svensk. Jag anser inte att det borde göras någon skillnad avseende tillämpningen av principen *jura novit curia* mellan ett förfarande där samtliga parter är svenska, företräds av svenska ombud och där nämnden är svensk mot ett förfarande där den enda skillnaden är att en eller till och med båda parterna är av en annan nationalitet men företräds av svenska ombud.

Det är inte ovanligt att en skiljenämnd i ett internationellt förfarande begär att parterna lämnar in utredning om tillämpliga rättsregler och dess tolkning på ett sätt som kan jämföras med inlämnandet av bevisning avseende sakomständigheter.¹⁹¹ I internationella förfaranden ligger det närmare till hands att föra bevisning om innehållet i gällande rätt. Uttrycket, *international arbitration knows no domestic or foreign law – only applicable law*, präglar den internationella skiljedomsrätten. Detta innebär att en internationell skiljenämnd behandlar alla potentiellt tillämpliga rättsordningar på samma sätt och gör dem till en bevisfråga för parterna. Principen *jura novit curia* brukar således inte tillämpas i internationella skiljeförfaranden eftersom det saknas anledning att anta att skiljenämnden känner till den lokala lagen.¹⁹² Normen

---

¹⁸⁹ SOU 2015:37 s. 130-131.

¹⁹⁰ Prop. 1998/99:35 s. 44.

¹⁹¹ Maunsbach (2024) s. 429.

¹⁹² Mejlkorrespondens med Advokat Robin Oldenstam. Jfr även Runesson (2017) s. 174.

inom internationella skiljeförfaranden har därför blivit att parterna lägger fram fullständiga rättsliga argument angående tillämpliga rättsregler.¹⁹³ I hovrättspraxis har dock tillämpligheten av principen *jura novit curia* också erkänts i relation till internationella skiljeförfaranden.¹⁹⁴

Rekommendationerna från International Law Association avseende rättstillämpningen i internationella skiljeförfaranden¹⁹⁵ anger att skiljenämnden primärt ska inhämta kunskap om gällande rätt från parterna. Rekommendationerna innebär att skiljenämnden i normalfallet ska avgöra tvisten med tillämpning av de rättsliga grunder som parterna baserat sin talan på. Parternas rättsutredningar ska även primärt läggas till grund för bedömningen av de åberopade rättsliga grunderna. Rekommendationerna innebär således att tillämpningen av principen *jura novit curia* är betydligt mer restriktiv, jämfört med tillämpningen vid en svensk domstol.¹⁹⁶ Det ska dock poängteras att rekommendationerna inte är bindande.

Hur principen förhåller sig till internationella skiljeförfaranden har varit föremål för diskussion i doktrin. Enligt Hobér är det osannolikt att en domstol inte skulle undanröja en skiljedom i ett internationellt skiljeförfarande där skiljenämnden har tillämpat rättsregler eller rättsliga argument som parterna inte har hänfört sig till. Han menar att skiljedomen i sådana fall skulle kunna klandras mot bakgrund av att skiljenämnden har överskridit sitt uppdrag. Han anför vidare att det även skulle kunna utgöra ett handläggningsfel att skiljenämnden baserar skiljedomen på rättsregler som parterna inte har hänfört sig till.¹⁹⁷ Ivars är dock av motsatt uppfattning och anger att utgångspunkten i internationella skiljeförfaranden torde vara att rättstillämpningsfriheten som principen *jura novit curia* innefattar gäller men att rättsutredningsplikten inte tycks gälla. Det innebär dock inte att skiljenämnden inte får göra egna rättsutredningar utan endast att de inte är skyldiga att göra det.¹⁹⁸ Madsen anger att om principen *jura novit curia* ska gälla i internationella skiljeförfaranden måste principen i sådana fall modifieras i betydande omfattning i relation till hur principen tillämpas i domstol.¹⁹⁹

Kleineman har anført att skiljenämnden har en plikt att utifrån åberopade rättsfakta och framlagd bevisning söka sig fram till den bästa rättsliga lösningen, vilket kan innefatta egna rättsutredningar. Men att en sådan motsvarande rättsutredningsplikt inte finns för skiljenämnden i renodlade internationella skiljeförfaranden. Han menar att skiljenämnden i dessa fall har rätt att

---

¹⁹³ Runesson (2017) s. 174.

¹⁹⁴ Svea hovrätt, dom 2000-05-18 i mål nr T 8090-99; Svea hovrätt, dom 2004-08-27 i mål nr T 7866-02; Svea hovrätt, dom 2014-12-04 i mål nr T 2610-13 och Svea hovrätt, dom 2014-11-13 i mål nr T 1417-14.

¹⁹⁵ International Law Association Rio De Janeiro Conference (2008).

¹⁹⁶ Madsen (2010) s. 500.

¹⁹⁷ Hobér (2011) s. 317.

¹⁹⁸ Ivars (2019) s. 337 och 342.

¹⁹⁹ Madsen (2020) s. 324.

företa egna rättsutredningar men att nämnden kan kräva att parterna presterar relevanta rättsutredningar. Han konstaterar således att den avgörande skillnaden mellan ett nationellt och ett renodlat internationellt skiljeförfarande ligger i skiljenämndens utredningsplikt, där skiljenämnden i ett internationellt förfarande i huvudsak har att falla tillbaka på vad parterna har anfört i detta hänseende.²⁰⁰

3.2.5 Slutsats

Sammanfattningsvis kan det konstateras att praxis, förarbeten och till stor del även doktrin ger stöd för utgångspunkten att skiljenämnden inte är bunden av parternas rättsliga argumentering och att principen *jura novit curia* gäller även i skiljeförfarande, om inget annat har avtalats mellan parterna. Mycket talar således för att de lege lata är att principen gäller i skiljeförfarande, både avseende rättstillämpningsfriheten och den självständiga utredningsplikten. Möjligtvis att skiljenämnden inte har en utredningsplikt utan endast en utredningsrätt. De uttalanden som gjorts kring att skiljenämnden har en skyldighet att tillämpa icke åberopade relevanta rättsregler talar dock snarare för att de har en utredningsplikt och inte bara en rätt att företa egna rättsutredningar. Att principen *jura novit curia* gäller i skiljeförfarande är dock under förutsättningen att parterna inte har begränsat principen *jura novit curia* genom att lämna anvisningar om rättstillämpningen till skiljenämnden.

Det är inte lika självklart om principen *jura novit curia* gäller som utgångspunkt även i internationella skiljeförfaranden. Det finns en antydning i förarbetena om att utgångspunkten skulle kunna vara det motsatta mot vad som gäller i inhemska förfaranden, nämligen att utgångspunkten är att principen *jura novit curia* inte tillämpas i internationella skiljeförfaranden. Uttalandet från Advokat Robin Oldenstam styrker även detta. Det går inte att dra för långtgående slutsatser men det som kan konstateras är att det finns visst stöd för att principen inte ska tillämpas i internationella skiljeförfaranden, om inget annat avtalats. Problematiken kring vad som utgör ett nationellt respektive internationellt skiljeförfarande kvarstår dock. Detta innebär att det är oklart vad som gäller för skiljeförfaranden som inte är helsvenska och inte renodlat internationella.

Det måste även beaktas att tillämpningen och utformningen av principen *jura novit curia* kan förändras. Detta indikeras även i förarbetena som anger att det får förutsättas att skiljedomarna i helsvenska förfaranden *än så länge följer* (min kurs.) samma princip som domstolarna.²⁰¹ Om övertygande skäl talar för en annan tillämpning bör förarbetsuttalandena inte utgöra ett hinder mot det.²⁰² Om man jämför sättet som praktikerna förhåller sig till principen *jura novit curia* med uttalandena som gjorts i förarbetena och doktrin, avseende

---

²⁰⁰ Kleineman (2009) s. 115-116.

²⁰¹ SOU 1994:81 s. 177.

²⁰² Madsen (2010) s. 496, not 47.

tillämpningen av *jura novit curia* i skiljeförfaranden, finns en antydning till diskrepans mellan hur principen tillämpas och hanteras i praktiken, jämfört med vad som nu får anses vara gällande rätt, åtminstone avseende inhemska förfaranden. Detta kan i sin tur eventuellt innebära att rätten håller på att utvecklas och att rättsutvecklingen går mot att principen *jura novit curia* som utgångspunkt inte ska gälla i skiljeförfarande. Det går dock inte att dra några säkra slutsatser om detta.

3.3 Överraskande rättstillämpning och materiell processledning beträffande rättsfrågor i skiljeförfarande

Överraskande rättstillämpning innebär att beslutsfattaren avgör tvisten genom att tillämpa en rättsregel som ingen av parterna har hänfört sig till eller argumenterat kring, utan att förvarna parterna.²⁰³ Fenomenet överraskande rättstillämpning aktualiseras i förhållande till den rättstillämpningsfrihet och självständiga utredningsplikt som principen *jura novit curia* medger. Den materiella processledningen aktualiseras i flera sammanhang under processen och förfarandet, till exempel rörande bevisning och grunder. Mot bakgrund av uppsatsens syfte kommer endast den materiella processledningen avseende rättstillämpningen att behandlas. Diskussionen om överraskande rättstillämpning har framför allt handlat om att domaren tillämpar en annan regel än den som parterna riktat in sin argumentation på eller hänfört sig till under processen. Överraskande rättstillämpning skulle också kunna bestå i att domaren använder andra rättskällor än de som parterna hänvisar till eller andra rättsliga synpunkter som aktualiseras vid tillämpningen av regeln.²⁰⁴ Inom doktrinen anser vissa att principen *jura novit curia* är villkorad av en skyldighet för beslutsfattaren att låta parterna yttra sig över en eventuell icke åberopad rättsregel eller rättskälla som domstolen överväger att tillämpa, i syfte att undvika överraskande rättstillämpning.²⁰⁵ Den materiella processledningen i relation till rättstillämpningsfriheten handlar således framför allt om huruvida det finns en upplysningsplikt för skiljenämnden. Till skillnad från vad som gäller i domstolsprocessen finns det inget lagstadgat krav på att skiljenämnden ska bedriva materiell processledning i LSF.²⁰⁶

Enligt HD bör en domare, om möjligt, fästa parternas uppmärksamhet på den nyupptäckta regeln och ge dem tillfälle att ge sin syn på regelns relevans för det aktuella målet.²⁰⁷ Frågan är om detta även gäller för skiljedomarna i skiljeförfarandet? LSF ger inget uttryckligt svar på den frågan. Svea hovrätt har uttalat att om en skiljenämnd överväger att tillämpa en rättsregel som inte någon av parterna har hänfört sig till kan det finnas anledning för

---

²⁰³ Westberg (2021) s. 368.

²⁰⁴ Ibid. s. 370.

²⁰⁵ Ivars (2019) s. 328 samt där angivna hänvisningar. Jfr även NJA 1993 s. 13.

²⁰⁶ Jfr 42 kap. 8 § 2 st. RB och 43 kap. 4 § 2 st. RB.

²⁰⁷ NJA 1993 s. 13. Jfr även NJA 1999 s. 629.

skiljenämnden att, inom ramen för sin materiella processledning, uppmärksamma parterna på detta i syfte att undvika överraskande rättstillämpning.²⁰⁸ I förarbetena till LSF anges att om skiljenämnden anser att en rättsregel som inte har åberopats av parterna kan vara aktuell, bör de fästa parternas uppmärksamhet på regeln. Skiljedomarna bör lägga sig vinn om att ge parterna sådana upplysningar om rättsanvändningen att överraskningseffekter kan undvikas. Det anges vidare att graden av aktivitet från skiljenämndens sida bör variera med hänsyn till bland annat parterna och sakens beskaffenhet.²⁰⁹ Lagstiftaren framhåller vikten av en tydlig processledning med avseende på de rättsliga åberopandena för att undvika överraskande rättstillämpning.²¹⁰ Parterna måste ges möjlighet att utföra sin talan även med avseende på rättstillämpningen.²¹¹

Det har också framförts att överraskande rättstillämpning kanske till och med är ännu viktigare att undvika i ett skiljeförfarande än i en domstolsprocess, eftersom det är ett uppdragsavtal som gett skiljedomarna mandatet att agera beslutsfattare. Det är således rimligt att anta att parterna inom ramen för detta uppdrag inte förväntar sig några överraskningsmoment i rättstillämpningen. Om en skiljedomare anser att uppdraget är oklart i denna del förväntar sig parterna troligtvis att skiljenämnden klargör vad som förväntas av dem genom processledning.²¹² Parterna bör, i likhet med domstolsprocessen, ges möjlighet att kommentera på tillämpliga rättsregler som skiljenämnden identifierar om reglerna har betydelse för utgången i målet.²¹³ I doktrinen finns det vissa författare som är av uppfattningen att Europakonventionens bestämmelse om rätten till rättvis rättegång och kravet på kontradiktion innebär ett generellt förbud mot överraskande rättstillämpning.²¹⁴ Andra författare har dock påpekat att den uppfattningen är av stort intresse men att den inte har explicit stöd i praxis.²¹⁵

Inom doktrinen finns det författare som är kritiska mot att skiljedomare ska bedriva materiell processledning. En av dem som är kritiska mot detta är Calissendorff. I sin artikel från 1995 kritiserar han de uttalandena som görs i förarbetena till LSF, avseende skiljenämndens processledning. Som tidigare framförts anger förarbetena att om skiljedomarna anser att en rättsregel som inte har åberopats av parterna kan vara aktuell bör de fästa parternas uppmärksamhet på regeln.²¹⁶ Calissendorff anser att utredningen inte har diskuterat risken att en sådan åtgärd kan medföra att skiljedomarnas opartiskhet ifrågasätts. Att uppmärksamma en regel som parterna inte har

---

²⁰⁸ Svea hovrätt, dom 2017-03-09 i mål nr T 1968-16 s. 5.

²⁰⁹ SOU 1994:81 s. 150 och 177 och prop. 1998/99:35 s. 120.

²¹⁰ Prop. 1998/99:35 s. 144–145 och SOU 1994:81 s. 177.

²¹¹ Madsen (2010) s. 490.

²¹² Maunsbach (2024) s. 429.

²¹³ Madsen (2020) s. 325.

²¹⁴ Lindell (2012) s. 298 f.

²¹⁵ Heuman (2020) s. 975.

²¹⁶ SOU 1994:81 s. 150.

uppmärksammat innebär normalt, om uppmärksammandet inte är meningslöst eller onödigt, en risk för att en av parterna gynnas.²¹⁷ Calissendorff påpekar också att det måste beaktas att en domare eller skiljedomare regelmässigt inte har anledning att ta ställning till rättsliga frågor förrän under överläggningen eller avslutad slutförhandling, med de komplikationer detta kan medföra.²¹⁸

På samma tema har det framförts att skiljenämnden bör vara återhållsam i sin processledning i tveksamma situationer eftersom en skiljedomare lättare kan uppfattas som partisk eller icke-neutral. Det innebär att skiljenämnden ska begränsa sin processledning till att enbart reda ut otydligheter och ofullständigheter men inte sätta en part på spåren.²¹⁹ Skiljedomarnas strävan att vara strängt opartiska får dock inte leda till att de blir så försiktiga att de i praktiken inte anser det möjligt att bedriva någon processledning.²²⁰ Om skiljenämnden överväger att bedriva processledning avseende tillämpliga rättsregler bör de överväga i vad mån olika former av vägledning medför att de kommer att framstå som partiska. Skiljenämnden bör också beakta om det föreligger en risk för att underlåtenhet att bedriva processledning kan medföra att tvisten får en materiellt oriktig utgång.²²¹ En skiljenämnd får inte driva processledningen så långt att det uppfattas som att skiljenämnden har hjälpt en part.²²² Det har framhållits att skiljenämnden bör ha en viss diskretionär prövningsrätt liksom vid andra processledningsfrågor eftersom det knappast finns anledning för skiljenämnden att föra en rättsregel på tal så snart en viss icke omnämnd regel kan vara aktuell. Det bör krävas att skiljenämnden tar hänsyn till om regeln sannolikt kan tillämpas och om det kan medföra att tvisten sväller ut och att en planerad slutförhandling måste skjutas fram i tiden.²²³ Det faktum att en skiljedom inte kan överprövas materiellt innebär inte att skiljenämnden ska vara mer aktiv i sin processledning än en domare i domstol.²²⁴ Den materiella processledningen angående tillämpliga rättsregler kan få en part att åberopa nya omständigheter eller introducera ny bevisning och därigenom orsaka ytterligare kostnader och tidsförlust. Det har framförts att det är olämpligt att introducera rättsliga frågor som kan förväntas resultera i att parterna introducerar nya omständigheter eller yrkanden.²²⁵

Själva förfarandet framför skiljenämnden kan formaliseras på olika sätt, i enlighet med parternas önskemål. Det är parternas uttryckliga eller underförstådda mening om hur förfarandet ska genomföras som är avgörande. Det har således framhållits att det är en viktig processledningsfråga att skiljenämnden

---

²¹⁷ Calissendorff (1995) s. 146.

²¹⁸ Ibid. s. 142.

²¹⁹ Lindell (2021) s. 752.

²²⁰ Heuman (1999) s. 384.

²²¹ Ibid. s. 394.

²²² Maunsbach (2024) s. 449. Jfr även Kvart och Olsson (2023) s. 118.

²²³ Heuman (1999) s. 395.

²²⁴ Runesson (2017) s. 192, not 62.

²²⁵ Ibid. s. 192-193.

gör klart för sig och parterna hur aktiv skiljenämnden ska vara i förfarandet.²²⁶ Det har också framhållits att valet av skiljedomare kan påverka skiljenämndens skyldighet att bedriva processledning eller snarare parternas förväntningar på processledningen på följande sätt; om skiljenämnden består av jurister bör parterna kunna räkna med att skiljenämnden bedriver processledning på samma sätt som en domare gör i domstolsförfarandet. Om skiljenämnden i stället består av experter och specialister kan det tas till intäkt för att parterna ansett att förfarandet kan handläggas mindre strikt i förhållande till de principer som styr en rättegång vid domstol, och därmed skulle skiljenämnden inte ha samma skyldighet att processleda.²²⁷ I NJA 1995 s. 571 tog HD hänsyn till att parten inte hade något ombud när HD resonerade kring behovet av materiell processledning i domstol. Fallet ger enligt min mening stöd för att behovet av materiell processledning är mindre om parterna företärs av ombud, vilket nästan alltid är fallet i skiljeförfarande.

Även i förhållande till den materiella processledningen verkar det göras skillnad mellan nationella och internationella skiljeförfaranden. I förarbetena till LSF anges att det kan påverka sättet att leda processen om tvisten är internationell, eftersom parterna kan ha avgränsat skiljenämndens uppdrag på ett annat sätt än det som följer av en analogi från RB:s regler. Skiljenämnden kan till exempel vara bunden av de rättsregler som parterna har angett. Om så är fallet bör skiljenämnden inte uppmärksamma parterna eller be dem uttala sig om en rättsregel som skiljenämnden anser är tillämplig men som parterna inte har åberopat.²²⁸ Det har framhållits att processledning avseende tillämpliga rättsregler är ännu viktigare i internationella förfaranden.²²⁹

---

²²⁶ SOU 1994:81 s. 151 och Kvant och Olsson (2023) s. 117.

²²⁷ Kvant och Olsson (2023) s. 117 och SOU 1994:81 s. 151.

²²⁸ SOU 1994:81 s. 150-151.

²²⁹ Maunsbach (2024) s. 448.

4 Parternas bestämmanderätt över rättstillämpningen i skiljeförfarande

4.1 Inledning

Både i domstolsprocessen och i skiljeförfarande kan parterna avtala bort dispositiv rätt och ersätta dispositiva bestämmelser med avtalsvillkor eller andra regelverk som parterna pekar ut i avtalet. Dispositionsrätten avseende rättsanvändningen är dock mycket mer långtgående för parterna i ett skiljeförfarande. Lagstiftaren har dock inte uttryckligen velat ange att parterna får lov att binda skiljedomarna genom rättstillämpningsavtal i LSF eftersom det ansågs olämpligt att reglera denna fråga i lag. Frågan om parternas inflytande över rättsanvändningen överlämnades därmed till rättstillämpningen.²³⁰ Det bör dock noteras att det inte krävs lagstöd för att rättstillämpningsavtal såsom ett slags processavtal ska vara tillåtna i skiljeförfarande, såsom krävs i domstolsprocessen. I skiljeförfarandet är utgångspunkten den motsatta, nämligen att processuell partsautonomi råder.²³¹

I ett skiljeförfarande kan parterna ge bindande anvisningar till skiljenämnden om tillämpliga rättsregler på den aktuella tvisten. Parterna kan till exempel ange att tvisten ska avgöras mot bakgrund av specifikt utpekade rättsregler eller att skiljenämnden inte ska tillämpa en specifik rättsregel.²³² HD har även bekräftat att parterna kan inskränka prövningen till att gälla ett visst lagrum.²³³ Av förarbetena till LSF framgår att parterna kan disponera över rättsanvändningen och att detta även kan ske konkludent.²³⁴ Parterna kan ge preciserade tillämpningsföreskrifter av olika slag som även kan innefatta hur en dispositiv rättsregel ska tillämpas.²³⁵ Parternas bestämmanderätt över rättstillämpningen kan också ske underförstått.²³⁶ En sådan underförstådd överenskommelse mellan parterna kan resultera i att skiljenämnden inte får tillämpa andra regler än de som parterna kan anses ha kommit överens om.²³⁷ Den anvisningsrätt som parterna har i ett skiljeförfarande innebär att skiljenämnden ska följa parternas direktiv när det gäller hur den ska döma under den tillämpliga rättsordningen. Dock finns det vissa begränsningar i anvisningsrätten. Skiljenämnden ska inte följa en anvisning som strider mot tvingande lag eller goda seder.²³⁸ Anvisningsrätten kan utövas på olika sätt, utifrån vad parterna önskar men måste alltid utövas inom ramen för vad den

---

²³⁰ Prop. 2018/18:257 s. 39. Se även Westberg (2020) s. 373.

²³¹ Westberg (2020) s. 373 not. 369.

²³² Maunsbach (2024) s. 432.

²³³ NJA 2009 s. 128.

²³⁴ Prop. 1998/99:35 s. 144.

²³⁵ Lindskog (2020) 27 a §, avsnitt 5.4.1.

²³⁶ NJA 1983 s. 3 och NJA 1994 s. 256. Se även Madsen (2020) s. 323.

²³⁷ Madsen (2020) s. 323.

²³⁸ Lindskog (2020) 27 a §, avsnitt 5.1.1.

tillämpliga rättsordningen tillåter.²³⁹ Det antyds i förarbetena att skiljenämnden inte får låta sig styras av avtal som kommer i konflikt med tvingande civilrättsliga regler. Detta innebär att skiljenämnder är bundna av parternas rättstillämpningsavtal så länge de innefattar anvisningar som avviker från dispositiv materiell rätt och inte strider mot bestämmelserna om ogiltighet i 3 kap. avtalslagen.²⁴⁰

I och med den översyn som gjordes av LSF infördes 27 a § som började gälla 1 mars 2019. Paragrafen behandlar bland annat vilken lag eller vilket regelverk som ska tillämpas på tvisten. Lagrummet har följande lydelse:

Twisten ska avgöras med tillämpning av den lag eller det regelverk som parterna har kommit överens om. Om inte annat framgår av parternas överenskommelse, ska en överenskommelse om att ett visst lands lag ska tillämpas anses innebära en hänvisning till det landets materiella rätt och inte till landets lagvalsregler.

Om parterna inte har träffat en överenskommelse enligt första stycket, ska skiljemännen bestämma vilken lag som ska tillämpas.

Skiljemännen får grunda skiljedomen på skälighet och billighet endast om parterna har bestämt det.

Bestämmelsens första stycke första mening kan tolkas som att lagen anger att parterna har en rätt att bestämma tillämpliga regler rent generellt och inte enbart att parterna har rätt att bestämma vilket lands lag som ska tillämpas på tvisten. Första meningen tycks vid första anblick inte anspela på att reglera lagval ur ett internationellt privat- och processrättsligt perspektiv. Ordalydelserna kan tolkas som att parterna har en lagstadgad bestämmanderätt över rättsanvändningen på tvisten och att parterna enligt lagen kan avtala bort principen *jura novit curia*. Det är dock tveksamt om lagstiftaren avsett att bestämmelsen ska förstås så. I förarbetena till bestämmelsen resonerar lagstiftaren om lagval inom den internationella privat- och processrätten och inte en generell bestämmanderätt över rättstillämpningen.²⁴¹ Det anges även uttryckligen att första stycket första meningen behandlar frågan om lagval med avseende på den materiella tvistefrågan.²⁴² 27 a § LSF reglerar således inte den bestämmanderätten avseende rättstillämpningen som uppsatsen utreder. Att parterna får bestämma över rättsanvändningen kan dock anses följa av 21 § LSF, som anger att skiljenämnden ska följa vad parterna har bestämt, om det inte finns hinder mot detta. Enligt min uppfattning är det inget som hindrar att parternas bestämmanderätt som följer av 21 § LSF även avser rättstillämpningen. Sett ur denna synvinkel finns det ett lagstöd, åtminstone indirekt, för att parterna har rätt att disponera över rättsanvändningen. Som tidigare framhållits krävs det inte lagstöd för att parterna ska få disponera över

---

²³⁹ Lindskog (2020) 27 a §, avsnitt 5.1.2.

²⁴⁰ Westberg (2020) s. 374.

²⁴¹ Jfr SOU 2015:37 s. 94–96.

²⁴² Ibid. s. 182.

rättstillämpningen, utan det räcker att stödet för detta återfinns i andra rättskällor, exempelvis i förarbeten och doktrin.

4.2 Får parterna med bindande verkan förfoga över principen *jura novit curia*?

Parternas rättstillämpningsavtal är typiskt sett juridiskt bindande för en skiljenämnd. Ett tillåtet rättstillämpningsavtal innefattar ett förfogande över principen *jura novit curia*.²⁴³ Genom innehållet i rättstillämpningsavtalet har parterna nämligen kommit överens om att avstå helt eller delvis från en tillämpning av principen *jura novit curia*, i de situationer som följer av avtalsvillkoret.²⁴⁴

Parterna kan begränsa skiljenämndens rättsliga prövning till att avse tillämpningen av ett visst lagrum på sakförhållandena. Men de kan även på annat sätt disponera över skiljenämndens rättsanvändning och att skiljenämnden då har en skyldighet att rätta sig efter det. Enligt Kvart och Olsson överskrider skiljenämnden sitt uppdrag om den inte följer detta.²⁴⁵ Kvart och Olsson verkar således vara av uppfattningen att parterna kan förfoga över principen *jura novit curia* och att det utgör ett uppdragsöverskridande om skiljenämnden inte följer parternas begränsning av principen. I ett mål från Svea hovrätt som rörde både ogiltighet och klander av skiljedom, angav hovrätten att ett uppdragsöverskridande kan föreligga om skiljenämnden grundar sin bedömning på rättslig argumentation som parterna har enats om ska ligga utanför prövningen.²⁴⁶

Sammanfattningsvis kan det konstateras att parterna i ett skiljeförfarande har bestämmanderätt över rättstillämpningen och parternas anvisningar om tillämpliga rättsregler är bindande för skiljenämnden. Av det anförda följer således att det är möjligt för parterna att med bindande verkan förfoga över principen *jura novit curia*. Förfogandet kan ske genom att parterna ingår ett rättstillämpningsavtal sinsemellan eller att parterna ger gemensamma anvisningar till skiljenämnden. Det är framför allt det senare som det kommande avsnittet kommer att redogöra för.

4.3 Konkludent begränsning av rättstillämpningen

4.3.1 Inledning

Föregående avsnitt har konstaterat att parterna i ett skiljeförfarande kan ge bindande anvisningar till skiljenämnden om vilka rättsregler som ska, eller inte ska tillämpas på tvisten. Frågan om när parterna kan anses ha lämnat en

---

²⁴³ Westberg (2020) s. 373 och 375.

²⁴⁴ Maunsbach (2015) s. 387-388.

²⁴⁵ Kvart och Olsson (2023) s. 141.

²⁴⁶ Svea hovrätt, 2014-11-13 i mål nr T 1417-14 s. 9.

sådan anvisning blir således ytterst relevant. Frågan är relativt oproblematisks om parterna har ingått ett tydligt rättstillämpningsavtal eller uttryckligen gett tydliga anvisningar till skiljenämnden om nämndens rättsanvändning. Dessa situationer kommer inte att behandlas närmare här eftersom det är tydligt att en anvisning då har skett och att skiljenämnden är skyldig att följa anvisningen.²⁴⁷ De situationer som är mer svårtolkade och oklara är när parterna inte har ingått ett tydligt rättstillämpningsavtal eller gett uttryckliga anvisningar till skiljenämnden, men där parternas processföring kan tyda på att de har eller har avsett att förfoga över skiljenämndens rättsanvändning. Det handlar ytterst om parternas processföring kan likställas med en anvisning till skiljenämnden om vilka rättsregler som nämnden får beakta i sitt avgörande. Det är dessa situationer som kommer att vara föremål för diskussion i detta avsnitt. Med processföring avses i denna uppsats den verksamhet som parterna bedriver under skiljeförfarandet bestående av alla processhandlingar, både ensidiga och samstämiga, som parterna vidtar under skiljeförfarandet med start från inskickandet av påkallelsekriften.²⁴⁸

4.3.2 När anses parterna konkludent ha disponerat över rättsanvändningen i ett skiljeförfarande?

Lagstiftaren har angett att begränsning av skiljenämndens rättsanvändning inte bara kan ske uttryckligen utan även konkludent. Konkludent handlande innebär i korthet att en part kommunicerar med motparten utan att använda ord, så kallade underförstådda viljeförklaringar.²⁴⁹ Den relevanta frågan i sammanhanget är om parterna på motsvarande sätt vad gäller yrkanden och åberopande omständigheter (rättsfakta) bör anses lägga fast gränserna för skiljenämndens prövning genom de rättsliga grunder som anförts, även när parterna inte uttryckligen angett att skiljenämndens prövning ska inskränkas till dessa.²⁵⁰ Mer specifikt, om parterna i sina inlagor och under slutförhandlingen har argumenterat kring och hänfört sig till en viss rättsregel eller till och med åberopat den, ska det uppfattas som att parterna underförstått har givit en anvisning till skiljenämnden om att den rättsliga prövningen enbart ska omfatta denna rättsregel? Denna specifika fråga har inte berörts i förarbeten eller i rättspraxis i någon större utsträckning, utan har framför allt diskuterats i doktrin. Källmaterialet på detta område är dock begränsat.²⁵¹

Enligt Madsen är normalfallet att parterna genom att ange de rättsliga grunderna för sin talan, på motsvarande sätt som yrkanden och åberopade omständigheter, anses ha uteslutit att skiljenämnden på egen hand utreder och tillämpar andra regler på tvisten än de som åberopats under förfarandet.²⁵² Han

---

²⁴⁷ Se avsnitt 1.4.

²⁴⁸Jfr Westbergs definition av processföring i domstolsprocessen i Westberg (2021) s. 291.

²⁴⁹ Ramberg och Ramberg (2022) s. 51.

²⁵⁰ Madsen (2010) s. 492.

²⁵¹ Se avsnitt 1.3.

²⁵² Madsen (2010) s. 502-503.

anser att om parterna tydligt och konsekvent processar utifrån en gemensam uppfattning om vilka rättsregler som tvisten ska avgöras mot, uppfattar skiljenämnden ofta parternas rättsliga grunder på samma sätt som parternas åberopanden av yrkanden och omständigheter (rättsfakta). Madsen menar således att parternas processande bildar en ram för skiljenämndens prövning av tvisten. Madsens uppfattning är i linje med hur praktikerna ser på de rättsregler som parterna angett. En praktiker som är verksam både som ombud och skiljedomare, har angett att han ser parternas angivande av rättsregler som en del av att parterna disponerar över tvisten. Till följd av detta skulle han i egenskap av skiljedomare helst inte tillämpa andra rättsregler än de som parterna har hänfört sig till.²⁵³ Madsen har även anfört att i den mån skiljenämnden under förfarandet inte självständigt aktualiserar alternativa rättsgrunder bör parterna normalt utgå från att avgörandet kommer att baseras på vad parterna anfört.²⁵⁴ Han anför vidare att det får anses vara skiljenämnden som i första hand har att avgöra om parterna kan anses ha varit överens om att målet skulle avgöras med stöd av de rättsregler som angetts i målet. Har skiljenämnden uppfattat parterna på detta sätt torde det i efterhand vara utslagsgivande.²⁵⁵

Det har även påpekats att käranden i vissa fall kan ha uttryckt sig så att svarenden utgått från att den rättsliga prövningen är begränsad till vissa lagregler. Det är då möjligt att skiljenämnden anser att parterna har ingått ett konkludent avtal som begränsar den rättsliga prövningen, trots att detta inte stått helt klart för käranden. Detta innebär att det är av största betydelse att käranden noga analyserar rättsläget och överväger betydelsen av alternativt tillämpliga rättsregler innan käranden bestämmer den slutliga utformningen av käromålet.²⁵⁶ Kleineman anser att det minst sagt är äventyrligt att laborera med konkludenta och för nämnden och antagligen den förlorade parten osynliga avtal.²⁵⁷ Dock har lagstiftaren i förarbetena angett att parterna inte bara uttryckligen kan disponera över rättsanvändningen, utan att begränsningen av skiljenämndens rättsanvändning även kan ske konkludent.²⁵⁸

Frågan om betydelsen av parternas konkludenta processhandlingar har berörts i två rättsfall från HD. Rättsfallen avser domstolsprocessen men uttalandena som görs i relation till parternas konkludenta processhandlingar är av allmän karaktär och har således även betydelse för hur parternas processhandlingar i ett skiljeförfarande kan bedömas. I NJA 1983 s. 3 och NJA 1994 s. 256 tillerkänner HD parterna i domstolsprocessen viss dispositionsrätt över rättsanvändningen. Som konstaterats i tidigare avsnitt har parterna i ett skiljeförfarande dispositionsrätt över rättstillämpningen och det är således inte denna aspekt som är intressant för uppsatsen och kommer inte att analyseras

---

²⁵³ Mejlkorrespondens med Advokat Robin Oldenstam.

²⁵⁴ Madsen (2010) s. 497.

²⁵⁵ Ibid. s. 498, jfr även NJA 1974 s. 740.

²⁵⁶ Heuman (1999) s. 342.

²⁵⁷ Kleineman (2009) s. 109.

²⁵⁸ Prop. 1998/99:35 s. 144.

närmare. Det som är av relevans är att HD angav att det som var av betydelse var om parterna processat utifrån en gemensam utgångspunkt eller inte. I NJA 1983 s. 3 handlade talan om ett skadeståndsanspråk där HD ansåg att parterna gemensamt hade förutsatt att skadeståndspråget skulle bedömas med tillämpning av den nuvarande skadeståndslagen, trots att den äldre skadeståndslagen egentligen var tillämplig. HD tog hänsyn till det sätt som parterna hade utfört sin talan på när de avgjorde om parterna kunde anses ha gemensamt förutsatt att frågan skulle bedömas med tillämpning av den nuvarande lagen.²⁵⁹ I NJA 1994 s. 256, även kallat Sambofallet, som handlade om ett förmånstagarförordnande, var parternas gemensamma uppfattning att frågan om ett samboförhållande förelegat skulle avgöras med ledning av sambobegreppets innebörd enligt sambolagen. I båda fallen godtogs parternas gemensamma ståndpunkt i rättsfrågan. HD anger dock inte hur bedömningen ska göras när en sådan gemensam utgångspunkt kan anses föreligga. När det gäller att fastställa den gemensamma förutsättningen beträffande tillämplig regel eller tillämpliga regler verkar HD, enligt Lindell, ha fäst avseende vid parternas konkludenta processhandlingar.²⁶⁰

Rättsfallen ger stöd för att en anvisning om tillämpliga rättsregler kan ske underförstått. När domaren avgör om en sådan underförstådd anvisning har skett ska vikt läggas vid om parterna på ett tydligt sätt processat utifrån en gemensam förutsättning att, till exempel en viss lag är tillämplig eller att ett villkor i ett avtal ska tolkas på ett specifikt sätt. Frågan är då om det går att dra några paralleller från detta till skiljeförfarande? Om parterna tydligt processat utifrån en gemensam förutsättning om att vissa rättsregler ska vara tillämpliga, har skiljenämnden inte bara en *rätt* utan kanske även en *skyldighet* att utgå från parternas bedömning av rättsläget. Mot bakgrund av den omfattande partsautonomin som präglar skiljeförfarandet och parternas möjlighet att begränsa skiljenämndens rättsanvändning till att gälla vissa rättsregler, anser jag att skiljenämnden nog endast bör bedöma tvisten mot bakgrund av de rättsregler som parterna har processat utifrån. I förarbeten har man uttryckligen angivit att parterna kan begränsa skiljenämndens rättsanvändning och att detta även kan ske konkludent. Att parterna tydligt har processat utifrån en gemensam uppfattning skulle enligt min mening kunna utgöra ett exempel på när en sådan konkludent begränsning av rättstillämpningen har skett. Madsen anger att en sådan underförstådd överenskommelse mellan parterna kan resultera i att skiljenämnden inte får tillämpa andra regler än de som parterna kan anses ha kommit överens om.²⁶¹

I doktrin har det anförts att ett visst klarhetskrav bör gälla för att skiljenämnden ska få frånga vad som följer av den tillämpliga rättsordningen.²⁶² Det har även framförts att det bör krävas att parterna tydligt och konsekvent processar

---

²⁵⁹ Se s. 80 i domskälen.

²⁶⁰ Lindell (2021) s. 367.

²⁶¹ Madsen (2020) s. 323.

²⁶² Lindskog (2020) 27 a §, avsnitt 5.1.2.

utifrån en gemensam uppfattning om vilka rättsregler som tvisten ska avgöras mot. Frågan är då vad som krävs för att parterna ska anses ha gjort detta. Är det tydligt och konsekvent om man bara hänför sig till samma rättsregler hela processen? Krävs det att båda parterna argumenterar kring samma lagrum? Om ena parten anger ett lagrum och den andra parten anger ett annat, anses prövningen bara omfatta dessa lagrum eller krävs det att parterna argumenterar kring samma lagrum för att de gemensamt ska ha förutsatt det?

Att anmärka är att uttrycken ”hänfört sig till”, ”åberopa” och ”argumenterar kring” inte används på ett konsekvent och logiskt sätt i rättskällorna. Så är inte bara fallet mellan olika författare utan även samma författare använder ibland det ena, det andra eller det tredje i resonemang utan att göra någon direkt åtskillnad eller att användningen följer ett tydligt mönster. Att en part har hänfört sig till en viss rättsregel eller argumenterat kring den är, ur processrättsligt hänseende, inte samma sak som att en part har åberopat rättsregeln i fråga. Med åberopande avses att en part måste ge klart och otvetydigt uttryck för att denne vill att beslutsfattaren beaktar det som åberopas.²⁶³ Att en part hänför sig till en regel skulle kunna innebära att parten endast nämner rättsregeln någon gång under förfarandet. Att en part har argumenterat kring en viss rättsregel skulle kunna innebära att parten fört en argumentation kring rättsregeln på eget initiativ, men även att parten endast bemött motpartens påstående om regelns tillämplighet. En ytterst central fråga som uppkommer i anslutning till detta är således om det krävs att parterna uttryckligen åberopat de rättsregler som skiljenämnden ska grunda sin bedömning på, så som det krävs för omständigheter (rättsfakta) eller om det är tillräckligt att parterna hänfört sig till rättsregeln i fråga eller argumenterar kring den under förfarandets gång. Detta är viktigt att veta ur ett rättssäkerhetsperspektiv eftersom motparten måste veta vilka regler den ska fokusera sin processföring på och argumentera kring och vad som kan bli föremål för skiljenämndens prövning. Det finns dock inget tydligt svar, om ens något svar på denna fråga.²⁶⁴ Möjligtvis kan några indirekta slutsatser av det anförda materialet dras. Det är just kravet på tydlighet som särskiljer åberopande från ett hänförande och argumentation. I rättskällorna anges det att för att parterna ska ha ansetts lämnat en underförstådd anvisning om rättsanvändningen så krävs det att parterna har processat på ett tydligt och konsekvent sätt. Frågan är om inte detta indirekt innebär att det är åberopande som det är fråga om eftersom parternas processföring måste vara tydlig. Men det kan inte uteslutas att det skulle kunna räcka med att parterna har hänfört sig till vissa rättsregler för att en underförstådd anvisning till skiljenämnden ska anses ha skett. Men frågan måste också ställas på andra hållet. Om parterna har processat på ett tydligt och konsekvent sätt avseende tillämpliga rättsregler, innebär det att parterna har åberopat dessa rättsregler?

---

²⁶³ Westberg (2021) s. 343.

²⁶⁴ Se dock slutsatsen som dras i avsnitt 5.2.2.

Om parternas angivande av rättsregler sätter ramen för skiljenämndens bedömning, likt omständigheter och yrkanden, anser jag att kravet på åberopande också ska gälla för rättsreglerna. Enligt min mening blir det inte en helt tillfredsställande ordning om parterna måste åberopa en omständighet men endast nämna eller hänföra sig till en rättsregel, trots att både omständigheten och rättsregeln begränsar den inre ramen för skiljenämndens uppdrag och således har samma processuella effekt. Som tidigare nämnts innebär åberopande ett krav på tydlighet från parternas sida. Detta krav har två funktioner. Dels att sätta gränser för domarens dömande verksamhet, dels att göra klart för motparten vad denne ska försvara sig emot.²⁶⁵ Ett krav på åberopande är också bättre ur ett rättssäkerhetsperspektiv eftersom det blir tydligare och således mer förutsebart för både parter och skiljenämnden vilka rättsregler som skiljenämnden ska grunda sin bedömning på. Lagstiftaren har även påpekat att innebörden av uttrycket ”hänfört sig till” är oklart vilket riskerar att skapa osäkerhet och leda till tillämpningsproblem.²⁶⁶ Ett krav på åberopande, snarare än ett krav på att parterna ska ha hänfört sig till rättsregeln, är mer förenligt med ett rättssäkert och förutsebart skiljeförfarande. Kleineman har dock anfört att en parts rättsliga argumentation ofta bygger på underförstådda rättsliga premisser som sällan explicit åberopas förrän motparten ifrågasätter dem. Han menar därför att frågan om vilka rättsliga påståenden som kan bli föremål för tvist inte är desamma som de rättsliga premisser som en skiljenämnd har att utgå från som givna. Detta gäller både i nationella och internationella skiljeförfaranden.²⁶⁷

4.3.3 Slutsats

Sammanfattningsvis kan det konstateras att det inte går att dra några tydliga eller säkra slutsatser kring i vilka situationer som parterna i ett skiljeförfarande har angivit en underförstådd anvisning om tillämpliga rättsregler till skiljenämnden. Det är dock tydligt att parterna kan ge sådana underförstådda anvisningar. Det är dock svårt att tänka sig en situation där en sådan underförstådd överenskommelse eller anvisning har skett, som inte innefattar att man tar hänsyn till parternas processföring och processhandlingar. Om parterna har åberopat vissa rättsregler, argumenterat kring dem och processat utifrån dessa åberopade rättsregler på ett tydligt och konsekvent sätt så anser jag att det finns visst stöd för att parternas processföring är att jämställa med en underförstådd anvisning till skiljenämnden om att det endast är dessa rättsregler som skiljenämnden ska grunda sitt avgörande på. Det krävs nödvändigtvis inte åberopande men om en part faktiskt har åberopat rättsregeln anser jag att det talar ännu mer för att det utgör en underförstådd anvisning.

---

²⁶⁵ Westberg (2021) s. 343.

²⁶⁶ Prop. 2017/18:257 s. 49.

²⁶⁷ Kleineman (2009) s. 119.

5 När utgör tillämpningen av principen jura novit curia ett klanderbart fel?

5.1 Inledning

Den yttersta gränsen för hur principen jura novit curia ska och får tillämpas av skiljenämnden i ett skiljeförfarande bestäms av när tillämpningen av principen utgör ett klanderbart fel. Detta kapitel syftar till att utreda i vilka situationer som tillämpningen av principen jura novit curia utgör eller potentiellt skulle kunna utgöra ett klanderbart fel. I ett klander mål från 2006 diskuterade Svea hovrätt tillämpningen av principen jura novit curia i skiljeförfarande. Klanderkäranden påstod att skiljenämnden hade hänvisat till och tillämpat principen jura novit curia felaktigt eftersom käranden ansåg att skiljenämnden hade omformulerat motpartens yrkanden och tillerkände motparten ersättnings som inte efterfrågats. Svea hovrätt ansåg dock inte att skiljenämnden lagt rättsfakta som inte åberopats till grund för sitt avgörande utan endast gjort en viss rättslig kvalificering av de sakomständigheter (rättsfakta) som parten angett, med stöd av en rättskälla som denne åberopat. Svea hovrätt uttalade att principen jura novit curia inte hade tillämpats felaktigt i detta avseende och tillämpningen således inte utgjorde ett uppdragsöverskridande.²⁶⁸ Uttalet ger upphov till en del relevanta frågor. Till exempel om det finns en korrekt, respektive en felaktig tillämpning av principen jura novit curia, samt om en felaktig tillämpning av principen skulle kunna utgöra ett uppdragsöverskridande eller ett annat klanderbart fel?

5.2 Uppdragsöverskridande

5.2.1 Fastställande av skiljedomarnas uppdrag

För att kunna avgöra vad som utgör ett uppdragsöverskridande måste skiljenämndens uppdrag först fastställas. Skiljeuppdraget är ett sysslomannauppdrag.²⁶⁹ Skiljeuppdraget kan, från ett övergripande perspektiv, sägas gå ut på att verka för att skiljeförfarandet genomförs opartiskt, ändamålsenligt och snabbt och att det resulterar i en rättskraftig skiljedom.²⁷⁰ I skiljedomarnas uppdrag anses det även ingå att meddela skiljedomar som inte med framgång kan ogiltigförklaras eller klandras.²⁷¹ Skiljenämndens uppdrag är att lösa den tvist som parterna har ställt inför den och därmed följa det som parterna har bestämt.²⁷² Vad detta mer exakt innebär beror på omständigheterna i det enskilda fallet. Generellt fästs stor vikt vid själva skiljeavtalet och påkallelsskriften.²⁷³ Till följd av att påkallelsskriften inte behöver innehålla yrkanden

²⁶⁸ Svea hovrätt, dom 2008-11-28 i mål nr T 745-06 s. 8.

²⁶⁹ Lindskog (2020), kap. II, avsnitt 1.2.2.

²⁷⁰ Ibid. kap. II, avsnitt 2.6.1. Se även 21 § LSF.

²⁷¹ Madsen (2010) s. 493.

²⁷² Maunsbach (2024) s. 424.

²⁷³ Elofsson (2010) s. 738-739.

och grunder²⁷⁴ kan den endast i begränsad utsträckning ange ramen för uppdraget och vad det är svaranden ska försvara sig emot. Parternas yrkanden måste dock som utgångspunkt hålla sig inom ramen för påkallelseskraften.²⁷⁵ Vidare finns det stöd i praxis för att parternas sätt att i övrigt utforma och utföra sin talan i förfarandet har betydelse.²⁷⁶ Parternas processhandlingar såsom angivande av yrkanden och åberopanden av omständigheter och bevisning bestämmer också skiljenämndens uppdrag. Parterna är inte bundna av den ursprungliga påkallelseskraften utan har i enlighet med 23 § LSF rätt att precisera sin positionering i ett senare skede.²⁷⁷ Av denna anledning faller det sig naturligt att efterföljande processhandlingar kan tillmätas stor betydelse. Skiljeavtalet, påkallelseskraften och parternas utformning av talan kan skilja sig från fall till fall, vilket innebär att det inte är möjligt att ange en entydig definition av skiljedomarnas uppdrag. Parterna har även stor frihet att bestämma vad som ska ingå i uppdraget vilket innebär att vad som anses ingå i skiljenämndens uppdrag i en specifik tvist blir till stor del beroende av omständigheterna i det enskilda fallet.

5.2.2 Åsidosättande av parternas anvisningar avseende tillämpliga rättsregler

I förarbetena till LSF uppmärksammas frågan om huruvida skiljenämnden är låst av parternas rättsliga argumentation för att hålla sig inom uppdraget.²⁷⁸ Som uppsatsen flera gånger påpekat kan parterna i ett skiljeförfarande, till skillnad från vad som gäller för parterna i domstolsprocessen, ge skiljenämnden bindande anvisningar om nämndens rättsanvändning. Detta avsnitt syftar till att utreda vad som gäller om skiljenämnden inte skulle följa parternas anvisning om rättstillämpningen i den aktuella tvisten. Skiljenämndens åsidosättande av parternas anvisningar avseende tillämpliga rättsregler behandlas som ett potentiellt uppdragsöverskridande i förarbeten, rättspraxis och doktrin.²⁷⁹ Enligt min mening är det mer logiskt att se åsidosättandet av parternas anvisningar avseende rättsanvändningen som ett uppdragsöverskridande och inte ett handläggningsfel eftersom parterna genom sin anvisning anger vad

---

²⁷⁴ 19 § LSF.

²⁷⁵ Lindell (2019) s. 311.

²⁷⁶ Svea hovrätt, dom 2005-11-03 i mål T 8016-04.

²⁷⁷ Lindskog (2020), 34 § avsnitt 4.3.1.

²⁷⁸ SOU 1994:81 s. 177.

²⁷⁹ Lindskog och Westberg har dock framfört att det i stället kan utgöra ett handläggningsfel. Lindskog menar att anvisningar om rättsregler utgör en instruktion om hur förfarandet ska genomföras och inte en begränsning av skiljeförfarandets ramar, se Lindskog (2020) 34 §, avsnitt 4.3.5. Westberg anför att ett rättstillämpningsavtal i förlängningen kan utgöra eller i vart fall jämföras med en partsgemensam förfarandeanvisning och att det då föreligger ett handläggningsfel om skiljenämnden underlåter att tillämpa anvisningen, se Westberg (2020) s. 374-375. Till följd av att inverkansrekvisitetet nu gäller för både uppdragsöverskridande och handläggningsfel har det inte någon större praktisk betydelse huruvida man kategoriserar det som det ena eller det andra. Det som dock skiljer dem åt är att handläggningsfel även har ett krav på avsaknad av medvållande från parten som klandrar skiljedomen vilket dock skulle kunna få viss praktisk betydelse, se vidare kring inverkansrekvisitetet och medvållande i avsnitt 2.3.2 och 2.3.3.

skiljenämnden får grunda sin bedömning på och därmed begränsar den inre ramen för skiljenämndens prövning. I förarbetena uttalas att ett uppdragsöverskridande föreligger om skiljenämnden gått utöver en instruktion från parterna om att den rättsliga prövningen skulle begränsas till att gälla tillämpningen av ett visst lagrum på sakförhållandena i tvisten.²⁸⁰ Det finns även stöd i praxis för att det utgör ett uppdragsöverskridande. HD har uttalat att parterna även på andra sätt än genom yrkanden och åberopanden kan begränsa omfattningen av skiljenämndens prövning. Parterna kan exempelvis inskränka nämndens prövning till att gälla tillämpningen av ett visst lagrum eller på annat begränsande sätt disponera över förfarandet. Skiljenämnden är då skyldig att följa detta, om det inte finns något hinder mot det enligt 21 § LSF. Skulle skiljenämnden åsidosätta en sådan begränsande partsinstruktion torde i regel ett uppdragsöverskridande föreligga.²⁸¹ Svea hovrätt har angett att ett uppdragsöverskridande kan föreligga om skiljenämnden grundar sin bedömning på rättslig argumentation som parterna har enats om ska ligga utanför prövningen.²⁸² Även i doktrinen uttalas det att det utgör ett uppdragsöverskridande. Kvalt och Olsson anger att om parterna har begränsat skiljenämndens rättsanvändning utgör det ett uppdragsöverskridande om skiljenämnden inte rättar sig efter detta.²⁸³ Även Maunsbach anger att det sannolikt föreligger ett uppdragsöverskridande om skiljenämnden åsidosätter instruktionen om tillämpliga rättsregler.²⁸⁴

Det finns således stöd i lag²⁸⁵, förarbeten, praxis och doktrin för att ett åsidosättande av parternas anvisningar om tillämpliga rättsregler utgör ett uppdragsöverskridande. Sammanfattningsvis kan det således konstateras att det utgör ett uppdragsöverskridande om skiljenämnden inte följer parternas anvisning om rättstillämpningen. Detta innebär att om parterna har lämnat anvisningar om tillämpliga rättsregler, får inte skiljenämnden med stöd av principen *jura novit curia* tillämpa andra rättsregler. Detta till följd av att parterna genom anvisningen begränsat principens tillämpning.

Frågan avseende under vilka omständigheter parterna kan anses ha lämnat en bindande anvisning om rättsanvändningen blir således relevant för att avgöra i vilka situationer som ett uppdragsöverskridande kan föreligga. Här blir således diskussionen som förts i avsnitt 4.3.2 relevant. Frågan om i vilka situationer skiljenämndens rättsanvändning kan utgöra ett klanderbart fel har berörts i doktrinen. Madsen anger att det är oklart om och under vilka omständigheter skiljenämnden begår ett klanderbart fel genom att avgöra tvisten på grund av rättsregler som parterna inte hänfört sig till.²⁸⁶ I förarbetena till LSF

---

²⁸⁰ SOU 1994:81 s. 177 och prop. 1998/99:35 s. 146.

²⁸¹ NJA 2009 s. 128.

²⁸² Svea hovrätt, dom 2014-11-13 i mål nr T 1417-14 s. 9.

²⁸³ Kvalt och Olsson (2023) s. 141.

²⁸⁴ Maunsbach (2024) s. 432.

²⁸⁵ 21 § LSF.

²⁸⁶ Madsen (2010) s. 501.

anges att en skiljedom inte med framgång kan klandras för att skiljenämnden har tillämpat en rättsregel som parterna inte har hänfört sig till. Detta till följd av att man uttalar att skiljenämnden, i åtminstone inhemska tvister, förutsätts tillämpa principen *jura novit curia*.²⁸⁷ Enligt Heuman kan skiljedomen inte undanröjas så länge rättstillämpningen ligger inom ramen för de omständigheter (rättsfakta) som parten åberopat till grund för sin talan.²⁸⁸ Heumans uttalande ligger i linje med den rättspraxis som berört frågan.²⁸⁹ Maunsbach anför att när principen *jura novit curia* är tillämplig så utgör det inte ett uppdragsöverskridande att skiljenämnden tillämpat en viss rättsregel på de av parterna åberopade omständigheterna trots att parterna inte har hänfört sig till rättsregeln och inte heller i övrigt nämnt den.²⁹⁰ Frågan har även berörts i rättspraxis. Svea hovrätt har avgjort att det inte utgjorde ett uppdragsöverskridande att skiljedomaren tillämpade bestämmelser i en lag analogt som ingen av parterna hade hänfört sig till under processen. Svea hovrätt angav även uttryckligen att det saknade betydelse huruvida någon av parterna hade hänfört sig till rättsreglerna i fråga.²⁹¹ I ytterligare klanderfall har det fastslagits att en skiljedomare har en rätt att tillämpa en icke-åberopad regel.²⁹²

Det mesta talar således för att det inte utgör ett uppdragsöverskridande att skiljenämnden tillämpar andra rättsregler på tvisten än de som parterna hänfört sig till under processen. I rättspraxis, förarbeten och doktrin används enbart begreppet ”hänfört sig till”. Till skillnad från vad som konstaterades för när parterna kan anses ha lämnat en underförstådd anvisning om rättstillämpningen i avsnitt 4.3.2, så används terminologin på ett konsekvent sätt i relation till denna fråga. En relevant fråga som uppkommer i detta sammanhang är om det då utgör ett klanderbart fel, närmare bestämt ett uppdragsöverskridande, om skiljenämnden tillämpar andra rättsregler än de som parterna har *åberopat*. Rättskällorna anger att det inte utgör ett uppdragsöverskridande om skiljenämnden har tillämpat andra rättsregler än de som parterna *hänfört sig till*. Som konstaterades i avsnitt 4.3.2 så är *åberopa* och *hänföra sig till* inte samma sak utan har olika processrättsliga betydelser. I avsnitt 4.3.2 uppkom frågan om det är tillräckligt att parterna har hänfört sig till en rättsregel för att en underförstådd anvisning om rättsanvändningen ska anses ha skett. Mot bakgrund av vad som anges i de ovan redovisade rättskällorna så är nog svaret på den frågan nej. Om en skiljenämnd inte följer en anvisning från parterna om rättsanvändningen så utgör det ett uppdragsöverskridande. Till följd av att det konstaterats i lagförarbeten, rättspraxis och doktrin att det inte utgör ett

---

²⁸⁷ Prop. 1998/99:35 s. 144.

²⁸⁸ Heuman (1999), s. 341.

²⁸⁹ Svea hovrätt, dom 2008-11-28 i mål nr T-745-06; Svea hovrätt, dom 2014-12-04 i mål nr T 2610-13; Hovrätten över Västra Sverige, dom 2015-02-27 i mål nr T 4028-13 och Svea hovrätt, dom 2013-04-29 i mål nr T 6198-12.

²⁹⁰ Maunsbach (2024) s. 429.

²⁹¹ Svea hovrätt, dom 2017-03-09 i mål nr T 1968-16 s. 5-6.

²⁹² Svea hovrätt, dom 2014-12-04 i mål nr T 2610-13; Hovrätten över Västra Sverige, dom 2015-02-27 i mål nr T 4028-13 och Svea hovrätt, dom 2013-04-29 i mål nr T 6198-12.

uppdragsöverskridande om skiljenämnden tillämpar andra rättsregler än de parterna har hänfört sig till under processen, så kan det inte heller anses som att parterna har lämnat en anvisning om tillämpliga rättsregler till skiljenämnden i den situationen, eftersom det då hade utgjort ett uppdragsöverskridande. I vilka situationer som parterna kan anses ha lämnat en anvisning om tillämpliga rättsregler och vilka situationer som utgör ett uppdragsöverskridande är densamma.

Som angavs i avsnitt 4.3.2 så anser jag att det finns visst stöd för att parternas processföring är att jämställa med en underförstådd anvisning till skiljenämnden om rättsanvändningen, om parterna har åberopat vissa rättsregler, argumenterat kring dem och processat utifrån dessa åberopade rättsregler på ett tydligt och konsekvent sätt. I dessa situationer utgör det i sådana fall ett uppdragsöverskridande om skiljenämnden tillämpar andra rättsregler än de som parterna har åberopat. Det finns inte något uttryckligt rättsligt stöd för det anförda men det finns heller inte någon rättskälla som anger att så inte skulle vara fallet, så som det finns för det fall parterna endast har hänfört sig till rättsreglerna. Det anförda innebär att det inte finns något hinder mot att det skulle kunna utgöra ett uppdragsöverskridande. Detta innebär vidare att det finns en risk för att det utgör ett klanderbart fel och skiljenämnden bör således i dessa situationer vara försiktiga med att tillämpa andra rättsregler än de som parterna har åberopat till stöd för sin talan.

5.3 Handläggningsfel

5.3.1 Avstående från att tillämpa andra relevanta och tillämpliga rättsregler än de parterna åberopat eller hänfört sig till

Som redogjorts för tidigare i uppsatsen så har bland annat Svea hovrätt uttalat att en skiljenämnd, inte bara har en rätt, utan även en skyldighet att tillämpa de rättsregler som skiljenämnden identifierat som tillämpliga på tvisten. Liknande åsikter har även framförts i doktrin.²⁹³ Det faktum att det framförts att skiljenämnden har en sådan skyldighet föranleder frågan om det kan utgöra ett klanderbart fel, mer specifikt, ett handläggningsfel om skiljenämnden inte gör detta.

I motiven till LSF anges att det i inhemska tvister saknar aktualitet att klandra en skiljedom på den grunden att skiljenämnden underlåtit att tillämpa en icke åberopad regel.²⁹⁴ Frågan har även berörts i doktrinen. Enligt Heuman är det inte uteslutet att en skiljedomare som avsiktligt underlåter att tillämpa en icke åberopad rättsregel begår ett processuellt fel. Han menar dock att felet inte borde kunna få skiljedomen upphävd eftersom det kan anses att den

---

²⁹³ Svea hovrätt, dom 2014-12-04 i mål nr T 2610-13. Se även avsnitt 3.2.2.

²⁹⁴ SOU 1994:81 s. 177 och prop. 1998/99:35 s. 144.

förlorade parten vållat felet genom att inte hänvisa till rättsregeln.²⁹⁵ Madsen menar att det får antas att det inte utgör ett klanderbart fel att en skiljenämnd avstår från att tillämpa andra rättsregler än de parterna argumenterat kring. Enligt Madsens uppfattning är det normalt inte ett processuellt fel att underlåta att tillämpa en adekvat rättsregel utan ett materiellt fel. Han menar därför att det inte utgör ett klanderbart fel eftersom en skiljedom inte kan klandras på materiell grund.²⁹⁶ Heuman anser att det utgör ett materiellt fel om skiljenämnden inte förstått att en icke åberopad regel var av relevans.²⁹⁷ Runesson anför att skiljedomarna får introducera andra rättskällor men är inte skyldiga att göra det i den bemärkelsen att en underlåtenhet att införa dem skulle leda till att skiljedomen upphävdes.²⁹⁸

De uttalanden som gjorts i både praxis och doktrin om att skiljenämnden har en skyldighet att tillämpa en icke åberopad rättsregel är enligt min mening svåra att förena med uttalandet i förarbetena som anger att det saknas aktualitet att klandra en skiljedom på den grunden att skiljenämnden underlåtit att tillämpa en icke åberopad regel. Uttalandet om att skiljenämnden har en sådan skyldighet är även oförenligt med de doktrinuttalanden som redogjorts för i föregående stycke. En skyldighet är vanligtvis förknippad med någon typ av sanktion om skyldigheten inte uppfylls. Det blir därför märkligt om det finns en skyldighet för skiljenämnden att tillämpa andra relevanta rättsregler och att det samtidigt inte utgör ett klanderbart fel om skiljenämnden underlåter att göra detta. Klanderreglerna utgör den yttersta gränsen för vad en skiljenämnd får och inte får göra och är således den sanktion som blir relevant i relation till skiljenämndens skyldigheter. Möjligtvis innebär detta att det inte finns en *skyldighet* för skiljenämnden att tillämpa andra relevanta icke åberopade rättsregler utan bara en *rätt* att göra det, eftersom det inte utgör ett klanderbart fel om skiljenämnden inte gör det. Det kan dock även innebära det motsatta, nämligen att ett avstående från skiljenämndens sida att tillämpa andra relevanta icke åberopade rättsregler utgör ett klanderbart fel eftersom skiljenämnden har en skyldighet att göra det. Det är dock troligare att den första möjligheten är den som stämmer. Mot bakgrund av det anförda i förra stycket anser jag att det mesta talar för att det inte utgör ett klanderbart handläggningsfel att skiljenämnden underlåter att tillämpa en relevant icke åberopad rättsregel.

5.3.2 Bristande materiell processledning och överraskande rättstillämpning

Både i rättspraxis och i lagförarbeten har det betonats att överraskande rättstillämpning bör undvikas och att skiljenämnden bör låta parterna yttra sig över en regel som skiljenämnden avser att tillämpa, men som ingen av parterna har hänfört sig till. Även i doktrinen tyckts det råda samstämmighet

---

²⁹⁵ Heuman (1999) s. 342 samt 34 § 1 st. 7 p. LSF. Se även avsnitt 2.3.3 angående kravet på avsaknad av medvållande.

²⁹⁶ Madsen (2010) s. 495–496.

²⁹⁷ Heuman (1999) s. 342.

²⁹⁸ Runesson (2017) s. 195.

avseende detta.²⁹⁹ Frågan är vad detta innebär för möjligheterna att klandra en skiljedom där skiljenämnden inte har låtit parterna yttra sig över den tillämpliga rättsregeln, således där skiljenämnden har brustit i sin materiella processledning och där överraskande rättstillämpning har skett. Att skiljenämnden bör göra något är inte samma sak som att de har en skyldighet att göra det. Överraskande rättstillämpning och materiell processledning är tätt sammanknutna till varandra på så sätt att bristande materiell processledning kan leda till överraskande rättstillämpning. Överraskande rättstillämpning och bristande materiell processledning kommer därför att behandlas tillsammans i detta avsnitt.

HD uttalade NJA 1973 s. 740 att det är en öppen fråga, i vad mån bristande processledning från skiljenämndens sida kan utgöra skäl att upphäva en skiljedom. Varje tvist och förfarande är unik och i vad mån bristande processledning utgör ett handläggningsfel eller inte avgörs av flera faktorer i det enskilda fallet.³⁰⁰ Svea hovrätt har anfört att en skiljenämnds bristande materiella processledning som resulterar i överraskande rättstillämpning kan utgöra ett klanderbart fel, mer specifikt, ett handläggningsfel. Hovrätten poängterar dock att för att skiljedomen ska upphävas bör det krävas att klanderkräranden med fog kan hävda att parten inte fått tillräcklig möjlighet att argumentera i frågan om den aktuella rättsregelns tillämplighet.³⁰¹ I det aktuella fallet ansåg hovrätten att skiljedomaren inte hade brustit i sin materiella processledning när han underlåtit att uppmärksamma parterna på att det kunde bli aktuellt att fylla ut parternas avtal genom en analog tillämpning av kommissionslagens bestämmelser.³⁰² Hovrätten konstaterade att klanderkräranden i skiljeförfarandet hade haft möjlighet att argumentera för sin ståndpunkt i frågan om utfyllning av avtalet. Hovrätten anger vidare att det inte kan ses som överraskande rättstillämpning att skiljedomaren vid utfyllning av avtalet tillämpade en lagbestämmelse analogt, även om parterna inte hänfört sig till de aktuella bestämmelserna. Mot bakgrund av detta konstaterade hovrätten att skiljedomaren inte hade brustit i sin materiella processledning och att det således inte förekommit något fel i handläggningen.³⁰³ I ett annat klandermål från Hovrätten över västra Sverige angav hovrätten att skiljenämndens tillämpning av generella principer inte kunde anses som överraskande för parterna.³⁰⁴

Frågan om bristande materiell processledning och överraskande rättstillämpning utgör ett handläggningsfel har även behandlats relativt utförligt i doktrinen. Lindskog har anfört att överraskande rättstillämpning som sker till följd av brister i skiljenämndens materiella processledning bör utgöra ett

---

²⁹⁹ Se avsnitt 3.3.

³⁰⁰ Maunsbach (2024) s. 447.

³⁰¹ Svea hovrätt, dom 2017-03-09 i mål nr. T 1968-16 s. 5.

³⁰² Skiljeförfarandet bestod endast av en skiljedomare.

³⁰³ Svea hovrätt, dom 2018-03-09 i mål nr T 1968-16 s. 7.

³⁰⁴ Hovrätten över Västra Sverige, dom 2015-02-27 i mål nr T 4028-13.

handläggningsfel.³⁰⁵ Lindskog anför vidare att en tillämpning av principen *jura novit curia* kan innebära ett handläggningsfel även i avsaknad av en partsinstruktion, på så sätt att den rättstillämpning som ligger till grund för skiljedomen borde ha föregåtts av processledning för att undvika överraskningseffekter.³⁰⁶ Överraskas en part till följd av brister i processledningen avseende bland annat rättstillämpningen, bör det enligt Lindskog kunna utgöra en klandergrund.³⁰⁷ Maunsbach har framhållit att det avgörande är om det kan fastställas att klanderkräanden på grund av den bristande processledningen inte har givits tillfälle att i ”all behövlig omfattning utföra sin talan” så som föreskrivs i 24 § 1 st. LSF.³⁰⁸ Madsen anger att det bör finnas en huvudregel om att parterna i ett skiljeförfarande ska ges tillfälle att uttala sig om de rättsregler som är avgörande för målets utgång och att ett brott mot denna huvudregel kan innebära ett processuellt fel.³⁰⁹ Enligt Heuman är det möjligt att en skiljedom kan upphävas om skiljedomarna överraskat parterna genom att tillämpa en rättsregel som var okänd i lag och praxis utan att bereda parterna tillfälle att yttra sig i fråga.³¹⁰ Runesson anför att det avgörande är om överraskningen innebär att parterna, genom en objektiv bedömning, inte hade någon anledning att ta upp det eventuella resonemanget i sina inlagor eller plädering. På så sätt har rättssäkerheten kränkts i den bemärkelsen att parterna inte har fått en rimlig möjlighet att bli hörda. Den avgörande frågan bör vara huruvida det kan ha haft betydelse för utgången i målet att parterna faktiskt inte har hörts.³¹¹ Bristande materiell processledning som resulterar i överraskande rättstillämpning skulle även kunna strida mot kravet om kontradiktion. Ett brott mot principen om kontradiktion utgör alltid ett handläggningsfel.³¹² Svea hovrätt har i ytterligare ett mål angett att inom doktrinen har det diskuterats att bristande materiell processledning i vissa fall kan utgöra ett handläggningsfel som kan klandras. Dock anger hovrätten att ansvaret för oklarheter i parternas talan ligger framför allt på parterna och inte på skiljenämnden. Om en part tycker att motpartens talan är oklar i något hänseende är det parten som ska efterfråga förtydliganden.³¹³

Det har framförts att bristande materiell processledning inte skulle utgöra ett handläggningsfel om parterna har valt skiljedomare som inte är jurister utan i stället utsett experter eller specialister. I det sammanhanget har det poängterats att en skiljenämnd bestående av icke-jurister inte skulle ha samma

---

³⁰⁵ Svea hovrätt, dom 2018-03-09 i mål nr T 1968-16 s. 5 och Lindskog (2020) 34 §, avsnitt 5.2.7.

³⁰⁶ Lindskog (2020) 34 § avsnitt 4.3.4, not 204.

³⁰⁷ Ibid. 34 §, avsnitt 5.2.7.

³⁰⁸ Maunsbach (2024) s. 448. Maunsbachs uppfattning stöds även av målet från Svea hovrätt som redogjorts för i föregående stycke.

³⁰⁹ Madsen (2010) s. 501.

³¹⁰ Heuman (2020) s. 974.

³¹¹ Runesson (2017) s. 190-191.

³¹² Jfr NJA 2019 s. 171. Se även Kvart och Olsson (2023) s. 145 samt avsnitt 2.3.3 i uppsatsen.

³¹³ Svea hovrätt, dom 2014-07-08 i mål nr T 1459-13.

skyldighet att bedriva materiell processledning som en skiljenämnd bestående av jurister eller juridisk bevandrade personer.³¹⁴ Parternas val av skiljedomare kan jämföras med att de varit medvållande till handläggningsfelet eftersom de vid valet av skiljedomare måste räknat med att en skiljenämnd bestående av icke-jurister inte kommer att genomföra förfarandet på samma sätt som en skiljenämnd bestående av jurister. Detta synsätt har dock kritiserats eftersom det kan ifrågasättas om det verkligen är culpöst³¹⁵ att utse icke-jurister som skiljedomare när detta är en uttalad möjlighet enligt LSF. Ett annat sätt att se på det är att parternas val av skiljedomare kan tolkas som en indirekt partsföreskrift om att skiljenämnden ska ha en mindre strikt roll. Det har dock framförts att om skiljenämnden har brustit i sin materiella processledning genom att inte reda ut otydligheter som har betydelse för tvistens utgång så borde den bristande processledningen utgöra ett handläggningsfel, även om skiljenämnden inte utgörs av jurister.³¹⁶

Sammanfattningsvis kan det således konstateras att bristande materiell processledning som resulterar i överraskande rättstillämpning kan utgöra ett klanderbart handläggningsfel. Det avgörande torde vara om skiljenämnden inte gett klanderkräranden tillräcklig möjlighet att argumentera i frågan om den aktuella rättsregelns tillämplighet och därmed inte gett parten tillfälle att i all behövlig omfattning utföra sin talan så som 24 § 1 st. LSF föreskriver.

5.4 Förtroendeskadligt förhållande

En skiljedom bör kunna angripas om det finns någon omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för en skiljedomares opartiskhet. Detta förutsätter dock att en part inte redan har förlorat sin rätt att åberopa förhållandet enligt de särskilda frister som gäller för framställandet av en sådan invändning.³¹⁷ LSF stadgar att det föreligger en omständighet som kan rubba förtroendet för skiljedomarens opartiskhet eller oberoende om skiljedomaren har hjälpt en part att utföra sin talan i tvisten.³¹⁸ I förarbetena framhålls det att stadgandet som behandlar den som varit part behjälplig att utföra sin talan i saken är viktigt och att det utgör ett uttryck för lagstiftarens intention att skiljedomaren inte ska ha solidariserat sig med den part som utsett domaren.³¹⁹

Oavsett hur skiljenämnden närmar sig frågan om en icke åberopad regel som kan vara av relevans, finns det en påtaglig risk att den part som förlorar på grund av någon form av processaktivitet från skiljenämndens sida kommer

---

³¹⁴ Jfr Kwart och Olsson (20203) s. 117. Se vidare i avsnitt 3.3 beträffande att valet av skiljedomare kan påverka skiljenämndens skyldighet och parternas förväntan på processledningen.

³¹⁵ Med rekvisitet vållande avses culpösa beteenden.

³¹⁶ Maunsbach (2024) s. 449.

³¹⁷ SOU 1994:81 s. 178.

³¹⁸ 8 § 2 st. 3 p. LSF.

³¹⁹ Prop. 1998/99:35 s. 83.

reagera starkt.³²⁰ En för långtgående materiell processledning från skiljenämndens sida skulle kunna resultera i att skiljedomen framgångsrikt kan klandras. Om den materiella processledningen innebär att skiljedomaren i princip har hjälpt parten att utföra sin talan genom att påpeka andra relevanta rättsregler skulle det kunna innebära att skiljedomaren inte anses vara opartisk. En för långtgående materiell processledning kan även innebära att skiljedomarna avslöjar var de står avseende den överlämnade frågan. En skiljenämnd får inte driva processledningen så långt att det uppfattas som att skiljenämnden har hjälpt en part att utforma sin talan ur rättsligt hänseende. Det är möjligt att argumentera för att skiljenämnden då begår ett handläggningsfel. Men det är möjligtvis rimligare att argumentera för att det genom skiljenämndens materiella processledning har uppkommit ett förtroendskadligt förhållande som gör att nämnden inte framstår som opartisk, vilket utgör en klandergrund enligt 34 § 1 st. 6 p. LSF.³²¹

För att den materiella processledningen ska kunna utgöra ett klanderbart fel torde det krävas att det utgör just ett förtroendskadligt ställningstagande.³²² Det är således inte tillräckligt att processledningen enbart är långtgående. Enligt Lindskog kan en långtgående materiell processledning från skiljenämndens sida inte i sig anses vara förtroendskadligt, så länge parterna behandlas lika. Men processledningens inriktning kan ge belägg för att skiljenämnden eller någon av skiljedomarna är eller framstår som partisk, till exempel om en skiljedomare ensidigt ställer frågor i den ena partens intresse.³²³ Det handlar således om fall där skiljenämnden driver processledningen så att skiljenämnden uppfattas som partisk. Det har även framhållits att kravet på opartiskhet generellt torde hindra skiljenämnden från att hjälpa en part att utforma sin talan ur ett rättsligt hänseende.³²⁴

5.5 Slutsats och reflektion

Det mesta talar för att en skiljenämnd inte gör sig skyldig till ett uppdragsöverskridande om de tillämpar andra rättsregler på tvisten än de som parterna *hänfört sig till* under förfarandet, så länge tillämpningen inte utgör överraskande rättstillämpning. Det kan dock inte uteslutas att det skulle kunna utgöra ett uppdragsöverskridande om skiljenämnden tillämpar andra rättsregler än de som parterna har *åberopat* om parterna dessutom har processat utifrån dessa åberopade rättsregler på ett tydligt och konsekvent sätt. Detta innebär att skiljedomare bör vara försiktiga med att tillämpa andra relevanta rättsregler i dessa situationer. Vidare har det även konstaterats att det mesta tyder på att det inte utgör ett handläggningsfel om skiljenämnden avstår från att tillämpa andra relevanta men icke åberopade rättsregler på tvisten. Detta

---

³²⁰ Kleineman s. 108.

³²¹ Maunsbach (2024) s. 449. Jfr även Kvart och Olsson (2023) s. 118. Se även avsnitt 2.3.4.

³²² Lindskog (2020) 34 §, avsnitt 5.2.7.

³²³ Ibid. 8 §, avsnitt 4.2.6.

³²⁴ Madsen (2010) s. 497.

innebär att i situationer där parterna har åberopat rättsregler och processat utifrån dem på ett tydligt och konsekvent sätt bör skiljenämnden inte tillämpa eller uppmärksamma andra relevanta rättsregler eftersom det är mindre risk att ett sådant agerande kan leda till att skiljedomen framgångsrikt kan klandras.

Det har även konstaterats att en bristande materiell processledning som resulterar i överraskande rättstillämpning kan utgöra ett klanderbart handläggningsfel. Samtidigt som en för långtgående materiell processledning kan utgöra ett förtroendskadligt förhållande och även ett handläggningsfel. Det anförda innebär att skiljenämnden måste hitta en balans i sin materiella processledning för att skiljedomen inte med framgång ska kunna klandras.

I domstolsprocessen finns det möjlighet att överklaga domen på materiell grund och parterna kan då få möjlighet att argumentera kring reglerna i nästa instans. I skiljeförfarande finns inte den möjligheten utan parternas möjlighet att få argumentera och kritisera regelns tillämplighet går helt förlorad i och med skiljenämndens meddelande av skiljedomen. Därför anser jag att överraskande rättstillämpning aldrig borde vara tillåtet i ett skiljeförfarande. Parterna måste ha möjlighet att angripa sådana agerande från skiljenämnden under förfarandet som framstår som oacceptabla och där rättssäkerheten i förfarandet riskeras.³²⁵ Överraskande rättstillämpning är inte förenligt med ett förutsebart och rättssäkert skiljeförfarande eftersom en sådan rättstillämpning i hög utsträckning innebär att parterna inte blir hörda och att parterna därmed inte ges tillfälle att i all behövlig omfattning utföra sin talan. Jag anser därför att överraskande rättstillämpning alltid bör utgöra ett klanderbart handläggningsfel. Om skiljenämnden tillämpar en rättsregel eller fyller ut ett avtal med dispositiv rätt som inte varit föremål för diskussion under förfarandet anser jag, i motsats till vad Svea hovrätt kom fram till i sitt avgörande från 2017,³²⁶ att det bör utgöra överraskande rättstillämpning. Enligt min mening bör det avgörande vara om parterna har fått argumentera kring de specifika rättsreglernas tillämplighet och inte enbart om parterna haft möjlighet att argumentera kring utfyllning av avtalet rent generellt. Även om det är vanligt att beslutsfattare fyller ut avtal med dispositiv rätt är det enligt min uppfattning fortfarande överraskande att skiljedomaren tillämpade bestämmelser som inte varit föremål för diskussion vid utfyllningen av avtalet. Det är således tillämpningen av icke diskuterade bestämmelser som är problemet och inte att skiljedomaren fyllde ut avtalet med dispositiva rättsregler.

Sammanfattningsvis har framställningen visat att skiljedomarna har en rad olika aspekter som de måste beakta för att inte riskera att skiljedomen

---

³²⁵ Maunsbach (2024) s. 434.

³²⁶ Svea hovrätt, dom 2017-03-09 i mål nr T 1968-16. Se även avsnitt 5.3.2.

framgångsrikt kan klandras. Bristen på tydliga och entydiga svar försvårar arbetet för skiljenämnden ytterligare i detta avseende.

6 Bör principen jura novit curia tillämpas i skiljeförfarande?

6.1 Inledning

Relevansen och tillämpligheten av principen jura novit curia i skiljeförfarandet har diskuterats en del under senare tid. Det har förts diskussioner om principen hör hemma i ett skiljeförfarande överhuvudtaget men även om och på vilket sätt principen bör modifieras om den ska tillämpas i skiljeförfarandet. Man kan ställa sig frågande till om det verkligen är förenligt med skiljeförfarandets övergripande syfte och bakomliggande principer,³²⁷ att principen jura novit curia ska gälla i skiljeförfarande. Detta avsnitt syftar till att redogöra för argument för och emot att principen jura novit curia ska tillämpas i skiljeförfarande och baserat på denna redogörelse besvara frågeställningen om principen jura novit curia bör tillämpas i skiljeförfarande.

6.2 Skäl för och emot att principen jura novit curia bör tillämpas i skiljeförfarande

6.2.1 Materiellt korrekt dom och motverkande av stötande domslut

Om principen jura novit curia inte tillämpas i skiljeförfarande kan konsekvensen bli att skiljenämnden dömer medvetet fel genom att med full vetskap tillämpa en felaktig rättsregel. Skiljenämnden ställs då inför det något märkliga valet av vilken av de felaktigt åberopade rättsreglerna som nämnden ska tillämpa, kändans eller svarandens? Detta kan i sin tur leda till att skiljenämnden tvingas utdöma ett stötande resultat. Detta innebär att skiljenämnden, precis som domstolen, inte alltid kan förlita sig på att parternas rättsliga argumentation är fullständig.³²⁸ Mot bakgrund av det anförda kan man argumentera för att tillämpningen av principen jura novit curia i skiljeförfarande motverkar stötande domslut och utgör ytterligare en säkerhetsventil mot orimliga resultat. Det kan argumenteras för att det är ännu viktigare att motverka stötande domar i skiljeförfarandet än i domstolsprocessen eftersom en skiljedom inte kan överprövas på materiell grund. Dock väger intresset av en materiell korrekt dom inte lika tungt i skiljeförfarandet som det gör i domstolsprocessen.³²⁹ Staten har inte heller något direkt ansvar för skiljedomars oriktighet vilket innebär att risken för att skiljedomen inte blir materiellt korrekt läggs på parterna. Sett ur detta perspektiv kan det argumenteras för att det är rimligt att parterna får stå risken för att de inte analyserat rättsläget korrekt. En part kan lida rättsförluster till följd av andra omständigheter som kan te sig minst

---

³²⁷ Se avsnitt 2.1 avseende skiljeförfarandets syfte och bakomliggande principer.

³²⁸ Jfr Kleineman (2009) s. 114.

³²⁹ Denna slutsats kan dras till följd av att det inte finns möjlighet att överpröva en skiljedom på materiell grund.

lika stötande. Till exempel för att parten missat att åberopa en viss omständighet eller inte kan bevisa densamma.³³⁰ Därutöver kan det även poängteras att felaktig rättstillämpning inte utgör ett klanderbart fel, vilket understryker det faktum att intresset av en materiellt korrekt skiljedom inte väger så tungt i skiljeförfarande. Till följd av att intresset inte väger lika tungt kan det framhållas att det inte heller ska tillmätas en allt för stor betydelse vid frågan om principen *jura novit curia* ska gälla eller inte i skiljeförfarande.

6.2.2 Är det praktiskt möjligt att inte tillämpa principen *jura novit curia* alls?

I doktrin har det poängterats att det skulle ge upphov till svåra tillämpningsproblem om skiljenämnden inte tillämpar principen *jura novit curia* alls i skiljeförfarandet. Detta eftersom argumentation ofta kan innefatta dolda eller aldrig redovisade förutsättningar och föreställningar om innehållet i relevanta rättsregler. Den rättsliga argumentationen bygger således på underförstådda rättsliga premisser som sällan åberopas förrän motparten ifrågasätter dem. Frågan som uppkommer i detta sammanhang är om skiljenämnden då ska utgå från att käranden utgått från en viss rättslig föreställning och att motparten, trots att denna bestritt käromålet och allt som explicit åberopats till stöd för densamma, likväl godtagit den rättsliga föreställningen som aldrig explicit redovisats.³³¹ Oavsett om principen *jura novit curia* gäller eller inte måste parterna alltid åberopa privat normbildning för att en skiljenämnd ska få beakta dessa normer. Detsamma gäller för domstolsprocessen. Det torde således inte föreligga några hinder för att tillämpa samma princip även för den offentliga rättsliga normbildningen.

6.2.3 Partsinflytande

Som framhållits många gånger i denna uppsats är partsautonomin både omfattande och ytterst central i ett skiljeförfarande och avser även rättsanvändningen. Om principen *jura novit curia* ska gälla i skiljeförfarande innebär det till viss del att parterna får mindre inflytande.³³² Det anförda innebär således att parterna får mer inflytande om principen inte gäller, vilket kan sägas vara mer i linje med principen om partsautonomi som präglar hela förfarandet.

Madsen anser att principen *jura novit curia*, i den form som den tillämpas vid domstol, och som innefattar att parterna i stort sett saknar dispositionsrätt över rättsanvändningen, inte går att förena med principen om partsautonomi i LSF. I ett skiljeförfarande har parterna dispositionsrätt över rättsanvändningen, i motsats till vad som gäller vid domstol. Rollfördelningen mellan parter och beslutsfattare ser därför annorlunda ut i ett skiljeförfarande än vid domstol.³³³ Om principen *jura novit curia* ska tillämpas vid skiljeförfarande, anser

---

³³⁰ Jfr Madsen (2010) s. 501.

³³¹ Kleineman (2009) s. 117-119.

³³² Jfr Westberg (2011) s. 168 där Westberg anger att de finns röster som anger att principen bör avskaffas till förmån för partsinflytandet.

³³³ Madsen (2010) s. 491.

Madsen att principen måste modifieras på ett betydande sätt i förhållande till vad som gäller vid domstol.³³⁴

6.2.4 Förutsebarhet och rättssäkerhet

Förutsebarhet i skiljeförfarandet är ytterst viktigt, bland annat ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Alla seriösa parter och ombud vill ha ett effektivt förfarande utan överraskningar, onödigt tidsutdräkt och skenande kostnader. För att skiljeförfarandet ska vara förutsebart ska det följa ett förväntat mönster och innehålla förväntade arbetsmoment.³³⁵ Det kan argumenteras för att principen *jura novit curia* gör att skiljeförfarandet blir mer oförutsebart än om principen inte tillämpas. Om principen inte gäller blir det tydligt vad skiljenämnden kommer att grunda sin rättsliga bedömning på, nämligen det rättsregler som parterna har åberopat. Det blir inte möjligt för skiljenämnden att göra andra rättsliga bedömningar än de parterna gjort och det är således inte heller möjligt för skiljenämnden att ägna sig åt överraskande rättstillämpning. I detta hänseende kan skiljeförfarandet bli mer rättssäkert om principen *jura novit curia* inte gäller i skiljeförfarandet. Men det har även framförts att principen *jura novit curia* utgör en rättssäkerhetsgaranti eftersom principen innebär att beslutsfattaren ska döma så materiellt korrekt som möjligt.³³⁶ Det går således att se rättssäkerhetsaspekten avseende principen *jura novit curia* på två olika sätt. Till följd av att intresset av förutsebarhet i skiljeförfarandet väger, åtminstone enligt min uppfattning, tyngre än intresset av en materiellt korrekt skiljedom, bör det resultera i att det förstnämnda synsättet torde vara utslagsgivande.

6.2.5 Opartiskhet

Principen *jura novit curia* kan även sägas skapa förtroende för rättsväsendet. I skiljeförfarandet är det dock ytterst centralt och en grundförutsättning att parterna har förtroende för de utsedda skiljedomarna. En viktig del i det förtroendet är att skiljedomarna framstår som opartiska. Som uppsatsen redogjort för uppkommer det vid tillämpningen av principen *jura novit curia* en rad olika problem i relation till skiljedomarnas opartiskhet, framför allt i relation till den materiella processledningen beträffande rättsfrågor. Sett ur denna synvinkel skadar tillämpningen av principen *jura novit curia* förtroendet för skiljeförfarandet, åtminstone indirekt.

6.2.6 Avsaknad av krav på juridisk kunskap hos skiljedomaren

Det finns inget lagstadgat krav på att en skiljedomare ska ha någon juridisk kunskap eller överhuvudtaget vara juridiskt bevandrade. Det finns inte heller någon enhetlig utbildning till skiljedomare som säkerställer kompetensen

---

³³⁴ Madsen (2010) s. 500.

³³⁵ Benedictsson (2021) s. 35.

³³⁶ Croon (2010) s. 278–279. Jfr Lindell (1988) s. 85.

eller deras attityd till uppdraget.³³⁷ Jag anser att detta inte är helt förenligt med kravet på att skiljenämnden ska ansvara för rättstillämpningen och utreda tillämplig rätt. Anledningen till att domstolen har ett rättstillämpningsmonopol är för att domarna anses känna till och kunna tillämpa gällande rätt bäst, till följd av att de genomgått en domarutbildning. Det blir inte ett helt tillfredställande resultat att inte ställa några krav på juridisk kunnighet men ändå ställa krav på att skiljenämnden ska utöva sådana juridiska färdigheter, speciellt eftersom en felaktig rättstillämpning inte kan överprövas. Avsaknaden av kravet på juridisk kunskap anser jag talar för att principen *jura novit curia* inte bör gälla som utgångspunkt. Åtminstone inte när skiljenämnden består av icke jurister.

6.2.7 Gör sig motiven bakom principen *jura novit curia* gällande i skiljeförfarande?

Det går även att ställa sig tveksam till om motiven bakom principen *jura novit curias* tillämpning i domstol gör sig gällande även i skiljeförfarande. Motiven bakom principen är bland annat att den utgör ett skydd för svagare part utan juridisk kunskap, att den utgör en rättssäkerhetsgaranti och att principen bidrar till en enhetlig rättstillämpning samt prejudikatbildning.³³⁸ Frågan är om det verkligen finns samma skyddsintresse för parterna i skiljeförfarande. Parterna i skiljeförfarande är till stor del ekonomiskt starka kommersiella parter som företräds av kompetenta ombud. Rättssäkerhetsaspekten torde vara det enda motivet som gör sig gällande även i skiljeförfarande och som kan anses ha tyngd.³³⁹ Som diskuterats tidigare kan det ifrågasättas om principen verkligen utgör en rättssäkerhetsgaranti i skiljeförfarandet eller om den snarare får motsatt effekt till följd av att skiljeförfarandet blir mindre förutsebart om skiljedomarna får tillämpa andra rättsregler. Det finns inte heller samma intresse av enhetlig rättstillämpning och prejudikatbildning. Parterna är normalt inte beredda att betala för att skiljenämnden tar hänsyn till att främja lagstiftningens handlingsdirigerande funktion, prejudikatbildning eller enhetlig rättstillämpning.³⁴⁰ Andra hänsyn än de som påverkar domstolsprocessen gör sig således gällande vid skiljeförfarande.

6.2.8 Ekonomiska och tidsmässiga effekter

Om principen *jura novit curia* ska gälla i skiljeförfarande innebär det att skiljenämnden får vidta egna rättsutredningar i syfte att utreda om andra potentiella rättsregler kan vara tillämpliga. Sådana rättsutredningar ökar kostnaden för parterna och kan resultera i att förfarandet drar ut på tiden, vilket inte är i linje med att skiljeförfarandet ska genomföras snabbt och ändamålsenligt.

---

³³⁷ Benedictsson (2021) s. 33.

³³⁸ Jfr Madsen (2010) s. 500. Se även Lindell (1988) s. 83–103.

³³⁹ Madsen (2010) s. 500.

³⁴⁰ Ibid.

6.2.9 Skiljeförfarandet utgör ett alternativ till domstolsprocessen

Det är även viktigt att väga in att parterna har gjort ett aktivt val att ersätta domstolsprövningen med skiljeförfarande.³⁴¹ Parterna har således valt bort domstolsprocessen av en anledning och därmed är det viktigt att skiljeförfarandet inte blir för lik domstolsprocessen. Detta är även viktigt för att skiljeförfarandet ska fortsätta vara en attraktiv tvistlösningsform. Om parterna vill att förfarandet ska likna domstolsprocessen kan de ge skiljenämnden sådana instruktioner. Men utgångspunkten bör inte vara att skiljeförfarandet ska likna domstolsprocessen i så stor utsträckning som möjligt, eftersom skiljeförfarandet utgör just en alternativ tvistlösningsform.

6.3 Slutsats och reflektion

Det är fler skäl som talar emot än för att principen *jura novit curia* ska tillämpas i skiljeförfarande. Men skälen emot att principen ska tillämpas är inte bara fler, utan väger enligt min åsikt, även tyngre än skälen som talar för. Det finns vidare mycket som talar för att principen *jura novit curia* inte är förenlig med skiljeförfarandets syfte och bakomliggande principer.

Som konstaterats i kapitel tre talar det mesta för att nu gällande rätt är att principen *jura novit curia* som utgångspunkt även är tillämplig i skiljeförfarande. Men mot bakgrund av redogörelsen ovan kan det ifrågasättas om utgångspunkten inte bör vara den motsatta, nämligen att principen om *jura novit curia* inte ska gälla som utgångspunkt. Calissendorff föreslår att utgångspunkten ska vara att principen *jura novit curia* inte gäller i skiljeförfarande. Skiljenämndens avgörande ska således endast grundas på de rättsregler som parterna åberopat, om inte parterna har kommit överens om annat. Han anser att man helst bör införa en sådan allmän regel i lagen eftersom skiljenämnden då inte skulle behöva ta ställning till om alternativa rättsregler finns, om parterna bör underrättas härom eller hur nämnden ska agera om de upptäcker en eventuell tillämplig regel först under överläggningen.³⁴² Jag anser, i likhet med Calissendorff, att principen *jura novit curia* inte bör gälla i skiljeförfarande som utgångspunkt. Om parterna vill att principen ska tillämpas i det aktuella skiljeförfarandet, kan de ge sådana instruktioner till skiljenämnden. Har parterna inte angett något anser jag att utgångspunkten bör vara att skiljenämnden endast får grunda sin bedömning mot bakgrund av de rättsregler som parterna har åberopat, alternativt hänfört sig till under förfarandet. Enligt min mening skapar denna ordning mer förutsebarhet i förfarandet, vilket är viktigt ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Om det krävs att parterna måste åberopa eller åtminstone hänföra sig till rättsregler och rättsprinciper för att skiljenämnden ska få beakta och tillämpa dem undviks överraskande rättstillämpning. Skiljedomare slipper även problematiken kring hur man ska kommunicera och upplysa parterna kring de rättsregler som skiljenämnden eventuellt tänker

---

³⁴¹ Jfr. Maunsbach (2024) s. 407-408.

³⁴² Calissendorff (1995) s. 147 -148.

tillämpa. Skiljeförfarandet blir betydligt bättre fixerat och förutsebart samt snabbare och billigare.³⁴³ Denna lösning är mer i linje med skiljeförfarandets syften och principen om partsautonomin som präglar hela skiljeförfarandet.

Rent allmänt gäller att det i vissa fall kan finnas fog att ifrågasätta motivuttalanden för att avvägningen som gjorts där är mindre lyckad eller att problemen inte är tillräckligt analyserade.³⁴⁴ Jag anser att det finns fog att kritisera uttalandena som har gjorts i förarbetena till LSF avseende att principen *jura novit curia*, åtminstone i svenska förfarande, ska gälla likt domstolsprocessen. Lagstiftaren har inte gjort någon mer djupgående analys, åtminstone ingen analys som redovisas i förarbetena, kring tillämpningen av principen *jura novit curia* i skiljeförfarande utan snarare bara förutsatt och utgått från att den ska gälla. Dessa uttalanden är även cirka 25 år gamla och skiljeförfarandet utvecklas hela tiden och kanske har uttalandet spelat ut sin roll och bör inte tillmätas så stor betydelse.

Om man då skulle ha en ordning där man som utgångspunkt inte tillämpar principen *jura novit curia* överhuvudtaget uppkommer dock en del frågor som man måste ta ställning till. Ska man enbart kräva återopanden av rättsregler eller också av de tolkningsdata som ska användas för att tolka regeln? Ska man kräva återopanden av prejudikat på oreglerade områden? Krävs det även återopanden av viktig rättslig argumentation?³⁴⁵ Här finns det flera tänkbara lösningar. Ett alternativ är att skiljenämnden är låsta till de rättsregler som parterna har återopat men att skiljenämnden sedan är fri att använda olika tolkningsdata för att kunna tillämpa regeln. Eventuellt bör skiljenämnden i sådana fall ha en upplysningsplikt om skiljenämnden har för avsikt att använda andra tolkningsdata och låta parterna yttra sig över dessa rättskällor. En sådan lösning är dock inte helt utan problem. Samma problematik som gör sig gällande vid kommunikationsplikten avseende tillämpliga rättsregler blir aktuella här. Det problem som framför allt åsyftas är att frågan om alternativa tolkningsdata i många fall uppkommer först vid skiljedomarnas överläggning. För att undvika detta problem hade det behövts en ordning där parterna behöver återropa allt relevant rättsligt underlag för att skiljenämnden ska få beakta det. Frågan är om detta är att dra partsautonomin för långt? Men partsombuden verkar redan presentera allt relevant rättsligt underlag så i praktiken hade det eventuellt inte blivit någon större skillnad i hur parterna agerar i processen.

Jag förhåller mig även kritisk till om det verkligen är en bra lösning att göra skillnad på nationella och internationella skiljeförfaranden. Jag tror att det är klokt att samma standard och utgångspunkt ska gälla för samtliga skiljeförfaranden med säte i Sverige. På så vis undviks gränsdragningsproblematiken kring vad som utgör ett nationellt, respektive internationellt skiljeförfarande.

---

³⁴³ Jfr Lindell (2021) s. 131.

³⁴⁴ Heuman (1999) s. 43.

³⁴⁵ Jfr Heuman (1999) s. 395.

Både det nationella och internationella skiljeförfarandet har sitt säte i Sverige vilket innebär att svensk skiljedomsrätt och LSF gäller. Det är således enligt min mening inte orimligt att utgångspunkten för rättstillämpningen och tillämpningen av principen *jura novit curia* är densamma. I doktrin och förarbeten används ibland uttrycken ”helsvenska skiljeförfaranden” och ”renodlade internationella skiljeförfaranden”. Det anges inte vad som exakt avses med dessa uttryck men en rimlig tolkning är att det innebär att samtliga aktörer i skiljeförfarandet (parter, partsombud och skiljedomare) är antingen svenska eller av annan nationalitet än svensk.³⁴⁶ Men det förekommer en hel del skiljeförfaranden som varken är helsvenska eller helt internationella, utan som snarare ligger någonstans där emellan, exempelvis att en av parterna eller en skiljedomare i skiljenämnden är utländsk. Som uppsatsen tidigare uppmärksammat så finns det en problematik kring hur dessa förfaranden ska kategoriseras och således hur principen *jura novit curia* ska tillämpas i dessa förfaranden. Klassas ett skiljeförfarande som internationellt så fort någon aktör i förfarandet inte är svensk? Eller hur många aktörer ska behöva vara av annan nationalitet än svensk för att det ska utgöra ett internationellt skiljeförfarande? Till följd av att det inte finns någon definition av ett internationellt eller nationellt skiljeförfarande så finns det inte heller något direkt svar på de ställda frågorna. Svea hovrätt har uttalat att genomslaget för svensk processrätt i ett internationellt skiljeförfarande avgörs av hur stark anknytning parterna, skiljenämnden och tvisten har till Sverige.³⁴⁷ Frågan är då om tillämpningen av principen *jura novit curia* ska bestämmas baserat på en skala som innebär att ju mer internationellt inslag desto mer restriktivt ska principen tillämpas? En sådan lösning riskerar dock att bli oklar och rättsosäker samt resultera i en del tillämpningssvårigheter. Det som gäller avseende tillämpningen av principen *jura novit curia* i internationella skiljeförfaranden bör eventuellt även gälla för de nationella. Den ordning som verkar gälla för internationella skiljeförfaranden anser jag är mer förenlig med skiljeförfarandets bakomliggande principer och syfte.

Det har framförts att skiljedomare som inte har juridisk kunskap möjligtvis inte har samma skyldighet att bedriva materiell processledning.³⁴⁸ Men jag tycker att diskussionen även i sådana fall bör handla om huruvida principen *jura novit curia* bör gälla överhuvudtaget i skiljeförfaranden där skiljenämnden består av experter eller specialister och inte jurister. Avsaknaden av ett krav på juridisk kunskap för skiljedomarna är bra och bör vara kvar. Detta för att kunna anpassa förfarandet efter parternas vilja och för att parterna ska kunna välja de skiljedomare som de har förtroende för och som är bäst lämpade för uppdraget. En tänkbar lösning är att principen *jura novit curia* inte ska gälla som utgångspunkt om skiljenämnden inte består av jurister. En

---

³⁴⁶ Det sagda innebär att i ett helsvenskt skiljeförfarande är parterna, ombuden och samtliga skiljedomare svenska, och i ett renodlat internationellt skiljeförfarande är parterna, ombuden och samtliga skiljedomare av annan nationalitet än svensk.

³⁴⁷ Svea hovrätt, dom 2015-06-25 i mål nr T 2289-14 och avsnitt 3.2.4.

³⁴⁸ Se avsnitt 3.3.

sådan lösning är enligt min uppfattning mer förenligt med avsaknaden av kravet på juridisk kunskap hos skiljedomarna.

7 Avslutande tankar

Det kan sammanfattningsvis konstateras att det har varit svårt att dra säkra och tydliga slutsatser på de i uppsatsen ställda frågeställningarna. Anledningen till detta har framför allt varit brist på källmaterial eller att rättskälorna gett motsägelsefulla och otvetydiga svar. Till exempel används ofta termerna ”bör”, ”får antas”, ”torde” och så vidare i doktrinen på detta område i resonemang kring vad som anses vara gällande rätt. Efter att ha bearbetat det källmaterial som finns på området och efter skrivandet av denna uppsats är jag av uppfattningen att det hade varit önskvärt med ett tydligt klargörande från lagstiftaren eller HD. Både vad som gäller avseende principen *jura novit curias* tillämpning i skiljeförfarande och i vilka situationer parterna kan anses ha lämnat en anvisning om rättsanvändningen till skiljenämnden konkludent. Om distinktionen mellan nationella och internationella skiljeförfaranden fortfarande ska göras är det även önskvärt med en definition av vad som utgör ett nationellt respektive internationellt skiljeförfarande. Ett förtydligande kring vad som ska gälla för de skiljeförfaranden som är någonstans mitt emellan hade också varit fördelaktigt. Det är möjligt att lagstiftaren har velat vara försiktig med att ange vad som gäller mot bakgrund av att förfarandet ska kunna vara flexibelt och anpassas efter parterna. Men lagstiftaren får inte vara för försiktig med att tydliggöra vad som gäller som utgångspunkt. Det faktum att det fortfarande är mycket som är oklart är extra problematiskt i relation till att det handlar om just skiljeförfarande där det inte finns möjlighet att överpröva skiljedomen på materiell grund. Möjligheterna att få en skiljedom upphävd efter en klandertalan är dessutom relativt begränsade. Hur rättsutvecklingen avseende principen *jura novit curias* tillämpning i skiljeförfarande och klanderbara fel kommer utvecklas återstår att se. Möjligtvis går rättsutvecklingen åt hållet att principen *jura novit curia* kommer få en mindre betydande roll i skiljeförfarandet. Om så är fallet får framtiden utvisa.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Robin Oldenstam, Advokat och delägare på Mannheimer Swartling Advokatbyrå, e-post <robin.oldenstam@msa.se> den 3 mars 2024.

[cit. Mejlkorrespondens med Advokat Robin Oldenstam]

Tryckta källor

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1998/99:35 Ny lag om skiljeförfarande

Prop. 2017/18:257 En modernisering av lagen om skiljeförfarande

Statens offentliga utredningar

SOU 1994:81 Ny lag om skiljeförfarande

SOU 2015:37 Översyn av lagen om skiljeförfarande

Rättsfall

Högsta domstolen

NJA II 1929 s. 8.

NJA 1973 s. 740

NJA 1974 s. 740

NJA 1981 s. 1205

NJA 1983 s. 3

NJA 1989 s. 614

NJA 1993 s. 13

NJA 1994 s. 256

NJA 1995 s. 571

NJA 1999 s. 629

NJA 2007 s. 841

NJA 2009 s. 128

NJA 2016 s. 288

NJA 2019 s. 171

NJA 2019 s. 382

Hovrättsavgöranden

Svea hovrätt, dom 2000-05-18 i mål nr T 8090-99

Svea hovrätt, dom 2004-08-27 i mål nr T 7866-02

Svea hovrätt, dom 2005-11-03 i mål nr T 8016-04

Svea hovrätt, dom 2008-11-28 i mål nr T 745-06

Svea hovrätt, dom 2011-08-31 i mål nr. T 4050-10

Svea hovrätt, dom 2013-04-29 i mål nr T 6198-12

Svea hovrätt, dom 2014-07-08 i mål nr T 1459-13

Svea hovrätt, dom 2014-11-13 i mål nr T 1417-14

Svea hovrätt, dom 2014-12-04 i mål nr T 2610-13

Hovrätten för Västra Sverige, dom 2015-02-27 i mål nr T 4028-13

Svea hovrätt, dom 2015-06-25 i mål nr T 2289-14

Svea hovrätt, dom 2017-03-09 i mål nr T 1968-16

Litteratur

Benedictsson, Jonas (2021), "Skiljeförfarande och partsautonomi", i: Andersson, Torbjörn m.fl. (red.), *Processrättsliga studier tillägnade Bengt Lindell*. Iustus Förlag AB s. 31-47.

[cit. Benedictsson (2021)]

Calissendorff, Gotthard (1995), "Jura novit curia i internationella skiljeförfaranden i Sverige". *JT 1995/96 nr 1* s. 141–149.

[cit. Calissendorff (1995)]

Croon, Adam (2010) "Jura novit curia-principen och sökandet efter en rätts-säker rättstillämpning – ett rättshistoriskt perspektiv". *JP 2/2010* s. 273–281.

[cit. Croon (2010)]

Ekelöf, Per Olof - Edelstam, Henrik - Pauli, Mikael (2015). *Rättegång andra häftet*, 9 uppl., Norstedt Juridik AB.
[cit. Ekelöf m.fl. (2015)]

Elofsson, Niklas (2010), "Klandrade skiljedomar mellan 1999-2009 - särskilt om skiljemäns uppdragsöverskridande och handläggningsfel". *JT 2010/11 nr 3* s. 732-746.
[cit. Elofsson (2010)]

Fitger, Peter – Sörbom, Monika – Eriksson, Tobias – Hall, Per – Palmkvist, Ragnar – Renfors, Cecilia (2023). *Rättegångsbalken (2023-12-08 version 95 JUNO)*.
[cit. Fitger m.fl. (2023)]

Heuman, Lars (1999), *Skiljemannarätt*, 1 uppl., Nordstedts Juridik AB.
[cit. Heuman (1999)]

Heuman, Lars (2020), "Finns det ett förbud mot överraskande skiljedomar? Särskilt om skiljedomar som grundats på icke åberopade bevisfakta". *JT 2020/21 nr 4* s. 971–983.
[cit. Heuman (2020)]

Hobér, Kaj (2011), *International commercial arbitration in Sweden*. 1 uppl., Oxford University Press.
[cit. Hobér (2011)]

Ivars, Nils (2019), "Jura novit curia och klander av skiljedom – särskilt om principens tillämplighet i internationella skiljeförfaranden med säte i Sverige". *JP 2/2019* s. 325-352.
[cit. Ivars (2019)]

Kleineman, Jan (2009). "Principen jura novit curia – särskilt i skiljeförfaranden", i: Göthlin, Lars m.fl. (red.), *Vänbok till Bertil Södermark*. Nordstedts Juridik AB s. 93-124.
[cit. Kleineman (2009)]

Kvart, Johan och Olsson, Bengt (2023), *Tvistlösning genom skiljeförfarande: En handledning till lagen om skiljeförfarande*. 4 uppl., Norstedt Juridik AB.
[cit. Kvart och Olsson (2023)]

Lindell, Bengt (1988), *Partsautonomins gränser*. Iustus förlag AB.
[cit. Lindell (1988)]

Lindell, Bengt (2012), *Civilprocessen: Rättegång samt skiljeförfarande och medling*. 3 uppl., Iustus förlag AB.
[cit. Lindell (2012)]

- Lindell, Bengt (2019), *Alternativ till rättskipning*. Iustus förlag AB.
[cit. Lindell (2019)]
- Lindell, Bengt (2021), *Civilprocessen: Rättegång samt skiljeförfarande och medling*. 5 uppl., Iustus förlag AB.
[cit. Lindell (2021)]
- Lindskog, Stefan (2020), *Skiljeförfarande: En kommentar* (2020-06-01, version 3 JUNO).
[cit. Lindskog (2020)]
- Lundblad, Claes (2009). ”Några frågor om skiljemannajäv”, i: Göthlin, Lars m.fl. (red.), *Vänbok till Bertil Södermark*. Nordstedts Juridik AB s. 57–7.
[cit. Lundblad (2009)]
- Madsen, Finn (2009), *Skiljeförfarande i Sverige*. 2 uppl., Jure förlag AB.
[cit. Madsen (2009)]
- Madsen, Finn (2010), “Om principen jura novit curia vid skiljeförfarande”. *JT 2010/11 nr. 2* s. 485-503.
[cit. Madsen (2010)]
- Madsen, Finn (2020), *Commercial Arbitration in Sweden: A commentary on the Arbitration Act (1999:116) and the Arbitration Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce*. 5 uppl., Jure Förlag AB.
[cit. Madsen (2020)]
- Maunsbach, Lotta (2015), *Avtal om rätten till domstolsprövning: Processuella överenskommelsers giltighet i svensk rätt*. 1 uppl., Norstedts Juridik AB.
[cit. Maunsbach (2015)]
- Maunsbach, Lotta (2024), “Uppdragsöverskridande och handläggningsfel som klandergrund: Särskilt om inverkansrekvisitets betydelse vid klander av skiljedom”, i Maunsbach, Lotta m.fl. (red.), *Festskrift till Peter Westberg*. Juristförlaget i Lund s. 407–462.
[cit. Maunsbach (2024)]
- Ramberg, Christina och Ramberg, Jan (2022), *Avtalsrätten: en introduktion*. 8 uppl., Norstedts Juridik AB.
[cit. Ramberg och Ramberg (2022)]
- Runesson, Eric (2017), “Jura novit curia and due process with particular regard to arbitration in Sweden”. *JT 2017/18 nr 1* s. 172- 196.
[cit. Runesson (2017)]

Sandgren, Claes (2021), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*. 5 uppl., Norstedts Juridik AB.
[cit. Sandgren (2021)]

Westberg, Peter (2011), "Parts förfoganderätt och domarens rättsanvändning". *JT 2011/12 nr 1* s. 168–183.
[cit. Westberg (2011)]

Westberg, Peter (2020), *Konflikt och kontrakt*. Jure förlag AB.
[cit. Westberg (2020)]

Westberg, Peter (2021), *Civilrättskipning I*. 3 uppl., Norstedts Juridik AB.
[cit. Westberg (2021)]

Övriga källor

International Law Association , "International Law Association Rio De Janeiro Conference (2008) International Commercial Arbitration, Final Report Ascertainning the Contents of the Applicable Law in International Commercial Arbitration", <<https://www.ila-hq.org/en/documents/conference-report-rio-de-janeiro-2008-4>> (besökt 2024-05-10).
[cit. International Law Association Rio De Janeiro Conference (2008)]

SCC Arbitration Institute, "Roschier Dispute Index 2024: A survey on facts and trends in international dispute resolution from a Nordic perspective" <<https://sccarbitrationinstitute.se/nyheter-och-event/news/high-trust-scc-arbitration-institute-nordics>> (besökt 2024-05-20).
[cit. Roschier Dispute Index 2024]

SCC Arbitration Institute, "Statistik 2023" <<https://sccarbitrationinstitute.se/statistik-2023>> (besökt 2024-05-20).
[cit. SCC Arbitration Institute, statistik 2023]